

2011
10.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

IRK FERENC: A közlekedésbiztonság mint a globális világ része

BÍRÓ GYULA: A közlekedés biztonságának javítása

FÁZSI LÁSZLÓ: A pótmagánvád a büntető perrendtartásainkban

BAKONDI GYÖRGY – KOSSA GYÖRGY – PAPP ANTAL: A vörösiszap-katasztrófa

GÖRBE ATTILÁNÉ DR. ZÁN KRISZTINA: A rendőrök és a külföldiek

LAJER SÁNDOR: Aranka második születésnapja

59.
évfolyam

TARTALOM 2011/10.

SUMMARY (3–4)

IRK FERENC A közlekedésbiztonság mint a globális világ része
(5–15)

BÍRÓ GYULA A közlekedés biztonságának javítása
A közlekedési balesetek, közlekedési bűncselekmények,
szabálysértések megelőzésének egyes kérdései (16–34)

FÁZSI LÁSZLÓ A pótmagánvád a büntető perrendtartásainkban
(35–70)

BAKONDI GYÖRGY – KOSSA GYÖRGY – PAPP ANTAL
A vörösiszap-katasztrófa (71–83)

GÖRBE ATTILÁNÉ DR. ZÁN KRISZTINA
A rendőrök és a külföldiek (84–108)

■ HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

LAJER SÁNDOR Aranka második születésnapja (109–127)

■ **EURÓPAI UNIÓ**
A hónap eseményei
az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén
(128–132)

SZERZŐINK 2011/10.

DR. BAKONDI GYÖRGY tűzoltó altábornagy, főigazgató,
BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

DR. BÍRÓ GYULA ny. rendőr alezredes, címzetes egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

DR. FÁZSI LÁSZLÓ megyei bírósági tanácselnök,
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság

GÖRBE ATTILÁNÉ DR. ZÁN KRISZTINA
rendőr alezredes, rendőrségi főtanácsos,
BM Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet
Tudományszervezési Osztály, kiemelt főreferens,
a Belügyi Tudományos Tanács titkára

DR. IRK FERENC egyetemi tanár,
Rendőrtisztai Főiskola Közbiztonsági Tanszék,
tudományos tanácsadó,
Országos Kriminológiai Intézet

KOSSA GYÖRGY polgári védelmi ezredes,
a Mal Zrt. állami felügyeletének főfelügyelője

DR. LAJER SÁNDOR rendőr százados, alosztályvezető,
Tatabányai Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály
Vagyonvédelmi Alosztály

DR. PAPP ANTAL főosztályvezető,
BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
Hivatala Igazgatási Főosztály

DR. SZABÓ ADRIENN tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály

SUMMARY

Irk, Ferenc

Road Security as part of the global world [5–15]

Globalization poses new challenges for road traffic. Providing case studies, the author focuses on certain under-examined factors for fatal accidents like roundabouts, sleeping policemen and regulations for heavy trucks.

Fázsi, László

Vicarious private prosecution in Hungarian Criminal procedures [16–34]

The right of the victims to bring and represent criminal charges re-entered the legal discourse in Hungary with the adoption of the current criminal procedure code. The author provides an overview of its historical precedents in the first 1896 criminal procedure code and in the 1950-es.

Bíró, Gyula

Improving traffic safety [35–70]

This author provides several recommendations for improving traffic safety and preventing and motoring traffic violations. These include life-long teaching and learning of traffic rules as well as the involvement of civil guard services in accident and crime prevention.

Bakondi, György – Kossa, György – Papp, Antal

The red sludge catastrophe [71–83]

The authors summarize the lessons learnt from an unprecedented project the Hungarian government took on by introducing State supervision of MAL Plc., the industrial firm responsible for the red sludge catastrophe. The measure was aimed at protecting and preserving the environment and local businesses within effected area.

Zán-Görbe, Krisztina

The police and the foreigners [84–108]

Following a general overview of the current state of migration as a social and law enforcement issue, the author provides a description of a research project that focused on the attitude of police officers towards foreigners in relation of general xenophobic sentiments within the civilian sector.

SUMMARY

Lajer, Sándor

„Aranka’s second birthday” [109–127]

The author describes an extraordinary investigation concerning a 12 year old girl.

■ **TOPIC-WATCH**

Szabó, Adrienn

Monthly overview of EU legislation and relevant events [128–132]

IRK FERENC

A közlekedésbiztonság mint a globális világ része

A közlekedés célja emberek és tárgyak biztonságos és gyors továbbítása egyik helyről a másikra. Ez a tömör összefoglaló mondat valamennyi, a közlekedés biztonságát is érintő elemzésnek alfája és ómegája. Jelentősége az utóbbi száz év századon belül nemcsak megnőtt, hanem tartalmában és formájában is sokat változott. Kiemelt fontosságúvá azonban a közúti közlekedés kontinenseken átívelő globális világrendjében vált.

Az átalakulás mindig és mindenhol a gazdasági viszonyok fejlettségének függvényében alakult, és ezért természetesen nem máról holnapra következett be. Az észak-amerikai kontinensen már a múlt század harmincas éveiben megkezdődött e folyamat, a többi földrészen ennél jóval később. Európában előbb a jóléti viszonyok diktálták a tempót, majd – főként az Európai Unió kibővülésével párhuzamosan – a már említett globalizációval együtt járó tömegméretű közúti áruszállítás.

A most csak vázlatosan ismertetett fejlemények a közlekedés gyorsaságáért és biztonságáért felelős embereket és intézményeket új követelmények elé állították. A következőkben ezek néhány aspektusát kívánom kritikai éllel érinteni, középpontba helyezve az embert, akinek biztonsága minden egyéb szempontot meg kell (vagy legalábbis kellene) hogy előzzön.

Sebesség és sebesség-ellenőrzés

A járműfejlesztők és a biztonságos közlekedés tervezését végző mérnökök az utóbbi évtizedekben korábban elképzelhetetlen mennyiségű és minőségű fejlesztéseket hajtottak végre – mindannyiunk érdekében. Ezeket az erőfeszítéseket egészítik ki a különféle jogszabályi engedélyek és tilalmak, amelyek betartása elsősorban az önkéntes jogkövetésben ölt testet. Az ettől eltérő, a normákat tudatosan vagy tudattalanul megszegők veszélyt teremtő viselkedését hivatottak megakadályozni a közlekedést ellenőrző szervezetek, amelyek tevékenységétől a követendő normák jelentőségének és célszerűségének propagálása sem idegen.

A szakemberek számára közhely, a közlekedés résztvevői és számos irányítója számára már nem annyira az, hogy a környezeti feltételekhez képest *jól megválasztott sebesség* nemcsak a biztonságot, hanem – különösen – a nagy távolságokon átvélő személy- és áruszállítás gyorsaságát is szolgálja.

A *közlekedés biztonsága* többféle adattal kifejezhető, és a bekövetkező változásokat is ma már nemzetközileg elfogadott mérőszámokkal lehet bizonyítani. Ily módon lehetőség nyílik részint egyazon országon vagy országrégióon belül a változások figyelemmel kísérésére, részint az egyes országok vagy országrégiók állapotának összehasonlítására. Az Európai Unió ezek között elsőbbséget ad a tagországokon belül a *baleseti halottak száma* csökkenésének, és ennek részeként a baleseti halálozás csökkenése mértékének (sebességének). Erről szól a ma már meglehetősen széles körben ismert úgynevezett *Fehér könyv*.¹ Ebben a III. rész *A közlekedők a közlekedéspolitika középpontjában* címet viseli, és ezen belül az I. fejezet B) pontja a következőket tartalmazza: „A közúti közlekedés biztonságáért folytatott harcban az Európai Uniónak azt a nagyratörő célt kell maga elé tűznie, hogy a 2000 és 2010 közötti időszakban csökkentse a halálesetek számát. A Bizottság az erőfeszítéseket annak érdekében szeretné összefogni, hogy ezen idő alatt a halálos áldozatok száma a felére csökkenjen. Bár a halálesetek számának a felére csökkentése 2010-ig főként a nemzeti kormányok és a helyi önkormányzatok feladatkörébe esik majd, e cél eléréséhez az Európai Unió közreműködésére is szükség lesz, mégpedig nem csupán a jól bevált gyakorlati megoldások elterjesztésével, hanem intézkedések meghozatalával is, két szinten

- a büntetések összehangolása és
- a közúti közlekedésbiztonság javítását célzó új technológiák bevezetésének elősegítése.”

A Bizottság által favorizált időszakban a különböző országok eltérő eredményeket mutattak fel. (Magyarország mint az EU-ba a célkitűzés megfogalmazásához képest később belépő ország, ettől eltérő időpontban és szerényebb eredmény elérését vállalta.) A legfrissebb, 2008–2009-ből származó nemzeti adatok szerint az eredeti elképzelésnek megfelelő eredményt csak Németország volt képes teljesíteni.

Az évtized elején még úgy tűnt, mintha Magyarország szembe menne az említett célkitűzéssel: a korábbi csökkenési trend hosszabb időn át növeke-

¹ Fehér könyv. Európai közlekedéspolitika 2010-ig: itt az idő dönteni. Az Európai Közösségek Bizottsága. Brüsszel, 2001. szeptember 12. COM(2001)370.
www.mkfe.hu/dokumentumok/eu/szakmai/Feher.doc

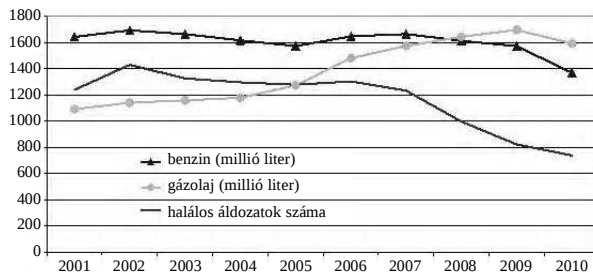
désbe fordult át, majd a kedvező fordulat a legutóbbi néhány évben következett be.

A közlekedés biztonságáért felelős hatóságok (elsősorban az idők folyamán számos névváltozáson és még ezeknél is több átszervezésen áteső közlekedési és belügyi tárca) e kedvező változásnak más-más aspektusát szeretik hangsúlyozni. A közutak építésével, kezelésével és korszerűsítésével megbízott intézmények elsősorban a biztonságra fordított *közüti beruházásokra* (ideértve az olyan erőfeszítéseket is, mint az autópálya-építés, a nagyobb lakott településeket elkerülő utak és a körforgalmak létesítése) igyekeznek felhívni a figyelmet. A rendőri szervek főként az *ellenőrzések* módszerei korszerűsödésének hatásában látják a kedvező eredmények forrását, ideértve a gyors hajtók korábbinál következetesebb felelősségre vonását, a szigorú büntetés-kiszabási gyakorlatot.

Vannak, akik *más tényezőkben* látják a kedvező tendencia okát. Nevezetesen abban, hogy az egyre és mind rohamosabban dráguló üzemanyagárak miatt a korábbi időszakhoz képest lényegesen kevesebben és rövidebb utakat megtéve vesznek részt a közúti közlekedésben, és ez – szerintük – önmagában magyarázatot ad a számadatok imént vázolt tendenciájára.² Nagy baj volna, ha tényleg ez lenne a döntő tényező, pedig egyáltalán nem lehetetlen. Eből a szempontból célszerű rápillantani az *ábrára*.

Látható, hogy a gázolaj-felhasználás és a baleseti halottak számának alakulása között semmiféle együttmozgás nincs. Az azonban nem zárható ki, hogy a benzinfogyasztás alakulása és a baleseti halottak számában bekövet-

Üzemanyag értékesítés és közúti balesetben meghalt személyek száma
(2001–2010)

² Drága benzin, kevesebb autó. Népszabadság, 2011. március 12., 11. o.

kező változás között összefüggés van. (Mint ismeretes, a legtöbb balesetben részes személygépkocsi ezzel az üzemanyagfajtával fut.) A figyelmes olvasónak azonban az is fel kell hogy tűnjön: a balesetekben meghaltak számának némi csökkenése már akkor megkezdődött, amikor a benzinforgalmazás még enyhén emelkedett, 2007-től pedig a két vizsgált tényező csökkenésének ütemében már lényeges eltérés mutatkozik azzal, hogy a halottak számának csökkenése sokkal erőteljesebb, mint a benzinfogyasztás mennyiségében megfigyelhető visszaesés.

Számomra egyértelmű, hogy az utóbbi néhány évben elsősorban a *forgalomlassításra kényszerítő tényezők* (ideértve a forgalomszervezési intézkedéseken túl a jelentős sebességtúllépéseket fizikailag egyre inkább lehetetlenné tevő, rohamosan hanyatló útburkolatok állapotát), valamint a *rendőrség ellenőrzési módszereinek változásai* idézték elő.³

Utóbbiakkal kapcsolatban számos ellentmondás és hiányosság is fellelhető, sőt magának a jogi környezetnek (elsősorban az ügynevezett objektív felelősség elve jogállami keretek közötti alkalmazhatóságának) sem egyértelműen pozitív a megítélése.⁴

Az ombudsmannak az *objektív felelősség* témakörében megfogalmazott – és az Alkotmánybíróság döntéseiből levezetett – állásfoglalásai különösen azért érdemelnek megkülönböztetett figyelmet, mert egy másik hír szerint a rendőrség ötszáz mobil és százhatvan fix telepítésű sebességmérőt vesz a közeljövőben⁵.

Ezúttal nem kívánok foglalkozni az ügynevezett objektív felelősség közlekedési szabálysértésekkel kapcsolatos részleteivel. Most csak annyi szubjektív vélemény engedtessek meg nekem, hogy a ma alkalmazott módszer „a cél szentesíti az eszközt” elv hatékony alkalmazása.

3 Természetesen szót lehetne ejteni számos egyéb faktorról is, amilyen például az emberi mentalitásban vagy a gépjárműállomány korszerűsödésében bekövetkező radikálisan kedvező fordulat, de úgy vélem: ezekre még várni kell...

4 Ezekkel kapcsolatban lásd elsősorban az állampolgári jogok országgyűlési biztosának közlekedési-projekt-elemzését (ÁJOB Projektfüzetek 2010/3.), annak is elsősorban a 4. és 5. pontjában írtakat. „Zanzásított” változatát lásd például <http://www.origo.hu/auto/20110308-az-ombudsman-szerint-sokszor-csak-penzbehajtas-a-kozuti-birsag.html>, továbbá: www.hircsatorna.com/az-ombudsman-szerint-sokszor-csak-penzbehajtas-a-kozuti-birsag/ Itt található a következő, a projektből kiemelt részlet: „A hatóságokat világosan eligazító és kiszámítható szabályozás hiányában a bírságolási szándék mellett háttérbe szorult az eredeti cél, a közlekedésbiztonság javítása, a szabályszegések megelőzése, és fennáll az egyéni jogsérelmek lehetősége is.” Erre a veszélyre – más formában – már korábban felhívta a figyelmet az Alkotmánybíróság, amit a most említett ombudsmanni projekt is külön kiemel (41. o.).

5 Forrás: az [origo] 2008. október 13-i írása *Traffipaxokkal lesznek tele az utak* címmel, ami ha akkor nem valósult is meg, e tanulmány megírásakor azonban egy friss keltezésű (2011. április 1., 9.43) hír szerint 2011. május 1-jétől csaknem húsz csomópontban sebességmérő berendezéseket szerelnek fel közlekedési lámpákba. <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=852248>

Általában, ám korántsem mindig. Rendelkezésre állnak olyan fényképfelvételek, amelyek arra figyelmeztetnek: a *rendőrség tevékenysége* akár szubjektív, akár objektív okokra visszavezethetően néha *pontatlan*. Ennek pedig egyenes következménye lehet, hogy a szervezet egésze az állampolgár szemében könnyen veszíthet nagy nehezen kivívott tekintélyéből. Ilyen eseteknek tekinthetők azok a sebességmérések, amelyek nem utcanévhez és házszámhoz, hanem útmegnevezéshez és GPS-koordinációs pontokhoz kötöttek. Ha – bármilyen okból (akár azért, mert rossz a mérőberendezés, akár azért, mert a rendőr a mérési pont koordinátáit nem a tényleges mérés helyén vette fel) – ezek a koordináták hibásan szerepelnek a bizonyítékként tárolt fotókon, akkor az a figyelmes állampolgár számára egyet jelent a rendőri intézkedés objektivitásának megkérdőjelezésével, és egy esetleg bíróságig elvitt jogorvoslati eljárás végén a rendőri intézkedés biztos kudarcát jelenti.

Ezek a megengedett maximális sebesség betartását célzó eszközök egyébként jelentősen hozzájárulnak a közlekedés biztonságához. Sajnos, mint az élet sok más területén, egyes *politikusok, politikai pártok* – itt részletezni nem kívánt okokból – *beavatkoznak* kifejezetten szakmai kérdésekbe, azaz túllépik kompetenciájuk határait. Volt időszak, amikor a büntetőpontrendszer szakszerű bevezetését gáncsolták éveken keresztül. Az utóbbi időben az ilyen jellegű, nyilvánvalóan mindenféle szakértelmet nélkülöző egyik látványos megnyilvánulása volt az egyik párt abbéli erőfeszítése, hogy *mind a sebességmérő készülékeket jelző, mind az azok méréseit zavaró készülékek* korlátlan birtoklását az 1988. évi I. törvény egy kiegészítő passzus beiktatásával tiltsa meg.⁶ Teljes mértékben egyet értek azzal, hogy a *sebesség-ellenőrző készülékek zavarása ellentétes a közlekedés biztonságát szolgáló közérdekkel*, és hogy ezt a tevékenységet, az ilyen készülékek használatát (esetleg forgalmazását is) meg kell (a jelenlegi, meglehetősen nyakatekert magyarázatnál korrektebb módon) tiltani. Az azonban *kifejezetten a közlekedés biztonságát szolgálja*, ha az ilyen készülékek működtetése – akár a KRESZ-ben megtalálható tájékoztató táblával, akár (például mozgó ellenőrzés esetén) – a gépkocsiban elhelyezett berendezéssel *előre jelezhető*. Hiszen – ha az ellenőrzés korrekt, amin azt értem, hogy ott végzik, ahol a sebesség betartása a közlekedés biztonsága szempontjából különösen fontos (például baleseti zónák, vagy különösen balesetveszélyes útszakaszok körzetében), és nem az

6 A híradás az [origo] portálján 2011. február 11-én jelent meg, *Betiltaná a traffipaxjelzőket az LMP* címmel. <http://www.origo.hu/itthon/20110211-betiltana-a-traffipaxjelzoket-az-lmp.html> Sőt erről törvénymódosító javaslatot is benyújtott a következők szerint:
<http://www.parlament.hu/irom39/02315/02315.pdf>

adófizető polgárok pénzének államkasszába történő visszacsorgatását szolgálja, akkor – eminens közérdek, hogy ezeken az útszakaszokon a közlekedés résztvevői semmiképp ne hajtsanak gyorsabban a megengedett maximális sebességnél. A gépkocsiba szerelt, sebességmérő eszköz működésére figyelmeztető készülék éppúgy ezt a célt kívánja elősegíteni, mint a ma már a legtöbb navigátor programjának szerves részét alkotó, a fixen telepített készülékekre vonatkozó figyelmeztető jelzés.

Összegezve: hasznosnak tartanám, ha a politikusok, mielőtt látványos és maguk által remeknek tartott ötletekkel állnának elő, előbb konzultálnának nagy tapasztalatú szakértőkkel, sőt meg is fogadnák tanácsaikat.

Természetesen *néha a szakértők is elképesztő ötletekkel állnak elő*, és véleményüket nagy határozottsággal képviselik. Ennek egyik – számomra kifejezetten sokkoló példája, hogy az utóbbi időben több esetben előforduló életveszélyes és/vagy halálos kimenetellel is végződő balesetekről állítja valaki azt, hogy azokat nem lehet csak úgy véletlenül „elkövetni”. Sajnos emberként nem vagyunk tévedhetetlenek, ezért olykor hibázunk. Ezért bizony azt sem lehet kizárni, hogy valaki rossz irányba hajt fel az autópályára. Igaz ez akkor is, ha egyes – nem nevesített – mérnökök állítólag azt állítják, hogy „Véletlenül nem lehet a forgalommal szemben hajtani.” Ha ez az állítás igaz volna, akkor a német autópályákon éjszaka autózókat nem kellene szinte naponta a rádióadásokat megszakítva figyelmeztetni, hogy egy *Geistesfahrer* halad sztrádán a forgalommal szemben, a megjelölt szakaszon mindenki lassítson, és ne kezdjen előzésbe. Majd egy idő után következnek az újabb közlés: a veszély megszűnt, az illető elhagyta az autópályát. Ha a kategorikus kijelentés igaz volna, akkor az osztrák és a német autópályák számos felhajtójában nem volnának évek óta láthatók azok a sárga alapszínű, nyitott tenyérben a behajtani tilos táblát mutató hatalmas transzparenszek, amelyeket már Magyarország autópályáinak felhajtóiban, sőt Budapest egyes veszélyes csomópontjaiban is mind több helyen üdvözölhetünk.⁸

⁷ Azonos címmel lásd az összeállítást a következő helyen: <http://www.origo.hu/auto/20110330-a-mer-nokok-szerint-biztonsagosak-a-magyar-autopalyak-felhajtoi.html>

⁸ Bővebben: Rikító táblákkal figyelmeztetnék a rossz irányba haladó sofőröket. <http://www.origo.hu/itthon/20110330-forgalmi-tablak-kihelyezesevel-probaljak-figyelmeztetni-a-rossz-iranyba-halado-soforokat.html>. A Hírszerző oldalán pedig 2011. március 30-án összeállítás volt arról, hogy 2003 óta hány esetben történt halálos kimenetelű hibás felhajtás autópályára. Kétségtelen tény, hogy a nyolc esetből öt ebben az évben történt. (Volt egy kilencedik is, amikor az autó vezetője a Lágymányosi híd felhajtóját vétette el.) Ahol nem történt baleset, arról nem szól a híradás. Bizonyára ezek száma volt a magasabb. Több mint figyelemre méltó, hogy ugyanezzel az MTI-forrásból származó összeállítással rukkol elő az előző lábjegyzetben említett cikk is.

Költség–haszon elemzés szükséges

Előfordul, hogy sem a jogalkotók, sem a forgalomszervezők nem mérik fel, hogy *egy-egy döntésüknek milyen következményei lehetnek*, és akárcsak az előbbi esetben, általában a legegyszerűbb megoldást választva, a könnyebb ellenállás felé haladnak. Divatosabb formulát alkalmazva: előbb elmarad a pilotprojekt megvalósítása, utóbb pedig egy elvárható költség–haszon (vagy éppenséggel előny–hátrány) elemzés. A közlekedőket bosszantó, olykor kimutathatóan kárt okozó számos intézkedés közül álljon itt három: a körforgalom túlbonyolítása, az úgynevezett „fekvőrendőrök” megfontolatlan és öletszerű elhelyezése, valamint a kamionforgalom szabályozása.

Körforgalmak – itthon és külföldön

E sorok írója kontinentális balkormányos és szigetországi bérelt, jobbkormányos személygépkocsival sok ezer kilométert megtéve keresztül-kasul járta a *körforgalom* öshazáját, Nagy-Britanniát Dél-Angliától Észak-Skóciáig. Látott egysávos, többsávos, közlekedési jelzőlámpákkal szabályozott körforgalmakat, sőt olyanokat is, amelyek közepére erdőt telepítettek. Soha, egyetleneszer nem volt kétséges, hogy a kívánt irányba melyik sávot választva kell elhagyni a térséget, és hogy mikor melyik sávban kell haladni. Magyarországon viszont néhány helyen már az előjelző táblák jelzésein nem sikerül eligazodni (amikor persze az autósok elsősorban az előtte haladó jármű mozgására, lassítására kellenek a figyelmét összpontosítani). Nagy gyakorlattal felvértezett, hivatásos sofőröknek GPS-navigátorral és anélkül többször sem sikeredik a köznyelvben csak „turbó-körforgalomnak” elnevezett labirintusból néhány záróvonal átlépése nélkül kikeverednie. Sikerült a magyar mérnököknek (rajzasztalon, felülnézetből bizonyára jól mutató) olyan forgalomszervezési rejtvényeket varázsolniuk a magyar utakon autózóknak, hogy helyismeret nélkül esélye sincs senkinek a szabályos közlekedés tanúsítására, és legfeljebb a járművezetők közötti partnerkapcsolat pozitív megnyilvánulása segédelmével lehet koccanás nélkül megúszni ezeket a helyeket. Az azért mégiscsak fel kellene hogy tűnjön a szakembereknek (így a rendőröknek is), hogy az autósok egyazon csomópontokban, azokon belül is gyakran szinte méterre azonos útszakaszokon tömegesen szegnek szabályokat. Közöttük nagy számban vannak azok a gépkocsivezető polgártársak is, akik már sok százezer kilométert tettek meg, több évtizeden keresztül nap nap után kilométerek százait hagyják maguk mögött.⁹

⁹ A témakör iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom a Google keresőmotorjának igénybe vételét. A körforgalom szó beütése utáni 0,09 másodperc alatt nagyjából százezer találat adódik.

„Sebességcsökkentő bordák” – itthon és külföldön

A másik ilyen terület a 30 km-es zónákon belüli sebességcsökkentő bordák (ismertebb nevükön a *fekvőrendőrök*), illetve ezek honi specialitásai. Arról nem beszélnek, hogy ezek formai kialakítása nemcsak országosan, hanem egy-egy városban, sőt Budapest egy-egy kerületén belül is láthatóan a tervezők és az építők kreativitása kiélésének kézzel- (pontosabban a gépkocsik futóművei által) fogható bizonyítékai. (Hogy megint egy külföldi példával éljek: Norvégiában például az egy számjegyű főútvonalak lakott területeken átvetető szakaszain gyakorlatilag valamennyi zebrát ilyen megemelt útburkolatra telepítenek. De ezek mindegyike ugyanúgy van kialakítva, és ha valaki 30 km/óránál nagyobb sebességgel próbál meg áthaladni rajta: a kocsija épségét kockáztatja. A kamionét is, az autóbuszét is, a személygépkocsit is.) Nálunk: ahány ház, annyi szokás, találja ki az autós, hogy finoman megemelt, vagy durván dobantós következik-e, negyvennel, harminccal vagy esetleg csak lépésben célszerű-e áthaladni rajta. Egyikre előjelző tábla figyelmeztet, a másikra eltérő burkolati szín hívja fel a figyelmet, a harmadikat valahonnan elmentett kockaköből építették. Utóbbinak különös bájta ad, ha a kövek kezdenek előbb kilazulni, majd kihullani az együttesből.

Vélhetően ezek engedélyezésénél – a feltétlenül szükséges szabványosítás hiányáról nem is beszélve – egy igen fontos szempontra sem figyeltek. Arra, ami egy napilap alcímében olvasható: „Minden púp öt és tíz másodperccel késlelteti a tüzoltókat és a mentőket.”¹⁰ Mármint természetesen a magyar divat szerint kialakítottak többsége.¹¹

Kamionnal autópályán – itthon és külföldön

A harmadik, a közelmúltban nagy vitákat generáló szabályozás – ami vélhetően még nem ért nyugvópontra – a *kamionok autópályán közlekedésének egyik szabálya*.¹²

¹⁰ Rab László: A fekvőrendőr nem alszik. Népszabadság Hétvége, 2010. szeptember 25., 6–7. o.

¹¹ A fekvőrendőrök szerteágazó problémái és a lehetséges megoldási javaslatok iránt érdeklődőknek melegen ajánlom, hogy üssék be a Google keresőmotorjába a fekvőrendőr szót: majd harmincezer forrást kapnak. Lehet közöttük mazsolázní akkor is, ha a „talált tárgyak” sorában néhány ismétlés is adódik.

¹² Ezúttal csak a KRESZ 37. §-ának 2011. január 1-jei hatállyal módosított szövegével, ebben a 6. bekezdéssel való kiegészítéséről szólok, amelyik – 6 és 22 óra között – korlátozza a 7500 kg-ot meghaladó megengedett legnagyobb össztömegű tehergépkocsival, vontatóval, valamint járműből és pótkocsiból álló járműszervelemmel való előzést kétsávos autópályán és autópályán. [Az előbbi témával összefüggő, ugyanezen KRESZ-paragrafus (7) bekezdésben írtakkal nem foglalkozom, mert annak értelmét – más szakemberek segítségét is igénybe véve – többszöri próbálkozás ellenére sem sikerült megfejteni.]

Az egész történet a homályos múltba nyúlik vissza, amikor valakiknek sikerült azt a remek ötletet kitalálniuk, hogy a három sávra bővülő autópálya-szakaszok végénél a jobb szélső, úgynevezett kapaszkodósávok szűnnek meg. Ez azt jelenti, hogy egy emelkedő végén a legnehezebben manőverezhető, sok esetben tonnatucatokkal megterhelt járművek vezetőinek kell visszakönyörögniük magukat a menetirányukat és sebességüket sokkalta könnyebben változtatni tudó többi gépjármű közé. Bizonyára rosszul választottam ki Európában azokat az országokat, amelyekben az elmúlt évtizedekben autót vezettem, de még csak véletlenül sem találkoztam ezzel a – beszéljünk magyarul: embertelen és nagyon balesetveszélyes – megoldással. Mindenhol a legbelső sávból kell kisorolni egygel jobbra, a kamionok pedig a külső sávban irányváltoztatás nélkül haladnak, ahogy tudnak.

Az természetesen sok helyütt és hosszú szakaszokon előfordul, hogy a hét és fél tonna össztömeget meghaladó gépjárművek előzését megtiltják. (Ez volt a gyakorlat nálunk is egészen 2011. január 1-jéig.) Ez a korlátozás a forgalom folyamatossága érdekében – különösen hegymenetben, nagy forgalomsűrűség esetén – indokolt lehet. Az azonban megint egy végig nem gondolt, a szakmai szervezetek véleményét fölényesen ignoráló, és vélhetően megint csak európai kuriózumnak tekinthető hatalmi döntés, hogy a Magyar Köztársaság területén kétsávos autópályákon a kamionok egymás közti előzése kora reggeltől késő estig generálisan tilos.

Valóban bosszantó, ha egyik „bummi” vezetője előzni szeretne, a másik meg nem hagyja, és így mire ez a párharc a pályán lezajlik, több tucat személygépkocsi akadályoz szabad mozgásában, sőt esetleg több száz autós gyűlik az előzni szándékozó mögé, és ők két ember szórakozása miatt kénytelenek percekig hatvanas-hetvenes tempóban közlekedni és emiatt jelentős idővesztéséget elszenvedni.

Közlekedési szakembereink járják a világot, konzultálnak hasonló feladatokat ellátó kollégáikkal, vélhetően idegen nyelven is értenek, olvasnak. Vajon hogy fordulhat elő, hogy egyikük kezébe se került a német KRESZ egyik módosítása, amelyik ezt a problémát kissé más megközelítésből oldja meg. Ott az „elefántok” vezetőinek az az előírás, hogy ahol jelzőtábla (vagy ezzel egyenértékű változtatható jelzéseképű információs transzparens) az előzést nem tiltja, ott is csak abban az esetben előzhetik egymást, ha 1) a két jármű közötti sebességkülönbség legalább 10 km/óra; 2) az előzés időtartama (tehát az előzés megkezdésének tekintendő irányváltoztatás kezdetétől a megelőzőtt jármű elé való visszatérés befejezéséig) nem haladja meg a 45 másodpercet.¹³

¹³ ADAC Motorwelt, 9/2010., S. 98.

Az autópálya a pálya igénybevételére jogosult összes járműnek szabad tér. Vajon aki(k) ezt a remek – és a kamionvezetők számára olykor kényszerű szabálysértésre ösztökélő – szabályt kiagyalták, hallottak már arról, hogy ezeknek a járműveknek a teljesítménye közötti különbség sok esetben elvileg is meghaladja a 40-50 lóerőt, és akkor még nem esett szó arról, hogy valamelyik (nem nevesítetten) keleti országból érkező „lepusztult” és egy vadonatúj kamion tényleges teljesítménye között mekkora a különbség? És vajon eszébe jutott-e a jogalkotók közül valakinek, hogy ezeknek az országúti cir-kálóknak A pontból B pontba adott idő alatt kell elérniük, és útjuk során el kell viselniük a néha sok órás határátkelési várakozásokat, be kell tartaniuk a pihenőidőket, végig kell szenvedniük az egész Európát átszelő útjavítások miatti kényszerű vánszorgást – hogy csak néhány várható és előre nem látható „akadályra” hívjam fel a figyelmet? Ha másutt is a magyarországgal azonos vagy ahhoz hasonló ötletelés lett volna a nyerő, ezeknek a gyakran eurómilliókban mérhető értékeket hordozó, és mindinkább közvetlenül a gyártósorra szállító járműveknek a megtett sok ezer kilométeres útjaikon sok-sok órát kellene elvesztegetniük. Ezt a károkozást köznyelven úgy hívják: népgazdasági veszteség. Csak bizakodni lehet abban, hogy a szaktárcánál valóban „folyamatosan figyelik az új előírás hatásait, s a tapasztalatok birtokában finomhangolásra is sort kerítenek”¹⁴.

Még hozzá remélhetőleg mielőbb! Mert súlyos félreértés, ha bárki azt képze-li, hogy a mai Európában az autópályáknak kizárólag vagy elsősorban a személygépkocsikat vezetőkre érdekeit kell kiszolgáltatniuk. A globalizáció hatására Európa gazdaságilag fejlettebb része ezt az elavult szemléletet már rég meghaladta.

Zárógondolatok

A dolgozat számos pontján sérthet egyéni érdekeket, egyes olvasókból bizonyára negatív érzelmeket is kivált. Aki a leírtakon megsértődik: a múlt embe-re. Aki, ha nem ért is mindenben egyet a leírtakkal, de elgondolkodik a szerző érvelésén, az már a jövőt szándékozik szolgálni. Részt vesz abban a közös gondolkodásban, amelynek egyetlen célja: hozzájárulni ahhoz, hogy Magyarország a *biztonság és a biztonság érzetének növelésével* a kissé megkés-

¹⁴ Az Autó, 2011/2., 19. o. Egyébként osztom az *Erődemonstráció* című cikket jegyző KaMi véleményét, illetve kérdését, hogy „az általános tiltás csak egy bizonyos kör igényeinek kívánsága volt, vagy valóban készültek a döntést megalapozó hatástanulmányok”.

ve fejlődésnek induló, de a közlekedésbiztonság területén is az élbolyhoz felzárkózzon.

Számomra mértékadónak tekintett közlekedési mérnökök egybehangzóan állítják: a jó forgalomszervezés lényege, hogy *azonos szituációkra azonos megoldást kínáljon fel*. Ennek eredménye, hogy a vezetőknek nem kell minden egyes szituáció – például körforgalom – előtt gondolkozniuk, a folyton változó helyzeteket előbb megérteniük, majd a követendő magatartást megtervezniük és legvégül a feladatot végrehajtaniuk (példabeli eseteinkben a körforgalmon vagy a fekvőrendőrrön áthajtani). Erre a mai közlekedési körülmények között nincs idő, ami azt is jelenti, hogy az imént idézett alapelv megsértése esetén a balesetveszélyes helyzet előre programozott.

BÍRÓ GYULA

A közlekedés biztonságának javítása

A közlekedési balesetek, közlekedési bűncselekmények,
szabálysértések megelőzésének egyes kérdései

„Közlekedésbiztonság¹, baleset-megelőzés, közlekedési bűnözés a harmadik évezrednek is örökzöld témája marad. Miként sajnos az is, hogy Magyarország mikor tud a nyugati nagycsalád közlekedésbiztonságának legalább a középmezőnyébe kerülni. Mikor tudjuk utolérni, ha nem is a skandináv országok vagy Nagy-Britannia, de legalább a velünk legszorosabb kapcsolatot fenntartó németek vagy osztrákok, esetleg Svájc biztonságát.”²

Ezzel együtt az unió a csatlakozás után elfogadta a magyar közlekedéspolitikai irányszámokat. Ennek lényege, hogy Magyarország a közúti balesetek és halálos áldozatok harmincszázalékos csökkentésével kívánt hozzájárulni 2010-ig a közösségi (átlagosan ötvenszázalékos) célok teljesítéséhez. A *Magyar Közlekedéspolitika 2003–2015* program elfogadásakor már nyilvánvalóvá vált, hogy a vállalatok teljesítése kizárólag abban az esetben lesz lehetséges, ha a közlekedésbiztonság kérdése a legmagasabb szintű politikai támogatást élvez, hiszen ez a feltétele a szükséges költségek előteremtésének és a jogszabályi környezet megreformálásának. A nemzeti program a közlekedéspolitika területének egészét érinti (célok, stratégiai főirányok, elemzések közlekedési módokként, középtávú infrastruktúrafejlesztési terv stb.), és csak röviden, mintegy vázlatos formában rendelkezik a közlekedésbiztonság javításának kérdéséről.

2007-ig sajnos igaz volt *Irk Ferenc* megállapítása, de szerencsére a 2008-tól napjainkig bevezetett intézkedések hatására jelentősen csökkentek a személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek hazánkban és ezen belül, ami a legfontosabb – az EU követelménye³ alapján is –, a halálos áldozatok száma.

2011 februárjában váltak ismertté azok az előzetes baleseti statisztikai adatok, amelyek a 2010-es közlekedésbiztonsági helyzet alakulásáról adnak számot. Az adatok egyértelműen jelzik, hogy 2010 újabb sikeres esztendő volt Magyarország közúti közlekedésbiztonságában. A személysérüléssel járó közúti balesetek alakulásának legfőbb és legmeghatározóbb területeit érintő előzetes adatok gyakorlatilag kivétel nélkül kedvező tendenciát mutatnak, a ha-

lálós balesetektől kezdve egészen az ittas vezetések alakulásáig. Az elért eredmények értékét növeli, hogy a közúti baleseti adatok összehasonlítása annak a 2009-es évnek az adataival történt, amelyet 2010-ben még az elmúlt négy évtized legsikeresebb esztendőjének tekintettünk.

A rendelkezésre álló előzetes adatok alapján 2010-ben 16 248 személyesrűléses közúti baleset történt, 9,05 százalékkal kevesebb, mint 2009-ben (17 864). A kedvező tendencia a halálos, a súlyos és a könnyű sérűléses közlekedési balesetek számában egyaránt kimutatható. Legnagyobb mértékben, 14,23 százalékkal a halálos kimenetelű balesetek száma csökkent (752-ről 645-re), a súlyos sérűléses balesetek számában 11,91 százalékos (5583-ról 4918-ra), míg a könnyű sérűlésekében 7,32 százalékos csökkenés mutatható ki (11 529-ről 10 685-re).

Az elműlt év közlekedésbiztonsági sikereinek legnagyobb eredménye, hogy 2009-hez képest nyolcvannyolccal kevesebben haltak meg az utakon (táblázat).

Ha a 2010. évi adatokat a 2001-es év – azaz a közlekedéspolitikai koncepció bázisévének – adataival hasonlítjuk össze, akkor megállapítható, hogy

- a személyesrűléses közúti balesetek száma 12,2 százalékkal csökkent (18 505-ről 16 248-ra),
- a balesetekben meghalt személyek száma jelentős mértékben, 40,76 százalékkal csökkent (1239-ről 734-re).

Az előzőek alapján kijelenthető, hogy a hazai közlekedéspolitikai koncepciónak a közúti áldozatok számára vonatkozó időarányos célkitűzése megvalósult, sőt túl is teljesűlt.⁴

Magyarország közlekedésbiztonsági helyzetének alakulása az elműlt tíz évben

	Személyesrűléses közúti balesetek száma	Balesetben meghaltak száma
2001	18 505	1239
2002	19 686	1429
2003	19 976	1326
2004	20 957	1296
2005	20 777	1278
2006	20 977	1303
2007	20 635	1232
2008	19 174	996
2009	17 864	822
2010	16 248	734

A kedvező változások hatására hazánk az EU középmezőnyébe került, de nyilvánvaló, hogy a jövőben is mindent meg kell tenni a balesetek megelőzése érdekében, hogy az unió élvonalába kerüljünk, és hazánk Európa és a világ⁵ egyik legbiztonságosabb országa legyen a közbiztonság⁶ és annak részeként a közlekedés biztonsága szempontjából.

A közlekedési ismeretek egész életen át történő tanítása-tanulása⁷

Hazánk általános iskoláiban jelenleg döntően rendőrök és polgárőrök oktatják a gyermekeket a közlekedési ismeretekre, a bűn- és baleset-megelőzésre. Messzemenően egyetértek az *Egy iskola – egy polgárőr*, valamint az *Iskola-rendőr* kezdeményezésekkel, folyamatosan fejleszteni kell őket, hogy a jövőben valamennyi iskolában legyen kapcsolattartó rendőr és polgárőr. Azt viszont mindenkinek tisztán kell látnia, hogy a rendőrségnek és a polgárőrségnek is jó néhány más feladata van – bár kétségkívül az egyik legfontosabb a gyermekek képzése, oktatása és életük, testi épségük, biztonságuk védelme –, és nem tudja folyamatosan az iskola valamennyi tanulóját oktatni. A megoldás egyszerű: a lehető legrövidebb időn belül be kell(ene) vezetni a közlekedési ismeretek egész életen át tartó tanítását és tanulását. Ebben a folyamatos képzésben a bűn- és baleset-megelőzésnek elsődleges szerepet kell kapnia.⁸

Bízom benne, a kormány egyik fontos célkitűzése lesz a közeljövőben, hogy minden ember egész életén át folyamatosan tanulhassa a közlekedési ismereteket, és tartsa be a szabályokat. Már az óvodában a pedagógusok egyik fontos feladata kell hogy legyen a gyerekek intenzív képzése, tanítása, a szabályos közlekedésre nevelése. A felsőfokú pedagógiai intézményekben az óvodapedagógusoknak kötelezően elő kellene írni, hogy záróvizsgával legyen kötelező abszolválni a közlekedési ismeretek tantárgyat, így a megfelelő szakismeret birtokában az óvodáskorú gyerekeket jó színvonalon oktathatnák. Rohanó, pénzorientált, veszélyes világunkban a közlekedésbiztonságra nevelés az általános iskolákban is nehezen foglalja el méltó helyét, pedig a közlekedést itt is kötelező tantárgyként kellene tanítani. Csak egy példa: ha a gyerek elégtelent kap matematikából vagy történelemből, mert nem készült, még lehetősége van javítani, lehet belőle világhírű matematikus vagy történész. Aki azonban a közlekedési ismeretek hiányában a közlekedésben hibázik, az életével fizethet érte; az élet itt már nemigen ad lehetőséget a javítás-

ra. Tizenkét évesen minden iskoláskorú gyermeknek elméleti és gyakorlati vizsgát kellene tennie a kerékpározás szabályaiból. Tizennégy éves kortól minden fiatakorúnak vizsgát kellene tennie a segédmotoros kerékpározás szabályaiból, és megszereznie a vezetői igazolványt. A középiskolákban – bár ott is nagyon leterheltek a pedagógusok és a tanulók is – kötelező tantárgyként kellene tanítani a közlekedési ismereteket, és tizennyolc éves korig megszerezni a B kategóriára jogosító vezetői engedélyt. Amikor lehetősége lesz rá, a magyar államnak kellene vállalnia e tekintetben is a képzési költségeket. (Természetesen addig, amíg az állam nem fedezi a költségeket, sem a vezetői igazolványt, sem a B kategóriás vezetői engedélyt nem lehet kötelezően előírni – de tanítani igen!) Az egyetemeken⁹ csak szabadon választható tantárgyként tudom elképzelni a közlekedési ismeretek oktatását. Felnőttképzés keretében legalább ötvenként mindenkinek minimum 12 órással továbbképzésen kellene részt vennie, ennek keretében felfrissítené a közlekedési ismereteit. A folyamatos képzések következtében – kb. tíz-tizenöt év távlatában – hazánkban jelentősen magasabb szintre emelkedne a közlekedési kultúra, a szabályok betartása. Amíg ez a folyamatos képzés nem történik meg, a lehető legnagyobb szigorral kell felelősségre vonni azokat, akik nem tartják be a közlekedési szabályokat, különösen pedig azokat, akik durván megszegik.

Teendők a közlekedési balesetek csökkentése érdekében

A 2009. évi LXXX. tv. módosításával a Btk. 51. § (1), (3) és (4) bekezdés alapján a pénzbüntetés 2010. január 1-jétől hatályos: a legenyhébb pénzbüntetés 75 ezer, a legmagasabb 108 millió forint. A bíróságok Hajdú-Bihar megyében – de tudomásom szerint másutt is – meghozzák a szigorú büntetéseket. Miután a médiák szinte kivétel nélkül hírt adnak a milliós nagyságrendű büntetésekről, így a lakosság döntő része már értesült arról, hogy jelentősen szigorodott például az ittas járművezetés miatt a bíróságok által kiszabható pénzbüntetések összege. Közlekedési bűncselekmények esetén a bíróságoknak továbbra is magas pénzbüntetéseket kell kiszabniuk, és ezzel együtt a legalább ilyen hatásos járművezetéstől eltiltást.

„Nekem nagyon tetszik az, hogy Franciaországban több ezer traffipaxot kihelyeztek, amivel – az autósok kezdeti felháborodása ellenére – elértek, hogy jelentősen csökkent a halálos balesetek száma. Sarkozy még belügyminiszterként nagyon következetesen végigvitte ezt az ügyet, a befolyt bírságok-

ból ugyanis újabb sebességmérőket vettek. Egy jól kihelyezett traffipax pár hét alatt behozza az árát. Emellett azt tervezzük, hogy alkalmanként megnöveljük az utakon ellenőrző rendőrök számát. Indítottunk egy ilyen akciót a gyorshajtók ellen, a magyar ember még mindig jobban tart ugyanis a szankciótól, mint hogy betartaná a szabályokat.”¹⁰ Az OBB ügyvezető elnökének, Kiss Csabának a példáját követendőnek tartom. Ausztriában ezer traffipax működik, és el kell érni, hogy Magyarország közútjain is több sebesség-ellenőrző traffipax működjön, rövid időn belül akár ezer is. A francia példát követve a befolyt bírságokból újabb sebességmérőket kellene vásárolni.

A jövőben is folytatni kell a fokozott közúti ellenőrzéseket, amelyek célja a magyar közutak közlekedésbiztonságának javítása, valamint annak elérése, hogy a közúti közlekedési balesetek száma, súlyossági foka, valamint a meghaltak és megsérültek száma tovább csökkenjen. Kiemelt figyelemmel kell lenni a gépi meghajtású kétkerekű járművek közlekedésére, mert az utóbbi időben – annak ellenére, hogy a balesetek száma összességében csökken – az általuk okozott balesetek száma emelkedik.

A motorkerékpárosok és a segédmotoros kerékpárosok ellenőrzésekor a területi és a helyi rendőri szervezeteknek kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a járművezetői jogosultság (vezetői engedély, illetve megfelelő járművezetői kategória) meglétére, a bukósisak használatára, a megengedett sebesség betartására, a hatósági engedély meglétére, érvényességére, a jármű műszaki állapotára, a hatósági jelzés elhelyezésére, a személyszállításra vonatkozó szabályok betartására, valamint az ittas, illetve bódult állapotban történő járművezetés ellenőrzésére.

Megállapítható¹¹, hogy a sebességtúllépés továbbra is a közúti balesetek és a tragédiák első számú oka, hiszen az elmúlt évben a személysérüléssel közúti balesetek 27 százalékának a hátterében még mindig az abszolút, illetve a relatív gyorshajtás állt. Ez az arány a tragédiák vonatkozásában még magasabb. Ez teszi szükségessé, hogy a rendőrség továbbra kiemelten kezelje a közúti ellenőrzések során a gyorshajtások visszaszorítását, továbbá megfelelő fejlesztéseket hajtson végre a sebességmérő eszközök terén. A már bejelentett terveknek megfelelően a közeljövőben kétszáz sebességmérő készülék beszerzésére kerül sor.

Az ittasan okozott közúti balesetek száma évek óta csökkenő tendenciát mutat, ezeknek a baleseteknek az összes személysérüléssel közúti baleseten belüli aránya azonban még mindig meghaladja a tizenegy százalékot.

A járműüket ittasan vezetőket, továbbá az ittas gyalogosok potenciális veszélyt jelentenek a többi közlekedőnek, ezért az ittas járművezetés visszaszo-

rítása társadalmi érdek. Ez az alapja annak, hogy a rendőrség – számos uniós tagállam gyakorlatával megegyezően – a leállítási közúti ellenőrzéseinek általánosan alkalmazza a légalkohol-mérést, továbbá 2011-ben négyszáz elektromos kézi légalkoholmérő készülék beszerzését tervezi.

A kerékpáros közlekedés kérdésköre ugyancsak a rendőrség által 2011-ben kiemelten kezelt feladatok közé tartozik. Ennek oka, hogy a közúti közlekedés legvédtelenebb résztvevői közé tartozó kerékpárosok részaránya különösen magas a balesetek okozásában (2010-ben 11 százalék), jelentősen meghaladva a kerékpárosok közúti forgalmon belüli tényleges arányát.

Riasztó továbbá, hogy a személygépkocsi-vezetők után a kerékpárosok okozzák a legtöbb balesetet: többet, mint az autóbusz- és a tehergépkocsi-vezetők összesen.

Az objektív felelősség elvére vonatkozó új jogszabály elsősorban a büntetés alól kibújó gyorshajtókat célozta meg.¹² A rendőrséget dicséret illeti, hogy az elmúlt három évben következetesen érvényt szerzett az új jogszabálynak, ezáltal jelentősen csökkentek a közúti közlekedési balesetek. Kifogásolom viszont azt a rossz gyakorlatot, hogy nem törekszenek a szabálysértés elkövetőinek megállapítására, velük szemben ugyanis a járművezetéstől eltiltást is lehetne alkalmazni, ami szintén jelentősen szolgálná a megelőzést. A zero tolerancia pedig az ittas vezetést szorítja vissza, amihez szervesen alkalmazkodik a pénzbüntetések jelentős megszigorítása.

A magyar rendőrség közlekedési szolgálata mindig is sajátos helyzetben létezett. Volt olyan időszak, amikor a létéért küzdött. Létszámát tekintve az egyik legkisebb szervezeti egység a rendőrségen. A közlekedés mint a társadalom egyik legdinamikusabban fejlődő ágazata – infrastruktúra, a forgalom sűrűsége, a járművek száma, a tranzit- és idegenforgalom bővülése – megköveteli a szolgálati ág fejlesztését is. Az lenne a kívánatos, ha a közlekedés területén jelentkező feladatokat (ellenőrzés, közlekedési balesetek kezelése, közúti biztosítások) maradéktalanul a közlekedési szolgálat látná el. A szakszerűséget tekintve sokat nyerne az állampolgár, a szabálysértési hatóság, az ügyészségek, bíróságok, biztosítók stb., és ez nagyban hozzájárulna a rendőrség presztízsének emeléséhez. A közrendvédelmi állomány vonatkozásában jelentős erő, eszköz szabadulna fel. (Az intézkedések hetven-nyolcvan százaléka ma közlekedési jellegű.) A mai viszonyok között még nem nélkülözhető a közrendvédelmi szolgálat ez irányú tevékenysége. Az itt vázolt elv érvényesülését az élet kikényszeríti, már ma is számos példa van rá. (AETR-, ADR-ellenőrzéseket csak erre kiképzett állomány végezhet, személyi sérülési baleseteknél csak közlekedési rendőr intézkedhet.) A társadalom igénye,

hogy az intézkedő állomány fokozott figyelmet fordítson a közrend, közbiztonság elleni és a kiemelt – mindenekelőtt a közúti közlekedés biztonságára súlyos veszélyt jelentő, a főbb baleseti okokat jelentő – közlekedési szabálysértések felderítésére.¹³

A preventív tevékenységnek alapvetően a kiemelt közlekedésbiztonsági célterületekre kell irányulnia. Szükség van a legfontosabb baleset-megelőzési feladatok meghatározására. Ezek a következők:

- a sebességtúllépések visszaszorítása,
- az ittas járművezetés visszaszorítása,
- a gyalogosbalesetek megelőzése,
- passzív biztonsági eszközök (biztonsági öv, biztonsági gyermekülés, láthatósági mellény) használatának ellenőrzése.

A térfigyelő kamerák új eszközei a bűnelkövetés észlelésének, megakadályozásának, illetve segítséget adhatnak a már bekövetkezett bűncselekmény körülményeinek és elkövetőjének felderítésében. A térfigyelő kamerák egyelőre a bűn- és baleset-megelőzés, valamint a bűnüldözés legköltségesebb eszközei, és alkalmazásuk esetén is szükség van élő munkaerőre: figyelőemberre. Angliában konkrét felmérés készült arról, hogy miközben egy nagyváros térfigyelő kamerákkal való ellátása óriási összegbe került, addig ezer kamerára egy bűncselekmény jut.

Az előbbi pró és kontra érvek mellett is kijelenthetjük, a térfigyelő kamerák felbecsülhetetlen értékű segítséget nyújtanak a bűncselekmény utólagos rekonstruálásában, az elkövető személyleírásának – így végső soron a kilétének – megállapításában, gépjárművének azonosításában, érkezési és távozási útvonalának felderítésében.

A külföldi állampolgárok által elkövetett közlekedési szabálysértések esetén a járművezetőket a jelenlegi szabályaink alapján csak ritkán marasztalják el. A jövőre nézve ki kellene dolgozni, hogy a magyar járművezetőkhez hasonlóan a külföldiekkel szemben is minden esetben hatékonyan lehessen intézkedni. A felelősségre vonásokat indokolja, hogy a külföldi állampolgárok az elmúlt években nagyon sok közúti közlekedési balesetet okoztak hazánk területén. A balesetek között szerepel a gyorsajtás és a vezetés közbeni elalvás.

Az olyan országok esetében, ahol nem tartják be az áru- és személyszállítást végző gépjárművezetők vezetési és pihenőidejére vonatkozó, az 561/2006 EK rendeletben meghatározott előírásokat – mint például Ukrajna, ahol nem kötelező a sebességíró műszer (tachográf)¹⁴ használata –, ha átlépik hazánk területét, legalább kilenc óra pihenésre kellene kötelezni a járművezetőt.¹⁵

A szigorúbbá váló pontrendszer csak akkor éri el a célját, ha a közúti ellenőrzések számának jelentős növelésével folyamatosan kiszűrjük a szabálytalan közlekedőket. A rendőrségnek a bűn- és baleset-megelőzésre kell helyeznie a hangsúlyt. Hazánkban egy erős, jól felszerelt, képzett rendőrség – a több mint kilencvenezres, kiképzett, minőségi munkát végző polgárőrséggel együttműködve – rendet tud tartani hazánk közútjain, és ezzel elérhető, hogy tíz éven belül évi 450 alá csökkenjen a közúti közlekedési balesetekben elhunytak száma – ez az unió követelménye is 2020-ig¹⁶.

A médiáknak pozitívan kell hozzáállniuk a változásokhoz, bár az utóbbi időben többé-kevésbé meg voltam elégedve a közlekedésbiztonság, baleset-megelőzés, a közlekedési bűnözés tárgykörben közölt híradásaikkal. A közlekedők értesültek a változásokról, ezt továbbra is folytatniuk kell.

A polgárőrség fokozottabb bevonása a közlekedésbiztonság javításába, a baleset-megelőzésbe, mert a bűnmegelőzés terén már bizonyítottak, de a baleset-megelőzés terén még mindig óriási tartalékok vannak. Röviden szeretném vázolni, melyek azok a területek, ahol számítani lehet (kell) a polgárőrök tevékenységére. A polgárőrök baleset-megelőzési tevékenysége iránti egyre növekvő igényt és az ehhez a feladatkörhöz kapcsolódó (egyre nagyobb) szakmai próbatételeket figyelembe véve még a kilencvenes évek második felében megalakult a polgárőrök közlekedési szolgálata, majd az országot átfogó szakmai szervezatként a polgárőrség közlekedési tagozata.

A hagyományos polgárőr járőri tevékenység mellett – az ORFK-OBK baleset-megelőzési tevékenységével összhangban – az utóbbi tíz évben egyre nagyobb jelentőséget kapott a polgárőrök közlekedésbiztonsági és baleset-megelőzési tevékenysége. 1996-ban megalakult a polgárőrök szakmai alapon szerveződő közlekedési szervezete, majd az országos szintű szakmai koordinációt lehetővé tevő közlekedési tagozat. Ezzel lehetővé vált különböző baleset-megelőzési projektek kidolgozása, országos szintű megszervezése és végrehajtása. A legkorábbi az *Egy iskola – egy polgárőr* program, amelyben a balesetek megelőzése érdekében a tanulók közlekedésének védelme mellett megjelenik a tanulók közlekedésre nevelése is.

A polgárőrség a közlekedésbiztonsági tevékenysége során ma már kölcsönösen együttműködik a rendőrség, a katasztrófavédelem szerveivel, a hivatásos önkormányzati és az önkéntes tűzoltóságokkal. A baleset-megelőzési munkában e szervezeteken kívül a polgárőrök fontos partnerei a pedagógusok és a közlekedéssel, valamint a közlekedésben részt vevőkkel foglalkozó szakmai és civilszervezetek. A polgárőrség közlekedéssel kapcsolatos feladatainak jogi alapja a polgárőrésgről szóló 2006. évi LII. törvény módosítása¹⁷.

A leírtak figyelembevételével a polgárország közlekedésbiztonsági és balesetmegelőzési stratégiája: „*Személyes példamutatással és polgárőr szolgálat el látásával elősegíteni a közlekedési balesetek számának csökkenését!*”¹⁸

Messzemenően egyet értek Irk Ferencsel abban, hogy a közlekedésbiztonság gyökeres és tartós javításához a 3E¹⁹ mindegyikének összehangolt és közléptávi koncepciójára van szükség. A közlekedés biztonságának érvényesülése elképzelhetetlen néhány alapelv garantálása nélkül. Ezek olyan kötelezettségek, amelyekhez valamennyi úthasználónak alkalmazkodnia kell. Kompetens szakemberek idesorolják a következőket:

1. Ne okozzon balesetet, sőt a személy- és vagyonbiztonságot se veszélyeztesse.
2. Tegyen meg minden tőle elvárhatót a balesetek elhárítására, illetve a balesetek következményeinek mérséklésére.
3. A közlekedés többi résztvevőjét közlekedésében indokolatlanul ne akadályozza és ne is zavarja.²⁰

Végezetül szeretnék több KRESZ-módosítást is javasolni, amelyekre égetően szükség lenne, és az elmúlt harmincöt év alatti tizenhét módosításban erre nem került sor.

Meddig tart a *Megállni tilos!* tábla hatálya?²¹

Jogi alap: KRESZ²² 15. § (2) bek.: A Megállni tilos! és a Várakozni tilos jelzőtáblák hatálya a táblánál kezdődik és a következő útkereszteződésig tart²³, kivéve három esetet – az a)–c) pontokban foglaltakat –, de mivel ez most a témánk szempontjából lényegtelen, csak a fő szabályt értelmezem.

Hogyan kell értelmezni? Az útkereszteződés elejéig vagy végéig tart? Elsősorban azt tartom súlyos hibának, hogy 1976. január 1. óta már tizenhétszer módosult és kiegészült a KRESZ, de ezzel az óriási hiányossággal, hibával soha nem foglalkoztak.

Az értelmezés szempontjából három jogszabályt kell megvizsgálni.

1) KRESZ 14. § (6) bekezdése alapján a 14. § (1) bekezdés c)–g)²⁴ pontjában említett jelzőtáblák hatálya a táblánál kezdődik, és a következő útkereszteződés kezdetéig tart²⁵, kivéve két esetet, de ezt most a probléma megoldása szempontjából szintén figyelmen kívül kell hagyni. A KRESZ e rendelkezése kivételes szabályként, 14. § (1) bek. c)–g) pontokban taxatív felsorolja azokat a jelzőtáblákat, amelyek hatálya a táblánál kezdődik és a következő útkereszteződés kezdetéig tart, ebből logikusan következik, hogy a

többi tilalmi jelzőtábla – ideértve a *Megállni tilos!* jelzőtáblát is – hatályára általános szabályként az vonatkozik, hogy ha nincs benne a kezdet szó, akkor hatályuk a következő útkereszteződés végéig tart.

2) KRESZ 15. § (2) bek.: a *Megállni tilos!* jelzőtábla hatálya a táblánál kezdődik, és a következő útkereszteződésig tart. A jogszabályban nincs benne a „kezdet” szó, tehát nyilvánvalóan úgy kell értelmezni, hogy a hatálya az *útkereszteződés végéig* tart, kivéve három esetet, az a)–c) pontokban foglaltakat.

3) KRESZ 40. § (5) bek. d) pontja alapján: Tilos megállni körforgalmú úton, útkereszteződésben és az úttestek széleinek metszéspontjától számított öt méter távolságon belül, *ha a közúti jelzésből más nem következik*; az útkereszteződésben az úttorkolattal vagy útelágazással szemben megálló járműre – ha ez a többi jármű bekanyarodását nem akadályozza – a tilalom nem vonatkozik. Értelmezve a jogszabályt, ez azt jelenti, hogy úttorkolattal vagy útelágazással szemben meg szabad állni, ha ez a többi jármű bekanyarodását nem akadályozza, de ha a közúti jelzésből más következik – ki van helyezve az útkereszteződés előtt a *Megállni tilos!* jelzőtábla –, akkor tilos megállni az útkereszteződésben, mert a tábla hatálya az útkereszteződés végéig tart.

A jelenlegi joghézag országosan óriási problémát okoz, és megosztja a jogalkalmazókat. Ez elsősorban a rendőröknek és a közterület-felügyelőknek okoz nagy jogértelmezési problémát, de természetesen az állampolgároknak is.

Csak egyetlen esetet szeretnék megemlíteni: az egyik hazai városban 2010 áprilisában a közterület-felügyelők elrendelték egy személygépkocsi elszállítását, mert a város területén az úttorkolattal szemben – valójában nagyon széles úttorkolatról/útelágazásról van szó – a gépkocsi szabálytalanul várakozott (parkolt). A *Megállni tilos!* jelzőtábla alatt a KRESZ 15. § (9) bekezdésében foglaltak alapján elszállítást jelző kiegészítő tábla volt elhelyezve, jelezve, hogy a szabálytalanul elhelyezett járművet elszállítással eltávolíthatják. A tényállás alapján tehát a jármű közterületen, a KRESZ szerint közúti közlekedési szabályokat sértő módon állt. A közterület-felügyelő által a helyszínen készített fényképfelvétel, illetve videofelvétel egyértelműen bizonyítja, hogy a jármű az útkereszteződésben, a *Megállni tilos!* tábla hatálya alatt parkolt. A közterület-felügyelők a rendőrhatalóság értesítése mellett, a „közterületen szabálytalanul elhelyezett jármű elszállításáról szóló jegyzőkönyv” tanúsága szerint elrendelték a jármű elszállítását. A közterület-felügyelet az intézkedést a közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Kftv.) 20. § (1) bekezdésében felhatalmazott jogkörében, illetve az igazságügyi és rendészeti miniszter a kerékbilincs köz-

terület-felügyelet általi alkalmazására, a járművek elszállítására, valamint a felmerülő költségekre vonatkozó szabályokról szóló 55/2009. (X. 16.) IRM rendelete (a továbbiakban: IRM-rendelet) alapján hajtotta végre. Az intézkedés költsége az IRM-rendelet 20. § (4) bek. felhatalmazása alapján a város önkormányzatának a szabálytalanul elhelyezett járművek elszállításával és a kerékbilincs alkalmazásával kapcsolatos szabályokról szóló önkormányzati rendeletével megállapított díjtétel volt. A jármű elszállítását a Kftv. 20. § (7) bek. alapján közreműködő zrt. végezte, amelyik szerződéses jogviszonyban áll a város közterület-felügyeletével. A szabálysértő panasszal élt a közterület-felügyelői intézkedés ellen a városi rendőrkapitányságon. A rendőrkapitányság a panaszt mint megalapozatlant elutasította, a közterület-felügyelői intézkedést helybenhagyta. Újabb panasz következtében azonban a megyei főkapitányság megemmesítette a városi rendőrkapitányság határozatát, és az elsőfokú szervet új eljárás lefolytatására utasította. A városi kapitányság vezetője az új eljárás lefolytatása nyomán a panasznak helyt adott, valamint az elszállításért kifizetett összeg visszafizetéséről rendelkezett. E határozatban foglaltakkal a közterület-felügyelet vezetője nem értett egyet, mert álláspontja szerint a közterület-felügyelők intézkedése törvényes, megalapozott és jogszerű volt. A közterület-felügyelet helyi vezetője hivatkozott a *közüti közlekedés szabályai* című könyvben foglaltakra, miszerint a *Megállni tilos!* és a *Várákorni tilos* jelzőtáblák hatálya a táblánál kezdődik és a következő útkeresztesződésig – értelmezve: az útkeresztesződés végéig – tart, kivéve a KRESZ 15. § (2) bek. a)–c) pontjában foglaltakat.²⁶

Az ügy a megyei főügyészségre került, ahol velem is konzultáltak. Jelenleg még nincs jogerős határozat az ügyben.

Ez csak egy ügy volt a sok közül. 2009-ben és 2010-ben az országos polgárőr közlekedésbiztonsági vetélkedőkön²⁷ az általam szerkesztett szakmai tesztlapon kérdésként tettem fel, hogy meddig tart a *Megállni tilos!* tábla hatálya. Mindkét évben ez volt a legnehezebb kérdés, a 42-42 versenyző több mint fele helytelen választ jelölt meg.

A jogszabály értelmezése

A KRESZ 15. § (2) bekezdésének értelmezéséhez áttanulmányoztam *Pokol Béla* tanulmányát.²⁸ A szerző mélyreható vizsgálatot folytatott és több ország jogrendszerét együttesen vette szemügyre, így 12 jogértelmezési alapot különített el, amelyekből a jogszabályok értelmét meghatározhatjuk. Egy-egy országban persze nem egyforma súllyal esnek latba ezek az értelmezési alapok,

és van, ahol némelyik teljesen ismeretlen, másutt szinte mindegyik használatos valamilyen mértékben. Ezek a következők:

1. A jogi szöveg értelmezése a használt szavak hétköznapi értelme szerint.
2. Egyes szavak speciális-technikai értelme szerint, ha egy kifejezésnek ilyen értelme is van a hétköznapi mellett, vagy eleve csak ilyen értelmű.
3. A kontextuális értelmezés az egyes rendelkezések szavait, kifejezéseit a jogszabály egészébe vagy a kapcsolódó jogszabályok együttesébe illesztve ruházza fel értelemmel.
4. A jogi szöveg értelmezése joglogikai maximák alapján.
5. Precedenseken nyugvó értelmezés.
6. A jogi szöveg értelmezése analógia útján.
7. A doktrinális-jogdogmatikai értelmezés.
8. A jogi szöveg értelmezése a jogági jogelvek, illetve a jog általános elvei szerint.
9. A jogi szöveg értelmezése az alkotmányos alapjogokra és alapelvekre építve.
10. A jogi szöveg értelmezése a jog vagy egyes jogágak mögöttes etikai értékei fényében.
11. A jogi szöveg értelmezése az adott jogszabály céljait figyelembe véve.
12. A jogi szöveg értelmezése a jogalkotó akarata alapján.

Terjedelmi és egyéb okok miatt a felsoroltakból csak hármat kívánok kiemelni. *Hétköznapi, szó szerinti értelmezés*: a szavak és kifejezések alapján történő értelmezésnél eldöntendő kérdés, hogy ha egy szónak speciális szakmai-technikai értelme van, akkor ezt előnyben kell-e részesíteni, vagy a szó általános, hétköznapi értelme az irányadó a jogalkalmazó számára. Hazánkban más bűncselekmények kapcsán is felmerül a köz- és a szaknyelv közötti eltérés értelmezésének problematikája.²⁹ E dilemmára az egyes országokban eltérő gyakorlattal válaszolnak. A lengyel gyakorlatban, ha nincs explicit jogi definíció egy kifejezésre, a bírónak a hétköznapi értelmet kell elfogadnia. A franciában, ha ellentét áll fenn egy szó hétköznapi és speciális-szakmai értelme között, az utóbbi az irányadó.³⁰

A jogalkotó akarata, szándéka szerinti értelmezés: ezt az értelmezést – tévesen – le szokták szűkíteni a jogalkotó céljaira, amelyeket a jogszabály el kíván érni, és ebben az értelemben az előbbi objektív cél szubjektív-akarati ellenpárjaként fogják fel. Mivel ez is az egyik lehetséges része a tárgyalt értelmezési fajtának, ezért azokban az országokban, ahol a törvény objektív céljával szemben ezt a szubjektív jogalkotási folyamatot tekintik mérvadónak, a jogszabály céljai utáni kutatást nemcsak a szövegben végzik el, hanem

a különböző jogszabály-előkészítési anyagokban, és ennek tükrében igyekeznek feltárni a törvényhozók tényleges akaratát.³¹ Ám a jogalkotó akaratának szándéka szerinti értelmezés szélesebb, és tulajdonképpen az összes előbbi értelmezési fajtára kiterjedhet. Hogyan értette, hogyan szeretne volna érteni a jogalkotó az általa használt szavakat – hétköznapi, technikai értelemben –, milyen mértékben kontextuálisan beágyazva választotta ki őket? Eleve számba vette-e a joglogikai formulákat, és ezért – elfogadva őket – nem fogalmazta meg szövegesen a belőlük kényszerűen következőket, vagy fel sem merültek előtte ezek a formulák? Az adott jogág szem előtt tartotta-e a szövegezés során a jog elveit, és ezek fényében értette-e az egyes jogi rendelkezéseket stb.? Attól függően tehát, hogy egy jogrendszerben nagy súlyt adnak-e a jogalkotó akaratának-szándékának, az összes értelmezési fajtánál vizsgálhatják ezt. Vagy ha nem tulajdonítanak nagy jelentőséget neki, mindegyiknél háttérbe szorul a jogalkotó akaratának kutatása.

A KRESZ 15. § (2) bekezdését vizsgálva a jogalkotó akaratának nyilvánvalóan az volt, hogy a *Megállni tilos!* jelzőtábla hatálya az útkereszteződés végéig tartson, mert az útkereszteződésig tilos megállni, és miért engedné, hogy éppen az útkereszteződésben lehessen megállni és várakozni, tekintettel arra, hogy fő szabályként tilos megállni az útkereszteződésben és az annak metszéspontjától számított öt méteren belül. A másik fontos érv, ami ennél is erősebb, hogy a 14. § (6) bekezdésben említett hat jelzőtábla hatálya a táblánál kezdődik, és a következő *útkereszteződés kezdetéig* tart, kivéve két esetet, amikor nem tart addig. E szakasznál a KRESZ pontosan fogalmaz, mert egyértelműen meghatározza, hogy a kezdetéig tart, így a 15. § (2) bekezdésnél, ahol nem szerepel a kezdet szó, a jogalkotó a szándékát egyértelműen jelzi, hogy a *Megállni tilos!* tábla hatálya a végéig tart.

Nyelvtani, szó szerinti értelmezés: ez központi jelentőségűnek tűnik a magyar felsőbb bíróságok gyakorlatában, a polgári és a büntető ítéletek között azzal a különbséggel, hogy az utóbbiaknál a nyelvtani értelmezés sokszor összefonódik a jogdogmatikaival, és abba beleágyazva jelenik meg. Egy másik eltérés a nyelvtani értelmezés terén a két jogterület között a szavak általános-hétköznapi értelméhez való ragaszkodás a büntetőjogi ügyekben, ezzel szemben a polgári ügyekben szabadabban értelmeznek. Így a kiterjesztő vagy a szűkítő értelmezés sokkal gyakoribb a polgári perekben, míg a büntetőjogiakban a szavak általánosan elfogadott értelme általában támpont az ítéletek alapjaként szolgáló tényállások megállapításában.

Összegezve: a hétköznapi, szó szerinti értelmezés alapján, ha az úttesten ki van helyezve a *Megállni tilos!* jelzőtábla, az átlagemberben fel sem merül,

hogy éppen az útkereszteződésben lehessen megállni és várakozni. Mindenki előtt nyilvánvaló, hogy tilos megállni, csak figyelmen kívül hagyja a tilalmi szabályt, és szabálysértő módon – mivel a közelben nincs hely, ahol szabályosan lehet várakozni – megáll az útkereszteződésben. Ez csak egy védekezés részéről, hogy mentesüljön a szabálysértés elkövetésével járó jogkövetkezményektől. Valamennyi hivatalos KRESZ-könyvben, a tesztlapokon az a helyes válasz, hogy a *Megállni tilos!* tábla hatálya az útkereszteződés végéig tart. Tehát minden közlekedő ember, aki szeretné a szabályokat betartani, utána nézhet, megtanulhatja a *Megállni tilos!* tábla hatályát, és be is tartja e fontos szabályt.

Az általam leírtak ellenére mégis az az érzésem, hogy egy bírósági per esetén az ügyben eljáró bíróság könnyen juthat olyan döntésre, hogy ha a hatóságok sem tudnak egyértelműen állást foglalni a jelzőtábla hatályának kérdésében, akkor hogyan várható el ez az állampolgártól. Ezért az a javaslatom, hogy módosítani kell a KRESZ 15. § (2) bekezdését: „(2) Az (1) bekezdés a) és b) pontjában említett jelzőtáblák hatálya a táblánál kezdődik, és a következő útkereszteződés végéig tart, kivéve...”

Fontosnak tartom: a KRESZ szabályait úgy kell megalkotni, hogy azok az első olvasatra érthetők, világosak, egyértelműek legyenek. Egy átlag állampolgártól nem várható el, hogy értelmezze a jogszabályt. A KRESZ-t nem jogászoknak írják, hanem valamennyi állampolgárnak, mert mindenki közlekedik. A KRESZ szabályait valamennyi közlekedőnek meg kell (kellene) tanulnia, elsajátítania a készség szintjén, és be is kell tartania a szabályokat.

További javaslatok a KRESZ módosítására, kiegészítésére

1) KRESZ 59. § (1) bekezdését *e)* ponttal kiegészíteni.

KRESZ 41. § (2) bek. *c)* pontja: Ahol a jármű az út menti ingatlanra való behajtást akadályozhatja. Ezt a jogszabályhelyet javaslom a KRESZ 59. § (1) bek. *e)* pontjával kiegészíteni, *A járművek eltávolítása* című szakaszban is szerepeltetni. Ennek az az oka, hogy jelenleg ha valaki más ingatlanának a bejárata vagy garázsa előtt szabálytalanul várakozik, nem lehet elszállíttatni. Természetesen szabálysértés miatt az elkövetővel szemben a rendőröknek és közterület-felügyelőknek jogukban áll intézkedniük (figyelmeztetés, helyszíni bírság kiszabása vagy feljelentés), de nincs lehetőség elszállíttatni, mert nem szerepel a KRESZ 59. § (1) bekezdésében taxatíván felsorolt jogsza-

bályhelyek között. Javaslom, hogy a jogszabályszerkesztésnél különös figyelemmel legyenek arra, nehogy az intézkedésre jogosultak az ingatlan tulajdonosának vagy birtokosának a gépkocsiját is elszállítsák, vagy arra kerékbilincset helyezzenek. Talán lehetne úgy fogalmazni, hogy az ingatlan tulajdonosának, birtokosának a kérelmére (bejelentésére) intézkedjen a rendőr vagy a közterület-felügyelő.

2) A KRESZ 3. § (1) bek. b) pontja – figyelemmel a 6. § (4) bekezdésére – tételesen felsorolja, hogy közúton ki irányíthat forgalmat, ki ellenőrizhet, kinek van erre jogosultsága; ezt kiegészíti a 7. § *A jelzőőr jelzései* című szakaszban, ahol rendelkezik arról, hogy a jelzőőr és a polgárőr milyen jelzéseket adhat.

Javaslatot teszek arra, hogy a közterület-felügyelet beosztottjainak, konkrétan közterület-felügyelőknek is ajánlatos lenne megadni – indokolt esetben – a jogosultságot a járművek megállítására. Tekintettel arra, hogy a közterület-felügyelő a Btk. 137. § 1. bek. l) pont alapján hivatalos személynek minősül, ezért indokolt lenne a KRESZ 6. § (4) bekezdésébe helyezni. A közterület-felügyelők a szabálysértő módon történő megállás, várakozás esetén intézkedhetnek, figyelmeztetést, helyszíni bírságot szabhatnak ki, feljelentéssel élhetnek, gépkocsikat elszállíthatnak, így indokolt, hogy megkapják a jogosultságot a KRESZ 6. § (4) bek. alapján.

3) Javaslom a KRESZ 54. § (6) bekezdését módosítani. A jelenleg hatályos megfogalmazás: *„(6) A kerékpárt éjszaka és korlátozott látási viszonyok között a külön jogszabályban meghatározott lámpákkal kell kivilágítani és a kerékpárt hajtó személynek – lakott területen kívül – fényvisszaverő mellényt (ruházatot) kell viselnie.”*

A jelenlegi gyakorlatban még a rendőrök is különbözőképpen értelmezik a szabályt. A közlekedési állomány pontosan értelmezi, és annak megfelelően jogszerűen intézkedik. Kikérték a véleményemet egy olyan ügyben, amikor helyszíni bírságot szabtak ki a kerékpárján ülve közlekedő állampolgár-ra, mert lakott területen kívül, nappal és jó látási viszonyok között nem viselte a fényvisszaverő mellényt (ruházatot). A megbírságot állampolgár nem a rendőrséghez, hanem más hatósághoz fordult panasszal. A jelenlegi jogszabály alapján nem kellett viselnie fényvisszaverő mellényt. Meggyőződésem azonban, hogy a közlekedésbiztonságot az szolgálná, ha a balesetmegelőzés érdekében *mindig* kötelező lenne fényvisszaverő mellény vagy ruházat viselése, ezért volna indokolt módosítani a KRESZ 54. § (6) bekezdését.

LÁBJEGYZETEK

- 1 A közúti közlekedésbiztonság összetett, bizonyos fókig nehezen meghatározható fogalom. A közlekedés biztonságán olyan állapot érthető, amikor a közlekedésben részt vevők veszélyhelyzetektől, bal-esetveszélyes szituációktól, zavaró körülményektől mentesen közlekedhetnek. Egy adott terület közlekedésbiztonságának színvonala az ott élő – közlekedő – emberek közös terméke. Olyan termék, amelynek megteremtésében, fenntartásában fontos szerep jut a rendőrségnek, a közlekedési hatóságoknak és a közlekedőknek is. Bővebben lásd Bíró Gyula: A közlekedési bűncselekmények szabályozása és nyomozása a Csemegi-kódextól napjainkig. In: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Mészáros Bence (szerk.): Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs, 2006, 65–79. o.
- 2 Irk Ferenc: A közlekedésbiztonság kontrollja 2003. Belügyi Szemle, 2004/1., 19. o.
- 3 Az Európai Unió közlekedésbiztonsági célkitűzéseit tartalmazó Fehér könyv azt a célt fogalmazta meg, hogy 2001 és 2010 között ötven százalékkal csökkenjen a közúti balesetekben elhunytak száma. Magyarország hatályos közlekedéspolitikai programja, a *Magyar közlekedéspolitika 2003–2015* ennél enyhébb célkitűzéseket tartalmaz. A megfogalmazott cél: a személysérüléses balesetek és a halálos áldozatok számának 2010-ig történő harminc-, valamint 2015-ig történő ötvenszázalékos csökkentése.
- 4 További információk a www.baleset-megelozes.eu honlapon.
- 5 A közlekedési balesetek súlyos globális problémát jelentenek az egészségügy és a fejlődés szempontjából. Több mint 1,2 millió ember veszíti életét a világ útjain minden évben. A közlekedési balesetek jelentik az első számú halálozási okot a 15 és 29 év közötti korosztály körében világszerte. Ötvenmillió ember sérül meg az utakon évente, és sokan közülük egész életükre mozgássérültté válnak. Gazdasági szempontból a közlekedési balesetek a GDP egy-három százalékát emésztik fel, de néhány országban ez öt százalék. A közlekedési balesetek kilencven százaléka a fejlődő országokban következik be. Az előrejelzések szerint a jelenlegi tendenciát követve a közlekedési balesetben elhunytak száma 2020-ra 1,9 millióra növekszik, 2030-ra pedig megduplázódik. A közlekedésben elszennvedett sérülések óriási terhet rónak a kórházakra és az egészségügyre. A hatékonyabb baleset-megelőzés érdekében megtartották az első globális miniszteri konferenciát a közlekedésbiztonságról Moszkvában. A moszkvai nyilatkozatban elfogadták, hogy az ENSZ-közygűlés elé bocsátják a *Decade of Action for Road Safety 2011–2020* programot annak érdekében, hogy stabilizálják, majd csökkentsék a közlekedési balesetben elhunytak számát (2009. november). Az ENSZ-közygűlés több mint kilencven ország, köztük hazánk kiemelt támogatásával elfogadta a *Decade of Action for Road Safety* programot. UN Resolution A/64/255. (2010. március). A határozat több szektorra kiterjedő együttműködést javasol. Az ENSZ Közlekedésbiztonsági Együttműködés (United Nations Road Safety Collaboration; UNRSC), a WHO fogadott programjaként koordinálja a tízéves programot. A UNRSC kidolgozza a globális tervet az évtizedre öt fő pillérré alapozva. Az évtized fő célja, hogy szinten tartsa, majd csökkentsen a közlekedési balesetek számát világszerte, fokozott közlekedésbiztonsági beavatkozásokkal, térségi, országos, régiós és globális szinten egyaránt.
- 6 A közbiztonság nem más, mint amit a szó jelent: a „köz” biztonsága, vagyis az állampolgárok mindenkori közbiztonságérzete, amely általában szubjektív, mégis ezt a szubjektivitást jellemzően a közbiztonságérzet befolyásoló objektív események és állapotok határozzák meg. Más megfogalmazásban: közbiztonságon értünk olyan közállapotot, társadalmi rendet, amelyben mind az egyes polgárok életét, testi épségét, személyes szabadságát, vagyonát, valamint az állami, társadalmi, gazdasági szervek jó hírnevét, vagyonát mindenki tiszteltben tartja, és azt az állam erőszakszervei útján szavatolja. Bíró Gyula: Polgárör alapismeretek. Tansegédlet a polgárörök alapismereti képzéséhez. Az Országos Polgárör Szövetség módosított kiadványa, 2010, 24. o. A közbiztonság a biztonságnak csak egyik szegmense, de ezzel kapcsolatosan érzékelhető a legtöbb hiány- és kérdőjel. Csupán egy dolog nem vitatott: a biztonság lételeme a társadalom, az állam működésének, és domináns alkotórésze az emberek életminőségének. Cserép Attila: Szemlélet- és lépésváltás a közbiztonság terén. Belügyi Szemle, 2006/2., 27. o. A biztonság olyan komplex fogalom, amely a hagyományos politikai és katonai ténye-

zökön túl magában foglalja a széles értelemben vett biztonság egyéb dimenzióit is. A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat, 1. pont. A közbiztonság társadalmi szükséglet, „a büntetőjogra vonatkoztatva a társadalmi reprodukció normális feltételeinek megteremtése a közbiztonság és közbátorság, vagyon- és életbiztonság hivatalos garantálása”. A kérdés az: „Képes-e az adott társadalom intézményesített szervezete ellenőrzés alatt tartani a bűnözést és a hivatalos társadalmi kontroll útján normálissá tenni a mindennapi életet.” Szabó András: Bűnözés – ember – társadalom. KJK, Budapest, 1980, 138. o.; Finszter Géza: Közbiztonság és közbátorság. In: Németh Zsolt (szerk.): Írások Tauber István emlékére. Magyar Kriminológiai Társaság–ELTE ÁJK–RTF, Budapest, 2009, 66. o.

- 7 Az egész életen át történő tanulást több szakember, kutató támogatja, de az ezzel kapcsolatos elképzelések között jelentős különbségek vannak. Én egyértelműen azt az álláspontot képviselem, hogy a közlekedési szabályokat maradéktalanul meg kell tanulni, mert aki nem ismeri a szabályokat, annak esélye sincs betartani. Természetesen én is egyetérték azzal, hogy nemcsak a közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendeletet (a továbbiakban: KRESZ) kell tanulni, hanem ezzel együtt a vezetélméletet, és legalább ilyen fontos a gyakorlati ismeretek készség szintjén történő elsajátítása.
- 8 2010-ben az Országos Polgárőr Szövetség elnöksége döntésének megfelelően hazánk valamennyi polgárőre képzésben részesült, és annak zárásaként polgárőr-alapismeretkből vizsgát kellett tennie. Hajdú-Bihar megyében valamennyi település polgárőrének én tartottam a képzést, eddig több mint négyezer polgárőrt oktattam és vizsgáztattam. Szerencsémre nem mindegyik településre kellett külön kimennem, mert több olyan eset volt, hogy három-négy-öt település is összefogott, és közösen szervezték meg a képzést. Valamennyi esetben a fontosabb KRESZ-szabályokról, kiemelten a KRESZ-módosításról – a saját új KRESZ-könyvből projektoros kivetítés útján – is tartottam előadást. Valamennyi polgárőrtársam elismerte, nagyon fontosnak és szükségesnek tartaná, ha évente tartanék képzést, ha másból nem, KRESZ-ből mindenképpen. Egyértelműen kijelentették, hogy a KRESZ-vizsga óta soha senki nem tartott nekik közlekedési ismeretekből előadást, és a legtöbb település kérte, hogy amikor időm engedi, külön hat-nyolc óra keretében is igényelnék a KRESZ-ismeretek felfrissítését. Az egyetemi hallgatók viszonylatában még rosszabb a helyzet. *Közlekedésbiztonság és drogreprevenció* című szabadon választható tantárgy keretében oktatom a közlekedési ismereteket a Debreceni Egyetemen, ezt bármelyik kar hallgatója felveheti. Az általam eddig tanított háromezer-öt-száz hallgató a KRESZ-vizsgára való két-három napos felkészülés után sikeres vizsgát tett, többen hibapont nélkül. A számítógépen valamennyi vizsgakérdést háromszor-négyszer megoldották, és csak az volt a céljuk, hogy az általában három kérdés közül megjegyezzék, melyik a helyes válasz, de fogalmuk nincs a KRESZ szabályairól. Erről egyébként meg is győződtem, győződöm, mert minden szemeszter első két órájában felteszek 25-30 kérdést a hallgatóknak, de még soha (!), egyetlenegyszer sem kaptam helyes, érdemleges választ. Természetesen nehezebb kérdéseket is felteszek a hallgatóknak, például az előzés feltételei, hol tilos előzni, kanyarodás, elsőbbségi jog szabályai, vezetélméleti kérdések stb., de tudásuk az elvárható minimális szintet sem éri el. Nyilvánvalóan minden esetben elmondom a helyes válaszokat, és döbbenet hallják, mit kellett volna már eddig is tudniuk. Még az olyan egyszerű kérdésre sem kaptam megfelelő választ, hogy a gyalogosnak hol kell közlekednie, hol mehet át az úttesten, hol van áthaladási elsőbbsége a járművekkel szemben, a közúti közlekedésben ki minősül gyalogosnak, és ki nem, illetve a járdán szabad-e kerékpáron ülve közlekedni, és ha igen, milyen feltételekkel. Országosan és Hajdú-Bihar megyében is növekszik a kerékpárosok által okozott személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek száma – miközben országosan az utóbbi két évben csökkennek a személyi sérüléssel járó balesetek. Alapvetően nem lehet csodálkozni azon, hogy a fiatalok nem ismerik a szabályokat, és úgy közlekednek, hogy ezáltal okozói vagy sértettjei lesznek a bekövetkező baleseteknek. Csak az iskolarendszerű képzésben lehet alapos tudást szerezni, és felkészíteni a gyermek- és fiatalkorúakat a szabályos közlekedésre.

- 9 A Debreceni Egyetemen *Közlekedésbiztonság és drogreprevenció* című szabadon választható tantárgy keretében oktatom a közlekedési ismereteket is. Szemeszterenként négyszáz hallgató veheti fel a tárgyat, 26 óra keretében folyik a képzés, kollokviummal zárul.
- 10 „Ezer traffipax lenne az ideális” – interjú az OBB ügyvezető elnökével.
http://autovezetes.network.hu/blog/kozlekedes_klub_hirei/ezer-traffipax-lenne-az-idealis-interju-az-obb-elnokevel
- 11 További információk a www.baleset-megelozes.eu honlapon.
- 12 Mintegy 35 évi rendőri pályafutásom alatt mindig azért harcoltunk, hogy hazánkban is vezessék be az objektív felelősség elvét. A gyorsbajtók tízezrével úszták meg a felelősségre vonást, mert azzal védekeztek, hogy „a gépkocsit nem én vezettem, hanem a hozzátartozóm, de mivel hozzátartozóm, ezért nem vagyok köteles megmondani, hogy ki vezette”, így szabálysértési eljárások sokaságát kellett megszüntetni.
- 13 Megvizsgáltam a közterület-felügyelet és a közterületi rendőrállomány által tett feljelentések és az ennek következtében lefolytatott 2009. évi szabálysértési eljárások alakulását. A feljelentettek túlnyomó többsége, a korábbi éveknek megfelelően, a közlekedési szabálysértést elkövetők közül került ki, ez az összes feljelentett 96,4 százaléka, az elkövetők 3,6 százaléka pedig közrend, közbiztonság elleni szabálysértést követett el. A kiemelt közlekedési szabálysértés miatt feljelentettek száma 24 százalékkal csökkent (104 520-ról 79 142-re). A kiemelt, a közlekedés biztonságára nagyobb veszélyt jelentő közlekedési szabálysértés miatt feljelentetteknek a kisebb súlyú közlekedési szabálysértés miatt feljelentettekhez viszonyított aránya (15 százalék) kedvezőtlenebbé vált a 2008-asnál (20,3 százalék), tehát még inkább túlsúlyban vannak a kisebb súlyú szabálysértés miatti feljelentések.
- 14 Az áru- és személyszállítást végző gépjárművezetők vezetési és pihenőidejére vonatkozó előírások megváltoztak. 2007. április 11-től a 3820/85 EGK rendelet helyett az 561/2006. EK rendelet előírásait kell alkalmazni. A rendelet területi hatálya a Közösség, illetve Svájc és az Európai Gazdasági Térség. Ezen a térségen kívül az AETR-megállapodáshoz csatlakozó országok területén továbbra is az AETR szabályai hatályosak.
- 15 2010. október 16-án, 15 óra körül az M3-as autópályán Budapest felől Debrecen irányába közlekedtünk mikrobusszal. Útjavítás miatt közúti jelölésekkel átirányítottak a szembejövő forgalom belső sávjába. Láttuk, hogy velünk szemben a szélső sávban közlekedő kamion a szalagkorlátnak ütközött, és azt áttörve a jobb oldalára borult. Az életünket annak köszönhetjük, hogy az ukrán kamion vezetője elalvás előtt a kormányt jobbra rántotta. Ha balra rántja, frontálisan összeütközünk a felboruló negyventonnás kamionnal.
- 16 Az EU újabb közlekedésbiztonsági célkitűzése, hogy 2011 és 2020 között negyven százalékkal csökkenjen a közúti balesetekben elhunytak száma.
- 17 2009. évi LXXXIV. törvény a közbiztonság és a közrend védelmében, illetve fenntartásában közreműködő szervezetekre vonatkozó egyes törvények módosításáról.
- 18 Az oktatásokon minden esetben hangsúlyozom, hogy a polgárőröknek úgy kell élniük és dolgozniuk, hogy a lakókörnyezetükben élők, a település lakói tiszteljék, mert csak így tudják a szolgáltatukat hatékonyan, maradéktalanul elvégezni. Ebbe természetesen az is beletartozik, hogy messzemenően be kell tartaniuk a közúti közlekedés szabályait. A példamutató magatartásukat a családjuk és a közvetlen baráti környezet is kövesse.
- 19 Közlekedési felvilágosítás és nevelés (Education). A kritikus baleseti helyek megszüntetése (Engineering). Közüti ellenőrzés (Enforcement). Irk Ferenc: A közlekedésbiztonság helyzete nemzetközi kitekintéssel és a közlekedésrendszert továbbfejlesztésének lehetőségei, módszerei. Rendszeri Szemle különszám, 2010. március, 228–229. o.
- 20 E fontos elvárások egyértelműen következnek a balmi elvből és a KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pontjából.
- 21 Alapvetően ez adta az ötletet, hogy publikáljak a Belügyi Szemlében. Hazánkban a közúti közlekedési szabályok közül ma ez az egy kérdés okozza a legnagyobb nehézséget. A fél ország úgy értelmezi,

- hogy az útkereszteződés kezdetéig, a másik fele pedig, hogy az útkereszteződés végéig tart a *Megállni tilos!* jelzőtábla hatálya.
- 22 A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet.
- 23 Megvizsgáltam a jelenleg hatályban lévő 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet előtti hatályos 2/1962. (IX. 29.) BM–KPM rendelet 24. § (2) bekezdését, amely szerint megegyezik a jelenlegi KRESZ 15. § (2) bekezdésével.
- 24 KRESZ 14. § (1) bek. c) pontja „Megfordulni tilos”, d) „Sebességkorlátozás”, e) „Legkisebb követési távolság” – ebből két tábla van. 1. Ha a táblán a személygépkocsik jelképe van: azt jelzi, hogy az úton a járműveknek a táblán megjelöltnél kisebb távolságban tilos követniük egymást; 2. ha a táblán tehergépkocsik jelképe van, a tilalom az egymást követő járművek közül csak a 3500 kilogrammot meghaladó megengedett legnagyobb össztömegű tehergépkocsikra, valamint a vontatókra, a mezőgazdasági vontatókra és a lassú járművekre vonatkozik; f) „Előzni tilos”, g) „Tehergépkocsival előzni tilos”.
- 25 Megjegyzés: az 1/1975 (II. 5.) KPM–BM rendelet hatálybalépésekor még nem szerepelt a „kezdetéig” szó, azt a 2/1984. (I. 29.) KPM–BM rendelet iktatta be, tehát ha a jogalkotó szándéka a *Megállni tilos!* táblára vonatkozóan az lett volna, hogy az útkereszteződés kezdetéig tartson, akkor a 15. § (2) bek. hatályát is módosította volna.
- 26 Bíró Gyula – Both János: A közúti közlekedés szabályai. Lícium-ART Kiadó, Debrecen, 2008, 54. o.
- 27 2005 óta immár hatodszor rendezték meg az országos polgárőr közlekedésbiztonsági vetélkedőt. Az országos döntőre minden megyéből két-két versenyző és Budapestről négy jut be, így 42-en vetélkednek. A vetélkedőn ügyességi és elméleti versenyszámok vannak. Az elméleti szint két részből áll: a versenyzőknek egy-egy KRESZ-tesztlapot és polgárőr szakmai tesztlapot kell kitölteniük. 2009-ben a szakmai tesztlapon az egyik kérdés a *Megállni tilos!* tábla hatálya volt. Huszonnyolcan hibásan oldották meg ezt a kérdést, ez volt a legnehezebb feladat számukra. Mellékesen megjegyzem, a 42 versenyző több mint fele közlekedési szakoktató, főállásban. 2010-ben a *Várakozni tilos* tábla hatályát kérdeztem – megegyezik a *Megállni tilos!* tábláéval –, ezt már csak 22-en rontották el.
- 28 Pokol Béla: Jogelmélet – Társadalomtudományi trilógia II. Századvég Kiadó, Budapest, 2005, 217–240. o.
- 29 Madai Sándor: A család büntetőjogi értelmezése. HVG-ORAC, Budapest, 2011, 9–11. o.
- 30 Lásd *a lengyelhez* Jerzy Wróblewski: Statutory Interpretation in Poland. In: Neil D. MacCormick – Robert S. Summers (eds.): Interpreting Statutes. A Comparative Study. Aldershot, Dartmouth, 1991, p. 262.; *a franciához* Michel Troper – Christophe Grzegorzcyk – Jean-Louis Gardies: Statutory Interpretation in France. In: Neil D. MacCormick – Robert S. Summers (eds.): Uo. 185. o.
- 31 Neil D. MacCormick – Robert S. Summers (eds.): Interpreting Statutes. A Comparative Study. Aldershot, Dartmouth, 1991, p. 522.

FÁZSI LÁSZLÓ

A pótmagánvád a büntető perrendtartásainkban

Már az 1998. évi XIX. törvény (Be.) kodifikálásának előkészületei óta számos publikáció foglalkozott érintőlegesen vagy részletesebben a pótmagánváddal¹, előbb az újbóli bevezetés lehetőségének felmerülésére tekintettel, a Be. elfogadása után pedig az alkalmazásával kapcsolatban jelentkező problémák miatt. Ezek a publikációk nemegyszer hivatkoztak az 1896. évi XXXIII. törvénycikkkel elfogadott és a pótmagánvádat már részletesen szabályozó első bűnvádi perrendtartásunkra (Bp.), anélkül azonban, hogy a korabeli szabályozás bővebb ismertetésére vállalkoztak volna. A következőkben ennek hiányát igyekszem pótolni, nem feledkezve meg arról, hogy a pótmagánvádat még az 1951. évi III. törvénnyel elfogadott második magyar bűnvádi perrendtartás (II. Bp.) sem vetette el kezdetől fogva, ami szintén hozzátartozik a jogintézmény történeti előzményeinek részletesebb vázolásához.

A pótmagánvád bevezetésének indokai

A jelenkori szakmai közvéleményhez hasonlóan a XIX. századi jogásztársadalmat is megosztotta a pótmagánvád kérdése, amivel kapcsolatban érdemes néhány akkoriban működő jeles jogtudósunk szellemét megidézni, mégpedig nem elsősorban a kor magas színvonalú jogi kultúrájának érzékeltetése érdekében – bár talán ez sem utolsó szempont –, hanem azért, mert érvrendszerük ma is érvényesnek tekinthető, az ügyészség közjogi helyzetében időközben bekövetkezett változástól függetlenül.

¹ A teljesség igénye nélkül, megjelenésük sorrendjében például Tóth Tihamér: A sértett hatékonyabb jogvédelméről. Rendészeti Szemle, 1991/3.; Bócz Endre: Milyen legyen a büntetőeljárás? Rendészeti Szemle, 1991/7.; Király Tibor: A büntetőeljárás jog reformja elé. Magyar Jog, 1993/5.; Mészáros Zsolt – Jungi Eszter: A pótmagánvád lehetőségei a büntetőeljárásban. Ügyészek Lapja, 1995/3.; Lőrinczy György: Gondolatok a pótmagánvádról. Ügyészek Lapja, 1996/1.; Tremmel Flórián: A magánvád szabályozása az első magyar Büntető Perrendtartásban és a mai magyar reformtörvényekben. Magyar Jog, 1996/11.; Bócz Endre: A pótmagánvádló. Ügyvédek Lapja, 2004/2.; Kardos Sándor: Gondolatok a pótmagánvádról. Debreceni Jogi Műhely, 2004/1.; Busch Béla: Pótmagánvád intézménye. In: Gellér Balázs (szerk.): Ünnepi kötet Györgyi Kálmán 65. születésnapjára. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004

Balogh Jenő szerint kétségtelenek „azok az előnyök, a melyekkel az állandó vádhatóság szervezése és működése a kizárólagos állampolgári vádjognak hatályban léte felett bír: mégis az a szervezet, hogy az államügyészség teljhatalmú és kizárólagos ura legyen a közvádnak nemcsak a társadalom érdekei szempontjából járna tűrhetetlen következményekkel, hanem az anyagi igazság érvényre emelésére is számos veszélyt rejtene magában. Minthogy ugyanis a vegyes rendszerben is érvényesül a védelvnek az a sarktétele, hogy a bíróság törvényes vád nélkül eljárást nem indíthat és nem folytathat: ennél fogva bizonyos, hogy ha a vád képviselője az ügyészségnek kizárólagos jogává tétetnék, akkor a vádhatóság eljáró tagjának egyéni nézetétől függne az, hogy valamely büntetendő cselekmény megtoroltassék-e, vagy megtorlatlanul maradjon?”² S hogy ez miért jelenthet problémát, arra a jogállami jogalkalmazás eszméjét megelőlegező szerző a következő érveket sorakoztatja fel: „Biztosítékok és correctivumok az ügyészség hivatalos hatalmának gyakorlása körül is mellőzhetetlenül szükségesek, és pedig az ügyészség működésének nem annyira pozitív, mint sokkal inkább negatív irányában. A mennyiben ugyanis az ügyészségnek valamely tagja túlbuzgóan, szenvedélyesen, vagy éppen erőszakosan járna el a vád képviselőjében, ha esetleg reakcionárius politikai áramlat hatása alatt az ügyészség az elfogulatlan vádló helyett az ellentétes politikai irány képviselőjének üldözőjévé válnék: mindezen túlságokkal és visszaélésekkel szemben a modern igazságügyi szervezet megadja a kellő correctivumot: a bíróságok tagjainak higgadt, elfogulatlan eljárásában. Ellenben, ha a közvádló akkor, midőn a bűnperre törvényes ok van, nem emel vádat, vagy az emelt vádat parancsoló ok nélkül elejti, akkor mulasztása, illetőleg a helytelen vádelejtés teljesen útját fogja vágni a büntető igazságszolgáltatás menetének.”³ Megítélésem szerint az idézett okfejtésben körvonalazódik legjobban a pótmagánvád jelentőségének lényege, amely a védelvű igazságszolgáltatás általános közvadra alapozottságából fakad, hogy tudniillik csak a pozitív irányú ügyészi „túlkapások” korrigálhatók a bíróság által, míg a negatív ügyészi álláspont kontrollálatlan maradna, ami még egy parlament alá rendelt, tehát közjogilag független ügyészi szervezet esetén sem tekinthető kívánatosnak, miután figyelmen kívül hagyja „az állami vádhatóság eljáró tagjának esetleges egyéni fogvatkozásait, vagy indolentiáját, illetőleg felületességét; végre azt, ami a legkifogástalanabb közvádlónál is

² Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bünvádi perrendtartás magyarázata I. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1898, 123. o.

³ Uo. 124. o.

felmerülhet, az egyéni tévedést vagy a fenforgó konkrét esetnek helytelen megítélését”⁴.

Mindazonáltal az is megállapítható, hogy akkoriban legalább ekkora, ha nem nagyobb súllyal estek latba azok az érvek, amelyek az igazságügy-miniszter által felügyelt ügyészi szervezet politikai befolyásolhatóságának a veszélyére tekintettel fogalmazódtak meg a pótmagánvád intézménye létjogosultságának igazolására. Ezt szemléletesen tükrözi *Finkey Ferenc* következő érvelése: „Ha ugyanis a bíróságnak vád nélkül nincs joga eljárni és senkit elítélni s a vád emelésére kizárólag a királyi ügyészség van jogosítva, így a vád elejtése esetén senkinek nincs joga átvenni a vádat: ez esetben a büntető per tulajdonképpeni és egyedüli ura az ügyészség, akinek egyszerű elejtő nyilatkozata elég a legnagyobb bűnös megmentésére. S ez kettős veszedelem. Egyfelől, mert az ügyészség rendszerint, így nálunk sem bír azzal a függetlenséggel, mint a bíróság, vele szemben a kormánynak, az ig. miniszternek utasítási joga van. Így nagyon könnyen a »Kabinetjustiz« egy modern alakja állhat elő, ha a kormány pártszempontból befolyásolja az ügyészeket, módjában lévén bárkit elvonni az igazságszolgáltatás karja elől, akit politikai pártszempontból kímélni akar.”⁵ (Jegyezzük meg, hogy alig néhány évtizednek kellett elteltie e sorok papírra vetése után ahhoz, hogy *Finkey Ferenc* víziója valósággá váljon az akkor már „független” ügyészség tevékenysége révén.) Balogh Jenő szerint pedig az ilyen „veszedelem ellen sokszor nem nyújthat segítséget sem a kormánynak parlamentaris felelőssége, sem az állampolgároknak kérvényezési joga. Egyáltalán nem lehet remélni, hogy ha a párt létérdekéről van szó, – p. nagyobb számú corrupt választások miatt tétettek bűnvádi feljelentések, – az ezeket elutasító ügyészi határozatokkal szemben a többségében levő párt a saját ügyében egyedül az igazság tekintetei által vezérelténé magát. Ezeket az eseteket nem lehet a büntetendő cselekményeknek bizonyos körére szorítani, mert hasonló helyzet előállhat minden olyan feljelentés tekintetében, a mely a hatalom birtokában levő pártnak valamelyik kimagasló tagjával szemben tétetnék.”⁶

Lényegében ezek az érvek köszönnek vissza a Bp. miniszteri indokolásban is, amely a pótmagánvád bevezetésének szükségességét a következőkkel támasztja alá: „A hivatalból való eljárás rendszere szorosan véve arra a következtetésre vezet, hogy a vád képviselte az állami vádközegek kizárólagos joga és kötelessége, hogy az állam csak akkor kezeskedhetik bűnvádi felada-

⁴ Uo.

⁵ *Finkey Ferenc*: A magyar Büntető Perjog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1916, 218. o.

⁶ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. 124–125. o.

tának teljesítéséért, ha a vádnak kizárólagos ura és ha azt oly egyének által gyakorolhatja, kikkel feltétlenül rendelkezik. A szigorú következetesség tehát szükségtelenül a kir. ügyészség vádmonopóliuma mellett harcol. Ha ennek dacára azt látjuk, hogy az újabbkori törvényhozások majdnem kivétel nélkül bizonyos eltéréseket tartottak szükségesnek, úgy ez igen fontos gyakorlati okok hatására vall. Nem lehet ugyanis tagadni, hogy az állami vádközegnek az a hatalma, melyet különösen a vádperben gyakorol, bizonyos veszélyekkel jár. Az ügyész nem önálló tisztviselő, a bíró függetlenségének és elmozdithatatlanságának biztosítékai nélkül ügködik. Korlátlan vádemelő és majdnem épp oly korlátlan vádelejtő joga oda vezethet, hogy tényleg nem a bíróság, hanem ő, az adminisztratív tisztviselő és utasító joggal bíró főnökei döntenek a fölött, hogy mi büntetendő, mi nem; mert gyakorlatilag egyre megy, akár a bíró mond valakit ártatlannak, akár tényleg nem üldözik őt tovább. A per tényezői egyikének tulsulya ellenkezik a vádrendszerrel, mely a factorok egyensúlyára törekszik. Ez egész rendszeren ama gondolat vonul végig és a perbeli szerepek megosztásának czélja éppen az, hogy az egyik tényező ne léphessen át a másiknak a körébe. Ellentmondás volna, ha akkor, midőn a bíró tevékenységét a legszorosabban vett ítélkezésre szorítják, a vádló jogkörét oly tágra szabnák, hogy az implicite a bíraskodást is magában foglalja. Azért látjuk, hogy a vádper egyrészt biztosítékot nyújt a vádolás korlátlan-sága ellen (vádjury, váditanács, kifogások), másrészt pedig oly intézményeket állít fel, melyek a vádló mulasztásait helyreütik. Leghelyesebb correctivum az, hogy a közvádló részéről akár a törvény helytelen magyarázatából, akár az opportunítás téves felfogásából elkövetett mulasztások pótlását, a T. az ügyészség kötelékén kívül álló egyénekre bizza [...].” Nevezetesen a sértettek-re, akiknek erre a pótmagánvád intézménye adott törvényes lehetőséget, amint azt a következőkben látni fogjuk.

A bűnvádi eljárás szerkezete és szervezete

A Bp. rendkívül szűk keresztmetszetét jelentő jogintézmény vizsgálata során nem lehet célunk a korabeli bűnvádi eljárás átfogó bemutatása, viszont indokoltnak látszik a bűnvádi per rendszerének legalább vázlatzerű áttekintése a pótmagánvádra vonatkozó szabályozás részletes ismertetése előtt, annak

⁷ A Bp. javaslatának 42. §-ához fűzött miniszteri indokolás. In: Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. 464–465. o.

rendszerezhetősége érdekében, miután a mainál jóval bonyolultabb eljárási modellel van dolgunk. A Bp. rendszerében a bünvádi eljárás – a mai szabályozáshoz hasonlóan – a következő három fő szakaszra tagolható: 1. előzetes eljárás; 2. vád alá helyezési eljárás; és 3. bírósági eljárás.

Az *előzetes eljárás*nak két, egymástól élesen elkülönülő formáját ismerte a Bp.: a) a nyomozást; és b) a vizsgálatot, amelyek között nem céljukban, hanem elrendelésük feltételeiben és lefolytatásuk módjában van döntő különbség; vagyis „nem anyagánál fogva, hanem csak az intéző személyek által, s főleg abban különbözik egymástól, hogy a vizsgálat csak bírói határozattal szüntethető meg és így perujtás nélkül nem ismételhető meg, míg a a nyomozást a kir. ügyész, illetőleg a magánvádló szünteti meg a vád elejtése által és így azt, ha alkalmas bizonyítékok kínálkoznak, perujtás nélkül is bármikor folytatni lehet” – Edvi Illés Károly szerint⁸. A nyomozást ugyanis már egyszerű gyanú alapján is el lehetett rendelni, míg a vizsgálat elrendeléséhez megalapozott gyanúra volt szükség, mivel ez bírói eljárást jelentett. Ebből fakadt az a másik igen lényeges különbség, hogy míg a nyomozást a főmagánvád eseteinek kivételével az ügyész rendelte el és felügyeletével a rendőrség folytatta le, addig a vizsgálat elrendelése rendszerint, lefolytatása pedig kizárólag a vizsgálóbíró hatáskörébe tartozott. Eltérő eljárásbeli funkciójukból következően a nyomozás elrendelésére – a vádképviselőt ügyész általi megtagadásának kivételével – rendszerint minden ügyben sor került, ezzel szemben vizsgálatot csak a Bp. által taxatív meg határozott esetekben kellett folytatni. Mindezen sajátosságaival együtt az előzetes eljárás mindkét formájának eljárási funkciója lényegében azonos volt a mai nyomozásával, tehát közvetlenül a vádemelés indokoltságának eldönthetőségét, és ezáltal közvetve a tárgyalás előkészítését szolgálta.

A nyomozást, illetve a vizsgálatot – vádirat benyújtása esetén – a Bp. rendszerében egy közbenső processzuális szakasz, a *vád alá helyezési eljárás* követte, amely a vádirattal kapcsolatos esetleges kifogások előzetes megvizsgálását és elbírálását jelentette a főtárgyalás kitűzése előtt, amire nagyon halványan emlékeztető megoldással ma az előkészítő ülés, valamint a vádlott váddal kapcsolatos álláspontjának kifejtésére lehetőséget adó szabályozás⁹ képében találkozhatunk a Be.-ben.

Kifogás hiányában, illetőleg annak elutasítása esetén kerülhetett sor a *főtárgyalás kitűzésére*, ami a bíróságnak a mai fogalmaink szerinti „rendes” tárgyalással egyenértékű eljárási cselekménye volt, amely csupán azért kapta a

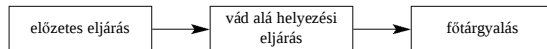
⁸ Uo. 213–214. o.

⁹ Be. 288. § (3) bek. 2. mondat.

megkülönböztető jelzőjét, mert fő szabály szerint a vádtanács is tárgyaláson döntött a vádirat elleni kifogás tárgyában a vád alá helyezési eljárásban.

A tipikus elsőfokú eljárás tehát a következőképpen szemléltethető (1. számú ábra).

1. számú ábra
Az elsőfokú bünvádi eljárás sémája

Az elsőfokú eljárás folyamatának sematikus áttekintése mellett a korabeli bírósági szervezet vázlatos bemutatása sem kerülhető meg, mivel az jóval szerteágazóbb volt a hatásköri szabályok folyamatos módosításai és a szabálysértési ügyek intézése ellenére még ma is könnyen átlátható jelenlegi igazságszolgáltatási struktúránknál, aminek a pótmagánvád szabályozásának szempontjából is jelentősége volt. Ez a rövid áttekintés azért is indokoltnak tűnik, mert a hatásköri kérdéseket számunkra ma szokatlan módon nem a Bp. rendezte, sőt nem is egy törvénycikkben történt a szabályozás. (Előrebocsátom, hogy a szervezeti kérdések szükségtelen túlbonyolításának elkerülése érdekében csak a témánk szempontjából érdekes „rendes állami bíróságok” rendszerével foglalkozom.) A bünvádi eljárás tagozódására tekintettel mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy megkülönböztethetünk a) előkészítő és b) ítéelő bíróságokat. Az előbbiek körébe a vizsgálóbíró és a vádtanács tartozott. A vizsgálóbírók a törvényszékek keretei között működtek, és a törvényszéki bírák köréből került sor a kirendelésükre kétévi időtartamra.¹⁰ A vádtanács ugyancsak a törvényszéken belül működött, elnökből és két bíróból állt, akik szintén a törvényszéki bírák közül kerültek ki egy évre szóló kirendeléssel.¹¹ Az ítéelőbíróságok a maihoz hasonló hierarchikus felépítésű négy szintű: járásbíróságok¹², törvényszékek¹³, ítéletáblák¹⁴ (11) és a Kúria¹⁵ által alkotott szervezetrendszerben működtek (2. számú ábra).

A hatásköri szabályokat tekintve „első folyamodású”, vagyis elsőfokú bíróságként a járásbíróságok és a törvényszékek működtek.¹⁶ Kivételes elsőfo-

10 1891. évi XVII. tc. 33. §

11 1897. évi XXXIV. tc. 8. §

12 1871. évi XXXI. tc. 1. §

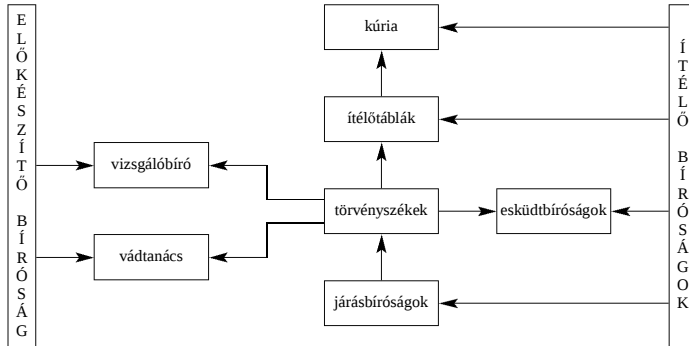
13 Uo.

14 1890. évi XXV. tc.

15 1881. évi LIX. tc. 2. §

16 1871. évi XXXI. tc. 1. §

2. számú ábra
A bírósági szervezet sémája

kü hatáskörrel felruházott bíróságként működtek továbbá az esküdtbíróságok, amelyeket minden törvényszéknél meg kellett szervezni.¹⁷ Az elsőfokú bíróságok közötti hatáskörmegosztás szabályozása terén a korabeli jogszabály meghatározta egyrészt az esküdtbíróságok, másrészt a járásbíróságok hatáskörébe tartozó bűncselekményeket, és lényegében az erre történő utalással szabályozta a törvényszékek hatáskörét¹⁸, amelybe tárgyi súlyukat tekintve a legsúlyosabb megítélésű bűntettek, valamint a vétségek és kihágások között elhelyezkedő bűncselekmények jelentős köre tartozott.

A Bp. is rendes és rendkívüli perorvoslati eszközöket ismert: az előbbi körbe az ítélet elleni fellebbezés, valamint a törvényben taxatívve meghatározott alaki és anyagi semmisségi okok miatt igénybe vehető semmisségi panasz, továbbá a végzés elleni „felfolyamodás”, míg az utóbbiak közé a jogegység érdekében a koronaügyész által benyújtható perorvoslat és a mai perújításnál szélesebb körű „újrafelvétel” tartozott. Másodfokú fórumként a törvényszékek és az ítélőtáblák jártak el, míg az esküdtbíróságok és a táblabíróságok elsőfokú, valamint a törvényszékek és az ítélőtáblák másodfokú ítélete ellen egyaránt benyújtható semmisségi panaszt a Kúria bírálta el,

¹⁷ 1897. évi XXXIII. tc. 1. §

¹⁸ 1897. évi XXXIV. tc. 15–18. §

amely ebből következően másod-, illetve harmadfokú felülbírálati jogkört egyaránt gyakorolt, de csak jogkérdéseket vizsgálhatott.¹⁹

A közvádloi szervezet és az ügyész szerepe

A közvád és a pótmagánvád korrelációjára tekintettel, legalább dióhéjban, indokolt külön is vizsgálat tárgyává tenni a korabeli közvádloi szervezetet és különösen a Bp. ügyészi jogkörre vonatkozó szabályait. Az akkori ügyészi szervezet is a bírósági hierarchia szerint tagozódott: a koronaügyészből (Kúria), a királyi főügyészekből (ítélőtáblák) és a királyi ügyészekből (törvényszékek), valamint a koronaügyési és a királyi főügyészi helyettesekből és a királyi alügyészekből állt.²⁰ A járásbíróságok mellett ügyészi megbízottak működtek – amely intézményt a Bp. vezette be²¹ –, akik a királyi ügyészség tagjai voltak²². A túlszabályozottnak a kor viszonyai között sem tekinthető szervezeti kérdéseknél azonban fontosabb az ügyészi jogkör korabeli szabályozásának kérdése.

A Bp. 33. §-a szerint: „A kir. ügyészségnek kötelessége a tudomására jutott, hivatalból üldözendő bűncselekmények tárgyában a nyomozást teljesíteni és a bűnvádi eljárásban a közvádat képviselni. Ha a kir. ügyészség képviseli a vádat, ennek tárgyában a meghallgatása nélkül érdemleges határozat nem hozható.” Az idézett szabályozással kapcsolatban közvetve a pótmagánvád kérdését is érintő elvi jelentőségére tekintettel mindenekelőtt fontosnak tartom a legalitás elvének megalkuvás nélküli érvényesítését előíró törvényi rendelkezés indokolásának idézését: „Hogy az anyagi jog alkalmazását nem szabad egyéni tekintetektől, vagy a czélszerűség alkalmi okaitól függővé tenni: oly elemi igazság, melynek bizonyítása felesleges. A törvény feltétlen végrehajtást követel, rendeleteinek megvalósítása nem függhet senkinek subjektív véleményétől.”²³ Azt persze már most sajnálattal konstatálhatjuk, hogy ez a következetes erkölcsi alapállás később már a Bp. hatálya alatt megbicsaklott, ahogy arra a továbbiak is rávilágítanak.

19 Bővebben Cséka Ervin: A 100 éves Büntető Perrendtartás perorvoslati rendszeréről. Magyar Jog, 1996/11.; Kardos Sándor: Jogorvoslat a büntetőeljáráásban. Magyar Jog, 2003/1.; Kónya István: A Magyar Királyi Kúriáról. Bírak Lapja, 1994/3–4., 78. o.

20 1871. évi III. tc. 2. §

21 Bp. 75. § (2) bek.

22 Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. 410. o.

23 Uo. 431. o.

Ennél azonban most lényegesebbek számunkra a pótmagánvád szempontjából a vád képviselőjének megtagadására vonatkozó szabályozásnak az ügyész mozgásterét meghatározó, a Bp. 34. §-ának következő rendelkezései:

„A kir. ügyészség megtagadhatja a vád képviselőjét, ha a meggyőződése szerint a feljelentett cselekmény nem büntethető, vagy ha az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték nem szerezhető meg.

A kir. ügyészség azonban köteles a sértettet, a ki a feljelentést (89. §.) vagy magánindítványt (90. §.) tett, esetleg a szükséges nyomozás teljesítése után, a vád képviselőjének megtagadásáról indokolt, írásbeli határozattal mielőbb értesíteni.”

Ennek kapcsán az előzőkre visszautalva szintén tanulságos gondolatokkal szolgál az idézett törvényhely miniszteri indokolása: *„Nem tekinthető a legalitás szabálya alóli kivételnek a törvény 34-ik §-ának az a rendelkezése, hogy a királyi ügyészség a vád képviselőjét megtagadhatja, ha a feljelentett cselekmény büntetendő voltára nem tud meggyőződést szerezni, vagy ha a bizonyítékokat előállíthatónak nem találja. A legalitás elve ugyanis magától értetődőleg csak oly bűncselekmények üldözését parancsolja, a melyeknél a büntetendőség és büntethetőség jogi feltételei fennforognak. Az e kellékeknek meg nem felelő ügyek képviselőjének elutasítása a kir. ügyészségnek nemcsak joga, de kötelessége is. Megkívánja ezt először a vádhatóságnak ismételve hangsúlyozott tárgyilagossága, mely nem tűri, hogy egyoldalú persequens közzé váljék. Feladata a jog megvalósítását előmozdítani, de ezt nem azáltal teszi, hogy már első tekintetre fölötte kétséges ügyeket visz a bíró elé, hanem az által, hogy olyan cselekményeket, melyek kétségtelenül vagy legalább valószínűség szerint törvénysértések, nem engedi kisiklani az igazságszolgáltatás sujtó keze alól. De követeli az alaptalan panaszok elutasítását ama fontos perczélszerűség is, hogy a bíróságok ne legyenek alapos ok nélkül igénybe véve.”*²⁴ Ennek ellenére a bölcs előrelátásról itt is tanúbizonyságot tevő jogalkotó a vádképviselő megtagadását, illetőleg a vádelejtést követő ügyészi magatartást itt is szabályozandónak tartotta, és a Bp. 35. §-ában a következőket írta elő számára: *„A kir. ügyészség, habár a vád képviselőjét megtagadta, vagy a vádat az eljárás folyamán elejtette, az iratokat a magánvád alapján megindított, illetőleg folytatott bűnvádi eljárás alatt is megtekintheti, vagy rövid időre hozzá leendő áttételöket kívánhatja és a közvád képviselőjét bármikor átveheti.”* Az idézett szabályozás indítékait a huszonegyedik század jogásza számára is figyelmet érdemlő módon a miniszteri indokolás a követ-

²⁴ Uo. 419. o.

kezők szerint fogalmazza meg: „A kir. ügyészségnek ama discretionalis joga, mely a 34. §-ban kifejezésre jut, ama következménnyel is jár, hogy a megtagadott vagy elejtett közvédat ennek daczára érvényesítheti és a közvédlő jogait gyakorolhatja, mihelyt a magánvédlő szorgalmazására indított eljárás oly adatokat derít ki, melyekből bűncselekmény fenforgására lehet következtetni. Ezt mondja ki a 35. §. [...] Szükségszerű következménye ez a legalitás elvének, mert ha az ügyészség a peren kívül tudomására került bűncselekményekre nézve nyomozást tartani és indítványokat tenni köteles, úgy még inkább kötelességévé válik ez, ha bírói eljárásból kifolyólag nyer ily tudomást. A magánvédat nem lehet úgy felfogni, hogy az a közvédlő jogait absorbeálja; a főmagánvád is közbüntettet üldöz, de olyant, mely minimalis jelentősége folytán ki van véve a rendszerinti vádló kezeiből. A közérdek tehát implikálva van még azokban az esetekben is, melyeket a törvény kizárólag magánvédbelinek nyilvánít, annál inkább hatályos marad a közérdek és igazolt a közvédlő bár mikori beavatkozása oly esetekben, midőn a rendes hatásköréhez tartozó ügyet, talán elégtelen tájékozás miatt utasította el.”²⁵ Ebből következően tehát az ügyész a vád képviselését annak megtagadása vagy elejtése után is bármikor átvethette „a bűnvádi eljárás alatt”, tehát a büntetőeljárás befejezéséig, ha erre okot látott, ez a rendelkezés összhangban állt a Bp. 33. §-ának első bekezdésében megfogalmazott vádmonopóliummal, illetve a legalitás elvével. A vád átvétele – vagy, ha úgy tetszik: visszavétele – esetén a sértett természetesen a továbbiakban nem vehetett részt annak képviselésében, az addigi vádlói tevékenységének eredményét viszont az ügyésznek is el kellett fogadnia, mert ilyen esetben a beavatkozása „az ügy stádiumát nem változtatja meg. A kir. ügyészség immár csak az ügy további szakaszaira érvényesítheti befolyását.”²⁶ A vádképviselő személyében bekövetkezett változás tehát az eljárás menetét nem hátráltathatta.

Érdemes még szót ejteni az ügyész vádelejtési jogának szabályozásáról is. A Bp. 38. §-ának második bekezdése szerint: „Az ítélelhozás czéljából tartott zárt ülés kezdetéig (321. §.), az esküdtbíróági eljárásban az esküdtekhez intézett kérdések megállapításáig (363. §.), járásbíróság előtti eljárásban a tárgyalás befejezéséig (541. §. ötödik bekezdés), ha pedig büntető parancs kibocsátását²⁷ indítványozta, ennek kiadásáig (532. §.), a kir. ügyészség a vádat indokolva elejtheti”. A Bp. miniszteri indokolása szerint ez a jog az, amely a törvény „valódi vádelvi jellegét biztosítja”, aminek a jelentőségét a

²⁵ Uo. 420. o.

²⁶ Uo. 423. o.

²⁷ Értsd: tárgyalás mellőzésével történő elbírálást.

következők szerint világítja meg: „Az az elv, hogy a vádló a bűnvádi eljárás megindításától az ügynek ítélet alá bocsátásáig elejtheti a vádat, és a bíróság ekkor a további eljárást megszünteti: oly sarktétele a valódi vádpernek, melyet ha elejtünk, úgy esetleg a vádformával ruházhatjuk fel eljárásunkat, de az a vádper lényegével birni nem fog.”²⁸ A korabeli kodifikátornak azonban – jellemző módon – még arra is kiterjedt a figyelme, hogy a vádelejtés jogával való visszaélés lehetőségének kérdésére is kitérjen a törvényszöveg indokolásának keretében, erre nézve a következőket találjuk: „A közvádló esetleges visszaéléseinek hatalmas korrektívuma ott van a pót-magánvádban, a szigorú fegyelemben és legfőbb fokon a miniszteri felelősségben.”²⁹ Elméletileg kimunkált volt annak a kérdése is, hogy az ügyész milyen esetben élhetett a vádelejtés lehetőségével, hiszen: „Ami a vád elejtésének feltételeit illeti, ezek azonosak az eljárás mellőzésének feltételeivel. Egészben véve csak annyi lehet mondani, hogy a vád elejtése gyakorlatilag ama szempontok szerint kell, hogy történjék, a melyek az eljárás meg nem indításánál irányadók. Korrekt felfogás szerint az ügyész a vádat akkor fogja elejteni, ha az eljárás folyamán az ügy körülményeit olyanoknak ismeri fel, hogy korábban való megállapításuk esetén nem emelt volna vádat.”³⁰ Mindezzel együtt már a Bp. megalkotásakor fontos eleme volt a vádelejtési jog szabályozásának az indokolási kötelezettség előírása a közvádló számára: „ez több irányban óhajt biztosítékot teremteni. Az indokolás egyrészt jelentékeny biztosíték a vádnak könnyelmű és alap nélkül való elejtése ellen, másrészt kizárja azt, hogy a kir. ügyészség oly egyoldalú nyilatkozattal, melynek motivumait nem is hozza nyilvánosságra, feltétlenül és végleg elvonhassa az ügyet a bíróságnak vizsgálata és határozata elől; továbbá az indokolás ellenőrző bírálata alá helyezi a kir. ügyészség eljárását; végre a terhelt érdekeinek kellő biztosítását is több irányban előmozdítja.”³¹

Végül érdemes néhány szót ejteni a Bp. 38. § ötödik bekezdésének arról a sajátos rendelkezéséről, amely szerint „az eljárás megszüntetésnek indítványozása a vád elejtésének tekintendő”, aminek az a magyarázata, hogy a Bp. 264. §-ának 5. pontja az eljárás megszüntetésének egyik okaként szabályozta ugyan a vádelejtést, amelynek azonban mégis más volt a perjogi következménye, mint az eljárás más okból történő megszüntetésének az újrafelvétel feltételei szempontjából. Míg ugyanis a Bp. 264. §-ában felsorolt egyéb ok-

²⁸ A Bp. javaslatának 38. §-ához fűzött miniszteri indokolás. Uo. 426. o.

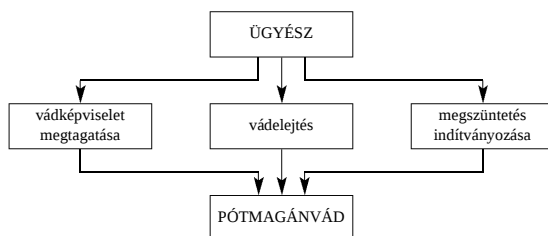
²⁹ Uo.

³⁰ Uo. 427. o.

³¹ Uo.

ból megszüntetett bűnvádi eljárás a 444. § szerint az elévülési időn belül a vádló indítványára külön határozat nélkül folytatható volt az ezt korábban gátló körülmény időközbeni megszűnése esetén, addig a 445. § értelmében erre vádelejtés esetében csak új terhelő bizonyíték alapján, ennek kiküldött bíró általi felvétele után hozott külön határozattal (tehát a mai perújítás megengedhetősége tárgyában való döntéshez hasonló procedura mellett) kerülhetett sor. Mindazonáltal, ha másért nem is, a sértetti vádképviselési jog gyakorolhatóságának garantálása érdekében szükség volt az idézett rendelkezés beiktatására, amire tekintettel az eljárásmegszüntetés indítványozásának közvetlen perjogi következménye megegyezett a vád elejtésével. Így tehát a 3. számú ábrán összefoglalt ügyészi aktusok vezethettek a sértett közvédas bűncselekmények miatti vádképviselési jogának megnyílásához.

3. számú ábra
A pótmagánvádhoz vezethető ügyészi aktusok

A sértett fogalma

Előjáróban érdemes némi figyelmet fordítanunk annak a kérdésnek a vizsgálatára is, hogy a Bp. kit tekintett sértettnak, miután a büntetőeljárás pótmagánvád emelésére jogosult résztvevőjéről beszélünk. A korabeli törvényi szabályozás nagy meglepetést nem okozhat, mert a Bp. 13. §-ának hatodik bekezdése szerint „*sértett az, a kinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérlett bűncselekmény*”. Ez a mai napig alkalmazott törvényi definíció azonban már megalkotásának korában is olyan értelmezési kérdéseket vetett fel, amelyeknek a megválaszolása a ma jogásza számára is tanulságos lehet, ha az állami szerv pótmagánvádlókénti fellépésének lehetőségével kapcsolatban napjaink jogirodalmi polémiaira, illetve a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának nagy vihart kavaráó véleményé-

re gondolunk.³² Ennek kapcsán a kérdés talán legavatottabb szakértőjének tekinthető Balogh Jenő gondolatait érdemes részletesebben idézni: „Mindenekelőtt azt az elvi kérdést kell eldönteni, hogy a sértett alatt azt kell-e érteni, kinek valamely jogát a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette, vagy azt is, kire az elkövetett vagy megkísérlett bűncselekményből közvetve háramlott valamely nemcsak vagyoni, hanem intellectualis vagy moralis hátrány? Ebben a kérdésben részemről a szorosabb értelmezést tartom helyesnek, mert a bűncselekményeknek legnagyobb részénél a kisértetnek vagy bevégzésnek káros hatása nem szorítkozik a megtámadott jognak közvetlen birtokosára, hanem határozatlan, tág körre ágazik ki, tehát a sértett fogalmát egészen bizonytalanná tennők és a gyakorlatban nagy nehézségeknek nyitnánk utat, ha feljogosítanók – pl. vagyon elleni bűncselekmények esetében, – a pótmagánvád emelésére a károsítottak örököseit, sőt összes hitelezőit is. A mennyiben azonban a tételt úgy állítom is fel, hogy sértettnek csak az tekinthető, a kit az elkövetett vagy megkísérlett bűncselekmény bármely jogában közvetlenül sértett vagy veszélyeztetett, még mindig eldöntésre vár a másik fontos kérdés, hogy az egyes bűncselekmény-fajoknál minő jogokra kell vonatkoznia a sérelemnek. Pl. ha a bűncselekmény a tulajdon ellen irányul, sértettnek tekinthető-e az, a kinek birtokát vagy birlalásra irányuló jogát csorbitotta a tettes? Nézetem szerint a pótmagánvád képviselőjére csak az lehet feljogosítani, a ki azon jogtárgy felett, mely ellen a bűncselekmény irányozva volt, ép abban a jogi vonatkozásban, melyet a bűncselekmény sértett vagy veszélyeztetett, intézkedni jogosult, más szóval, a ki a bűncselekmény által specificus, ép az illető bűncselekmény lényegének megfelelő módon volt sértve vagy veszélyeztetve, vagyis kinek ép azt a különleges jogkörét, a melyet a törvényhozás a szóbanforgó bűncselekménnyel szemben általában részesíteni kívánt, a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.”³³ Ebből is láthatóan az alapvető problémát már ekkor is a sértett többféle értelmezést megengedő törvényi meghatározása jelentette, amire tekintettel különösen meglepő, hogy a mai napig nem került sor a definíció újrafogalmazására.

³² 3/2004. BJE; 42/2005. (XI. 14.) AB határozat.

³³ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. 470–471. o.

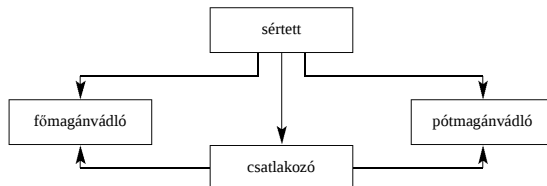
A pótmagánvád részletes szabályai

A pótmagánvád külön szabályozása

A Bp. már a 2. §-ának második bekezdésében – az általános rendelkezések körében – rögzítette, hogy a „42. §-ban meghatározott esetekben a kir. ügyészség helyett a sértett (13. §.) veheti át a vád képviselőtét”, de a pótmagánvádra vonatkozó szabályainak zömét a IV. fejezete tartalmazza *A magánvádló és a magánfél* cím alatt, amelynek használatát megkönnyíti rendszerének az áttekintése. A fejezet elején találjuk a fő- és a pótmagánvád speciális szabályait, majd a pótmagánvádas eljárás mindkét formájánál egyaránt érvényesülő különös szabályokat: a magánvádlóra, a csatlakozásra, a képviselőre, a jogutódlásra, a sértett bizonyításra vonatkozó indítványozási jogára, a magánjogi igény érvényesítésére, valamint a vád képviselőtétének bejelentési módjára kiterjedően. A fejezet rendszerének tükrében elsősorban a már említett és a mai jogi gondolkodástól idegen csatlakozás intézményére tekintettel érdemesnek látszik a sértett magánvádas eljárásban betölthető perbeli pozícióinak közelebbi szemügyre vétele 4. számú ábrán.

4. számú ábra

A sértett magánvádas eljárásban betölthető pozíciói a Bp. IV. fejezetének tükrében

A sértett számára tehát két önálló perbeli pozíciót adott a Bp.: egyrészt a törvényben taxatív felsorolt bűncselekmények miatt főmagánvádlóként léphetett fel; másrészt – a következőkből kitűnően – az ügyek meghatározott csoportjának kivételével az ügyésztől pótmagánvádlóként átvehette a vád képviselőtét. A sértett egyik lehetséges önálló perbeli pozícióját megalapozó pótmagánvád legfontosabb speciális szabályait a 42–43. §-nál találjuk a következők szerint: „Ha a kir. ügyészség azokban az esetekben, melyekben a vádemelés joga őt illeti, megtagadta a vád képviselőtét; a sértett a 4. §-ban meghatározott esetek kivételével, a kir. ügyészség elutasító határozatának

kézbésítésétől számított nyolcz nap alatt vagy átvetheti a vád képviselőt, vagy a főügyészhez folyamodhatik. Ha a főügyész nem utasítja a kir. ügyészt vádemelésre, a sértett a főügyész határozatának közlésétől számított nyolcz nap alatt veheti át a vád képviselőt. Ha a kir. ügyészség az eljárás alatt ejti el a vádat, ennek képviselőt a sértett átvetheti. E végből a bíróság, illetőleg ennek az eljárást vezető tagja azt a sértettet, a ki feljelentést (89. §.), vagy magánindítványt (90. §.) tett vagy igényét bejelentette (51. §.³⁴), szóval vagy írásban felszólítja, hogy a vád képviselőt vegye át, mert ellenkező esetben a bíróság az eljárást meg fogja szüntetni. Ha a bíróság előtt személyesen jelen van, köteles a felhívásra élő szóval azonnal felelni, ellenkező esetben pedig nyilatkozatát a bíróság írásbeli felszólításának vételétől számított nyolcz nap alatt írásban benyújtani, vagy jegyzőkönyvbe mondani. Ha a kitűzött idő alatt a vád képviselőt a jogosultak egyike sem vette át, a bíróság az eljárást megszünteti. Az a sértett, a ki a kir. ügyészségnek a vád képviselőtől történt elállásáról nem értesítette, a vád képviselőt az elállástól számított harmincz nap alatt átvetheti. Ha a vád képviselőt a magánvád emelésére jogosultak bármelyike átveszi az eljárást a többiek értesítése, illetőleg nyilatkozatuk bevétele nélkül megindítandó vagy folytatandó. A sértett, a ki a kir. ügyészség részéről a 41. §. esetén kívül el nem vállalt vagy elejtett vádnak képviselőt átvette: pótmagánvádoló.³⁵ A fő- és pótmagánvádoló a vád képviselő körül általában véve a kir. ügyészség jogait gyakorolják. Nem illetik azonban a magánvádлот a kir. ügyészségnek közhatósági jellegéből folyó jogai, különösen a nyomozás teljesítése végett a hatóságok és közegek működését kötelezőleg nem vehetik igénybe, az ügy iratainak hozzá való áttételét nem kívánhatja, a vizsgálat mellőzését és a 282. §. második bekezdése³⁶ esetének kivételével a főtárgyalásra való közvetlen idézését nem indítványozhatja, végre a vádtanács határozatai ellen, az eljárás megszüntetésének esetét kivéve, perorvoslattal nem élhet. A pótmagánvádoló nem kérheti az eljárás újrafelvételét.³⁷

Az ismertetett szabályozás alapján a pótmagánvád Bp. által ismert eseti fő vonalaiban a következő folyamatábrán mutathatók be (5. számú ábra).

Az egykori szabályozás áttekintésének nyomán mindenekelőtt az tűnik fel, hogy a vádemelés megtagadása esetén a vádképviselői jog átvétele olyan alternatív lehetősége volt a sértettnek, amely helyett a főügyészhez is folya-

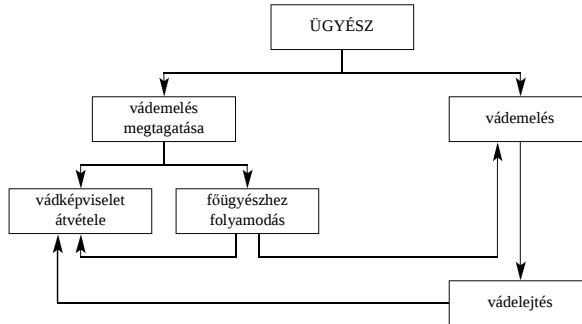
³⁴ A magánfél magánjogi (értsd: polgári jogi) igényének bejelentése.

³⁵ 42. §

³⁶ E szerint összefüggés esetén a pótmagánvádoló is indítványozhatja a közvetlen idézés elrendelését, ha az összefüggő ügyek valamelyikében a kir. ügyészség ilyen indítványt tett.

³⁷ 43. §

5. számú ábra
A pótmagánvád esetei

modhatott, vagyis – a hatályos Be. rendelkezéseitől eltérően – a Bp. nem tette kötelezővé számára az ügyész megtagadó határozatával szemben őt megillető jogorvoslati jog igénybevételét, hanem közvetlenül a bírósághoz fordulhatott. Erre tekintettel tűnik tanulságosnak a Bp. miniszteri indokolásának a választási jog biztosításra vonatkozó része: „A sértett gyakran sem kellő belátással, sem jogi képzettséggel, sem elegendő vagyonnal nem rendelkezik arra, hogy a vád emelését megtagadó kir. ügyészszég helyett megfelelően járasson el a vád képviseletében. Az ilyen sértettre nézve kiváló jelentőségű a 42. §. első bekezdése, mely a vád képviseletének megtagadása esetén a folyamodás jogát adja neki. Az e joggal való élés mindenesetre sokkal könnyebb a sértettre, mint a vádnak az egész eljárás alatt való képviselete.”³⁸ Mindehhez azonban tegyük hozzá, hogy ennek az elgondolásnak a figyelmen kívül hagyását nem kérhetjük számon a jogalkotóján, miután a Be. a kötelező ügyvédi képviselet előírásával, illetőleg a pártfogó ügyvéd intézményének megteremtésével elvileg korrekt módon kiküszöböli a sértetti vádképviselet nehézségeit.

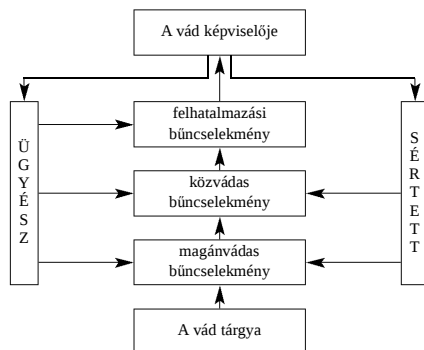
A Bp. pótmagánvádra vonatkozó általános szabályozásának másik figyelemre érdemes elemeként az emelhető ki, hogy a sértett vádképviselési jogának érvényesülését korlátozandónak tartotta azáltal, hogy a 4. §-ban meghatáro-

³⁸ A Bp. javaslatának 42. §-ához fűzött miniszteri indokolás. In: Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. 466. o.

zott esetekben ennek lehetőségét kizárta. A Bp. 4. §-a szerint „*azokban az esetekben, a melyekben valamely bűncselekménynek üldözhetése a büntető törvények szerint felhatalmazástól vagy kívánattól függ, az ennek megtagadása, illetőleg előterjesztése nélkül indított eljárás a nyomozáson túl nem terjedhet*”. Ezt azonban a pótmagánvád szükségképpeni korlátozásának kell tekinteni. Ennek tükrében a sértett vádképviselési jogának érvényesülése szempontjából a bűncselekmények következő három csoportját különböztethetjük meg: 1. *Kizárólag* az ügyész képviselte a vádat a felhatalmazási, illetőleg kívánatra üldözendő vétségek esetén. 2. *Elsősorban* az ügyész képviselte a vádat a hivatalból és a magánindítványra üldözendő bűncselekményeknél, amelyek esetében a sértett csak pótmagánvádlóként léphetett fel. 3. *Elsősorban* a sértett mint főmagánvádló képviselte a vádat a magánvádra üldözendő vétségek és kihágások esetén, amelyek miatt az ügyész csak közérdekből vehette át a vádképviselést. Ezt a csoportosítást a 6. számú ábra szemlélteti.

6. számú ábra

A bűncselekmények csoportosítása a sértett vádképviselési jogának érvényesülése szempontjából

A vád átvétele az előkészítő eljárásban

A Bp. szembetűnő sajátossága a vádatvétel módjának szabályozása, erre vonatkozóan nem tartalmaz külön rendelkezést a IV. fejezet. „*Tartalma csak abból áll, hogy a sértett egyszerűen bejelenti, hogy a vád képviselését átveszi.*”³⁹

³⁹ Uo. 474. o.

Ez a magánvádas eljárások általános szabályát jelentő 52. § rendelkezéséből következik, amely szerint „*a sértett, a ki mint magánvádító, csatlakozó vagy magánfél fellépni kíván; köteles e szándékát, jogosultságának igazolása mellett, az eljárás szakának megfelelőleg a kir. ügyészségnél, a rendőri hatóságnál, a vizsgálóbírónál, illetőleg az ítélőbiróságnál bejelenteni*”. Erre a következőkben részletezendők szerint kerülhetett sor. A nyomozást a közbíró bűncselekmények miatt csak az ügyész rendelhetette el⁴⁰, amire feljelentés vagy magánindítvány alapján, illetőleg hivatalból kerülhetett sor⁴¹. Az utóbbi módon azonban csak a nem magánindítványra üldözendő bűncselekmény esetében, amely miatt mindenki jogosult volt feljelentésre⁴², a hatóságokat pedig ebben a körben általános feljelentési kötelezettség terhelte⁴³. A feljelentést vagy a magánindítványt fő szabály szerint az ügyészségnél kellett megtenni, illetőleg előterjeszteni, de azt más hatósági szervek is kötelesek voltak elfogadni és az illetékes királyi ügyészséghez áttenni.⁴⁴ A hozzá érkezett vagy áttett feljelentés alapján az ügyész négyféle határozatot hozhatott: 1. elrendelhetette a nyomozást; 2. megtagadhatta a vádképviselést; 3. vádindítványt terjeszthetett elő a bírósághoz; vagy 4. áttételt rendelhetett el. Az ügyész által elrendelt nyomozás – amelynek célja „*azoknak az adatoknak a kipuhatólása és megállapítása, melyek a vád emelése vagy nem emelése kérdésében a vádló tájékoztatására szükségesek*”⁴⁵ – eredménye: a) vizsgálat indítványozása; b) vádirat benyújtása; c) az ügy áttétele; vagy d) annak megszüntetése lehetett.⁴⁶ A nyomozás ilyen eredménnyel történő befejezése tehát tartalmilag az előkészítő eljárás bírói szakaszának 1) megnyitását, 2) az előkészítés befejezését, 3) az adott eljárás adminisztratív lezárását, 4) a bünvádi eljárás befejezését jelentette. A bíróságnak előterjeszthető indítvány ugyancsak többféle lehetett: a) irányulhatott vizsgálat elrendelésére⁴⁷; b) jelentette vádirat benyújtását⁴⁸; vagy c) a főtárgyalásra való közvetlen idézés indítványozását⁴⁹.

Témánk szempontjából a továbbiakban a vizsgálatra kell bővebb figyelmet fordítanunk. A Bp. 102. §-ának első bekezdése szerint: „*A vizsgálat célja:*

40 Bp. 84. §

41 Bp. 92. §

42 Bp. 89.

43 Bp. 87. §

44 Bp. 89. § (2) bek.

45 Bp. 83. §

46 Bp. 101. §

47 Bp. 104. §

48 Bp. 254. §

49 Bp. 281. §

azoknak az adatoknak bírői kiderítése és megállapítása, melyek alapján eldönthető, hogy van-e helye a főtárgyalás elrendelésének, vagy hogy meg kell-e szüntetni a bünvádi eljárást.” A továbbiakban a Bp. meghatározza a kötelező vizsgálat eseteit, amelyek egy része büntetési tételhez kötődik; amelyeken kívül 1) az ügyészség indítványára; 2) a magánvádló általi vádképviselő esetében; 3) a védelem előkészítése érdekében; valamint 4) a vádtanács általi elrendelés esetén kellett vizsgálatnak megelőznie a főtárgyalás elrendelését⁵⁰. Ezzel kapcsolatban érdemes felidézni Vargha Ferenc álláspontját, amely szerint az előkészítő eljárás kettéosztásának az volt a célja, hogy a „szabályszerint gyorsan működő nyomozó hatóságok eljárását nyomban kövesse a főtárgyalás; a vizsgálat kivételesen és csak ott tartassék, a hol azt vagy a büntett súlyossága, vagy a vád vagy a védelem érdeke szükségessé teszik”⁵¹. A vád érdeke által szükségessé tett esetek közül most számunkra a 103. § 3. pontjának b) pontja érdekes, amelynek értelmében vizsgálatnak kell megelőznie a főtárgyalás elrendelését, ha a vádat egyedül magánvádló képviseli, miután értelemszerűen a pótmagánvádló általi vádképviselő is ideértendő. Itt vissza kell utalni az ügyész általi vádképviselő megtagadására, illetőleg a nyomozás megszüntetésére, miután mindkét esetben szükségképpen vizsgálat lefolytatására került sor, ha a sértett átvette az ügyésztől a vád képviselőtét. Ennek ellenére a sértett szempontjából érdemileg azonos eredménnyel járó kétféle ügyészi intézkedés között a közvádló szemszögéből mégis lényeges különbség mutatkozik, mert amíg a vád képviselőtének megtagadásáról minden további nélkül határozhatott, ha a feljelentésből vagy mellékleteiből a beszámítást vagy a bünvádi eljárás megindítását kizáró körülmény fennállása vagy a bizonyítékok hiánya, illetőleg az kétségtelenül megállapítható volt, hogy „azok megszerzésének rendkívüli nehézsége miatt az eljárástól eredmény nem várható”⁵², addig pusztán a rendelkezésre álló bizonyítékok elégtelensége esetén ezt nem tehette meg, hanem nyomozást vagy egyes nyomozási cselekmények felvételét kellett elrendelnie. Vargha Ferenc szerint az ügyész bizonyíték hiánya miatt „csak akkor tagadhatja meg a vád képviselőtét, ha a feljelentésből kitűnik, hogy semmi bizonyító adat sem áll a följelentés támogatására; ha azonban van bizonyíték, de azok kipuhathatók: pl. a tanúkat a följelentő nem ismeri, de felkutatásukra vezető támpontokat jelöl meg”⁵³, akkor a vádképvi-

50 Bp. 103. §

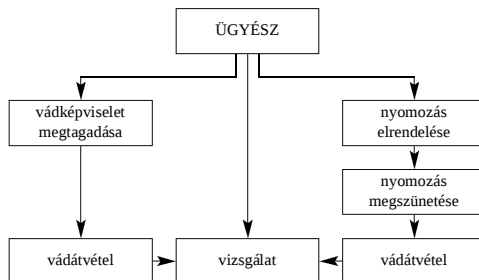
51 Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bünvádi perrendtartás magyarázata II. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1897. 6. o.

52 Bp. 101. § 3.

53 Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1897): i. m. 25. o.

seleket nem tagadhatta meg. A vádképviselőt megtagadása esetén viszont a sértett nem kérhette nyomozás elrendelését, mivel a Bp. 99. §-ának negyedik bekezdése szerint „a pótmagánvádló minden esetben csak a vizsgálat elrendelése iránt tehet indítványt”, aminek az indokolása még ma is rendkívül figyelemre méltó, hiszen erről Vargha Ferenc a következőket írja: „Ezen rendelkezés indoka garantális természetű. Ugyanis a nyomozás dirigense az ügyész (85. §.); már most, ha ez a vádképviselőt megtagadja, alig volna remélhető érélyes eljárás a pótmagánvádló fellépése esetén attól a rendőrségtől, a melyik a közvádló ellenőrzése és felügyelete alatt áll; s így a pótmagánvádló részére csak úgy nyújtható biztosíték, ha ez vádjával a rendőrség kikerülésével közvetlenül a vizsgálóbíróhoz fordulhat.”⁵⁴ Nyilván hasonló megfontolásból járt ugyanezzel a következménnyel a nyomozás megszüntetése, ha azzal a sértett nem értett egyet. A vizsgálat tehát témánk szempontjából az előkészítő eljárás kulcsfontosságú elemének tekinthető. Ennek lehetséges eseteit a 7. számú ábrán szemléltetem.

7. számú ábra
A vizsgálat elrendelésének esetei az eljárás előkészítése során

A vizsgálatot a bírósági szervezeten belül, tehát a vádhatóságtól függetlenül, a másodfokú hatóságát is jelentő váditanács felügyelete alatt lefolytató vizsgálóbíró e sajátos perjogi helyzete ellenére a vád ura a vizsgálati szakaszban is a vádló volt, hiszen vizsgálat elrendelésére nem kerülhetett sor vád nélkül⁵⁵, annak elejtése esetén pedig azt meg kellett szüntetni.⁵⁶ Egyébként

⁵⁴ Uo. 38. o.

⁵⁵ Bp. 104. §

⁵⁶ Bp. 128. §

azonban a széles körű önálló hatáskörrel felruházott vizsgálóbíró nem kötöttek az ügyész indítványai. Az ilyen szervezeti feltételek mellett lefolytatható vizsgálat a pótmagánvád előbbiei szerinti eseteinek körében a következők szerint volt kezdeményezhető: a vád képviselőének az ügyész általi megtagadása esetén „a vizsgálatot pótmagánvádoló indítványozza, miután ez csak a kir. ügyész visszalépése után képviselheti a vádat, a kir. ügyész visszalépését kell igazolnia; erre pedig legalkalmasabb az ügyész vagy a főügyész elutasító határozatának az indítványhoz való csatolása (42. §. 1., 2. bek.). Azonban nemcsak ez az egyetlen módja a vádlói-jogosultság igazolásának. Ha a pótmagánvádoló ezt a határozatot nem csatolja be, a vizsgálóbíró ugyanis köteles levén a nyomozási iratokat beszerezni (104. §. 3. bek.), ugyanezen alkalommal az ügyész vagy főügyész elutasító határozatának másodlatát is beszerezheti, vagy e tárgyban felvilágosítást kérhet.”⁵⁷ A másik esetben, amikor „az ügyész a nyomozást megszünteti s a pótmagánvádoló átveszi a vád képviselőtét (101. § út. bek.), két eset állhat elő. Ugyanis a pótmagánvádoló, midőn a vád átvételét bejelenti az ügyésznél, ugyanakkor szabályos indítványt adhat itt be azzal a kérelemmel, hogy indítványa a nyomozati iratokkal együtt tételesen át a vizsgálóbíróhoz. Ha ellenben az ügyésznél csupán a vád képviselőének átvételét jelenti be, – s indítványát a vizsgálóbírónál adja be, – az ügyész átteszi a nyomozás iratait, a mit ha elmulasztana, azokat a vizsgálóbíró szerzi meg (104. §. 3. bek. út. mondat)”⁵⁸

Ezekben az esetekben a vizsgálóbírónak határoznia kellett a vizsgálat elrendeléséről vagy mellőzéséről. Az utóbbi rendelkezés meghozatalára akkor kerülhetett sor, ha a vád tárgyává tett cselekmény miatt bűnvádi eljárásnak nem volt helye, illetőleg, ha a vizsgálóbíró nem volt illetékes a vizsgálat lefolytatására.⁵⁹ Ellenkező esetben a vizsgálóbíró lefolytatta a vizsgálatot, amelynek eredményeként háromféle határozatot hozhatott: 1) megszüntethette az eljárást; 2) befejezettnek; vagy 3) nem folytathatónak nyilvánította a vizsgálatot.⁶⁰ Az eljárásnak a vizsgálóbíró részéről történő megszüntetésére csak abban az esetben kerülhetett sor, „ha a vádló a vádat elejtette és a vád képviselőtét, a 42. §-ban meghatározott időben arra jogosult sértett át nem veszi. Ha a kir. ügyész a vádat a vizsgálat folyamán elejti, a 42. § 3. és 4. bekezdései szerint a sértettet a vádelejtésről a vizsgálóbíró köteles értesíteni, s ha a sértett nyolcz nap alatt nem veszi át a vádképviselőtét, vagy nyolcz napon belül ilyen tartalmu nyilat-

⁵⁷ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1897): i. m. 57. o.

⁵⁸ Uo. 56. o.

⁵⁹ Bp. 105. § (2) bek.

⁶⁰ Bp. 128. §

kozatot nem tesz: a vizsgálóbíró az eljárást megszünteti.”⁶¹ A Bp. 129. §-ának első bekezdése szerint: „Ha a vizsgálóbíró a vizsgálatot befejezettnek vagy tovább nem folytathatónak tartja, erről a feleket indítványai előterjesztése végett értesíti és magánvádlót a 276. §. első bekezdésének rendelkezéseire figyelmezteti. A kir. ügyésznek szóló értesítéssel az ügy iratai is átteendőek.”⁶² Az ügyész azonban még az előbbieket szerinti értesítése után is elejthette a vádat, amit a vizsgálóbírónál kellett bejelentenie.⁶³ A vizsgálóbírónak erről ugyancsak értesítenie kellett a pótmagánvád átvételére jogosult sértettet, aki nyolc napon belül köteles volt nyilatkozni a vád átvétele tárgyában. Abban az esetben, „ha a sértett a vád képviselőjét átvette, akkor a vizsgálóbíró a vizsgálat befejezéséről vagy nem folytatásáról ezt köteles értesíteni”⁶⁴. Végül soron tehát a vádképviselőt sértett általi átvétele esetén a vizsgálat befejezéséről a pótmagánvádlót minden esetben értesíteni kellett, attól függetlenül, hogy arra még a vizsgálat elrendelése előtt, vagy aközben, avagy annak befejezése után került sor, hiszen innentől kezdve a vád uraként vett részt az eljárásban.

A vád alá helyezési eljárás

A maga korában nem egyedülálló, ugyanakkor kétségtelenül európai színvonalú vád alá helyezési eljárás célja volt „*annak megakadályozása, hogy a polgárok nyomatékos gyanuok nélkül meghurcoltassanak, és a vádlottak padjára kerüljenek*”⁶⁵. A vád alá helyezési eljárás szabályozásában a Bp. a fakultatív vádhatározati rendszert fogadta el, amelynek alap gondolata az volt, hogy „*a vád alá helyezés tárgyában bírói határozathozatal csak akkor szükséges, ha az ez irányban való határozathozatalt maga a vádlott szükségesnek tartja és kívánja*”⁶⁶. Ennek megfelelően a Bp. XV. fejezetében szabályozott eljárás lényege a következőkben foglalható össze.

Az ügyész az esküdtbíróság vagy a törvényszék hatáskörébe tartozó büncselekmények miatti eljárásban vizsgálat mellőzése esetén, „mihelyt erre a

⁶¹ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1897): i. m. 88. o.

⁶² A 276. § (1) szerint: „A vád képviselőjében eljáró magánvádló a vizsgálat befejezését közlő értesítéstől (129. §.) számított tizenöt nap alatt köteles a vizsgálóbírónál a vádiratot benyújtani vagy a vizsgálat kiegészítését indítványozni. Ellenkező esetben úgy tekintendő, mint a ki a vádat elejtette.”

⁶³ Bp. 254. § (2) bek.

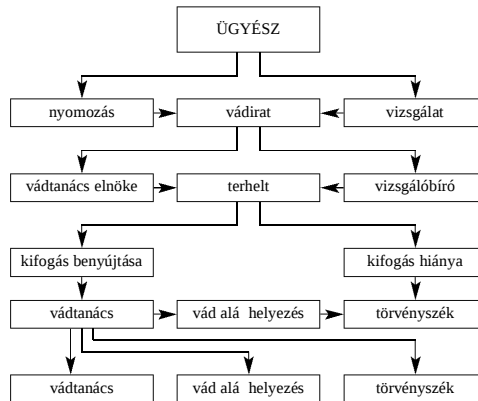
⁶⁴ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1897): i. m. 90. o.

⁶⁵ Degré Miklós: A vád alá helyezési eljárásról. In: Angyal Pál (szerk.): Büntetőjogi dolgozatok Balogh Jenő születése ötvenedik évfordulójának ünnepére. Wessely és Horváth könyvnyomdája, Pécs, 1914, 77. o.

⁶⁶ Uo. 75. o.

nyomozás adatai elégséges alapot adnak”, köteles volt a vádiratot az ügy irataival együtt a vádtanács elnökénél benyújtani.⁶⁷ Ha viszont vizsgálat lefolytatására került sor, akkor az annak befejezését közlő értesítéstől számított tizenöt napon belül volt köteles a vádirat benyújtására a vizsgálóbírónál, hacsak nem indítványozta a vizsgálati eljárás kiegészítését vagy nem jelentette be a vád elejtését.⁶⁸ A vádirat benyújtása után került sor a vádtanács elnöke, illetőleg a vizsgálóbíró részéről az előzetes letartóztatás vagy a vizsgálati fogság tárgyában történő határozat meghozatalára, valamint a vádirat kézbesítésére a terheltnek, aki az ellen nyolc napon belül kifogással élhetett.⁶⁹ Kifogás esetén a vádtanács elnöke annak tárgyában nem nyilvános tárgyalást tűzött ki, amelyről az ügyész, valamint a terhelt és a védője kapott értesítést, akik azon előterjesztéseket tehettek, illetve felszólalhattak, és közülük a terhelt kérdezhető volt a vádtanács tagjai részéről.⁷⁰ A tárgyalás alapján a kifogás tárgyában a vádtanács végzést hozott, amely tartalmát tekintve jelenthette 1) a nyomozás vagy a vizsgálat kiegészítésének elrendelését; 2) a vádirat elutasítását és az eljárás megszüntetését; 3) a bűnvádi eljárás továbbfolytat-

8. számú ábra
A vád alá helyezés folyamata

67 Bp. 254. § (1) bek.

68 Bp. 254. § (2) bek.

69 Bp. 256. § (1)–(2) bek.

70 Bp. 258–261. §

hatóságának felfüggesztését; és végül 4) a terhelt vád alá helyezésének kimondását, ha az előzőek szerinti határozat meghozatala nem volt szükséges.⁷¹ A vád alá helyezés folyamatát a 8. számú ábra szemlélteti.

Az ismertetett szabályozásnak a pótmagánvád szempontjából is jelentősége volt, de a Bp. kivette „*a fakultatív vádhatározati rendszer alól azokat az eseteket, amikor a vádat magánvádoló képviseli*”⁷². Ennek eseteire a Bp. 276–280. §-a külön szabályokat tartalmaz. Ezek szerint a vád képviselőjében eljáró magánvádoló (pótmagánvádoló) a vizsgálat befejezése után tizenöt napon belül köteles volt a vizsgálóbírónál a vádiratot benyújtani vagy a vizsgálat kiegészítését indítványozni, aminek elmulasztását a törvény a vád elejtésének tekintette.⁷³ Számunkra most még érdekesebb a Bp. 276. §-ának második bekezdése, amely a következő rendelkezéseket tartalmazza: „*Ha a kir. ügyész a vádiratot benyújtotta, de utóbb a vádat a vádalahelyezés, illetőleg a főtárgyalás vagy a közvetlen idézés elrendelése előtt elejtette, erről a feljelentést vagy magánindítványt tett vagy igényeket bejelentő sértettek azzal a figyelmeztetéssel értesítendő, hogy nyolcz nap alatt a vizsgálat elrendelését indítványozhatják; ha pedig az ügyben vizsgálat volt, vagy ennek kiegészítése iránt tehetnek indítványt vagy kijelenthetik, hogy a vád képviselőt átveszik, vagy a kir. ügyész a vádiratát magukévá teszik.*” A következő bekezdés szerint pedig „*ha e felszólítás eredménytelen marad, a sértettek-ről az vélelmezendő, hogy a vád képviselőt nem hajlandók átvenni*”. Ezekben az esetekben a vádtanács egyrészt akkor jutott szerephez, ha a Bp. 276. §-ában meghatározott határidők eredménytelenül jártak le, mert ilyenkor az iratokat nyomban a vádtanács elé kellett terjeszteni, amelynek az eljárás megszüntetéséről kellett határoznia.⁷⁴ Másrészt a vádirat elleni kifogás joga a magánvádoló általi vádképviselő esetén is megillette a terheltet, amelynek előterjesztése esetében annak tárgyában ugyancsak a vádtanácsnak kellett határoznia. A kétféle vádképviselő közötti különbségtétel eljárásjogi konzekvenciája csupán abban mutatkozik meg, hogy a magánvádas ügyben a vádtanácsnak zárt ülésben kellett a 262–267. § szerinti határozatokat meghoznia⁷⁵, vagyis gyakorlatilag csupán egyszerűbb határozathozatali eljárásról van szó, amelynek során a magyar szabályozást a *Degré Miklós* szerint a korabeli osztrák perrend elé helyező „*contradictorius tárgyalás*”⁷⁶ előnyei

⁷¹ Bp. 262–266. §

⁷² *Degré Miklós*: i. m. 76. o.

⁷³ Bp. 276. § (1) bek.

⁷⁴ Bp. 277. § (2) bek.

⁷⁵ Bp. 279. §

⁷⁶ *Degré Miklós*: i. m. 76. o.

természeteszerűleg nem érvényesülhettek. A vádtanács áttételt elrendelő, valamint a vádiratot elutasító és az eljárást megszüntető, továbbá a bűnvádi eljárás továbbfolytatását felfüggesztő rendelkezést tartalmazó határozatai ellen a magánvádló folyamodással élhetett.⁷⁷ Más kérdésekben a már ismertetett rendelkezések megfelelő alkalmazását írta elő a Bp. az olyan eljárásra, amikor a vádat a magánvádló képviseli.⁷⁸

A főtárgyalás

A bűnvádi eljárás következő szakaszát a főtárgyalás jelentette, amelynek szabályozása terén a Bp. egyik sajátossága a közvetlen idézés elrendelésének lehetősége volt, ami bizonyos fokig a mai fogalmaink szerinti bíróság elé állítás előképének tekinthető, és a pótmagánvádló jogaira vonatkozó rendelkezések szempontjából is jelentősége volt. A főtárgyalásra való közvetlen idézésnek ugyanis az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatti eljárás során abban az esetben volt helye, ha annak elkövetésekor a terhelt tettenérésére került sor („*tettenkapás esete forog fenn*”), vagy ha a terhelt a bűnösségét a bíróság előtt beismerte és ez „*a nyomozás vagy a vizsgálat adataival teljes összhangzásban áll*”⁷⁹. A közvetlen idézést rendszerint az ügyész indítványozhatta a Bp. 282. §-ának első bekezdése szerint, vagyis erre a pótmagánvádló fő szabály szerint nem volt jogosult. Ez alól az egyetlen már említett kivételt az jelentette, amikor olyan ügyek egyesítésére került sor, amelyek valamelyikében az ügyész ilyen indítványt tett.⁸⁰ Ebben a körben tehát az ügyész jogait csak korlátozottan gyakorolhatta a pótmagánvádló, aminek a terhelt szempontjából annyiban volt garanciális jelentősége, hogy a közvetlen idézés elrendeléséhez tárgyalási időköz betartását nem kívánta meg a Bp.⁸¹, sőt a főtárgyalásnak a lehető legközelebbi határnapra történő kitűzését írta elő.⁸² Az általános szabályok szerinti főtárgyalás előkészítése terén a Bp. csupán egy olyan speciális rendelkezést tartalmazott, amely közvetlenül a pótmagánvádlóra is vonatkozott. A 286. § harmadik bekezdése szerint: „*A magánvádló az idézőlevélben a 49. §. utolsó bekezdésének rendelkezésére figyelmeztetendő.*” E szerint: „*A lemondással egyenlő hatályu: ha a*

⁷⁷ Bp. 280. § (1) bek.

⁷⁸ Bp. 280. § (2) bek.

⁷⁹ Bp. 281. § (1) bek.

⁸⁰ Bp. 282. §

⁸¹ Bp. 286. § (2) bek.

⁸² Bp. 284. § (1) bek.

magánvádló oly tárgyalásra, melyre szabályszerűen megidézték, meg nem jelenik, illetőleg a mennyiben képviselőének helye volna, magát nem képviselteti, vagy oly határidőt, mely számára az eljárás megszüntetésének terhe alatt van kitűzve, meg nem tart.”

A főtárgyalás menetére vonatkozóan a pótmagánvádló általi vádképviselőre a Bp. speciális rendelkezést nem tartalmaz, attól eltekintve, hogy az ügyésszel ellentétben rendzavarás miatt a magánvádló (az eljárás egyéb résztvevőivel egyetemben) elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel volt büntethető.⁸³ Minden egyéb tekintetben tehát az a szabály érvényesült, amely szerint a pótmagánvádló „a vád képviselője körül a kir. ügyészség. jogait gyakorolja”⁸⁴. Ugyanakkor a Bp. 336. §-ának 5. pontja a főtárgyalás kötelező félbeszakítási, illetőleg elnapolási okának tekintette „ha a vád elejtése s ennek folytán a 42. §-ban meghatározott eljárás teszi szükségessé”, miután indokolási kötelezettség mellett az ügyész a vádat a főtárgyaláson is elejthette. A Bp. védelejtésre vonatkozó 315. §-ának második bekezdését azonban érdemes szó szerint idézni: „Ha a vádló a vádlottat elítélhetőnek nem tartja; a vádat elejti; de a kir. ügyészség köteles a vád elejtését indokolni.” E helyütt tehát a Bp. implicite annyiban tesz különbséget a kétféle vádképviselői forma között, hogy csupán a közbádlót kötelezi a védelejtés megindokolására, ami a legalitás elvére tekintettel feltétlenül logikus megoldásnak tekinthető.

Az esküdtbíróóság előtti főtárgyalás szabályozásának kérdése jelen esetben bővebb kifejtést nem igényel, mivel a Bp. ezzel foglalkozó XIV. fejezete a pótmagánvádra, illetve a pótmagánvádló perjogi hatáskörére vonatkozó külön rendelkezést nem tartalmaz, ezt a kérdéskört kifejezetten csupán annyiban érinti, hogy az ügyész mellett a magánvádlót, illetve annak képviselőjét külön is nevesíti olyanként, mint aki a bizonyítási eljárás befejezése után javaslatot tehet az esküdtszékhez intézendő kérdésekre.⁸⁵

Perorvoslati sajátosságok

A hatályos szabályozáshoz hasonlóan a Bp. szabályozása szerint is kétirányú fellebbezési joggal felruházott ügyésszel ellentétben a fő- és pótmagánvádló kizárólag a vádlott terhére jelenthetett be fellebbezést a törvényszék elsőfokú ítélete ellen az ítéletátlárhoz.⁸⁶ Ugyancsak ismerősnek tűnhet számunkra a

⁸³ Bp. 297. § (1) bek.

⁸⁴ Bp. 43. § (1) bek.

⁸⁵ Bp. 353. § (1) bek.

⁸⁶ Bp. 383. § III/1.

Bp. felterjesztésre vonatkozó rendelkezése, hiszen az iratokat a fellebbezési határidő lejárta után közvetlenül kellett felterjeszteni az ítéletáblához.⁸⁷ Sajátossága volt viszont a Bp.-nek, hogy a 412. § első bekezdése szerint „a főtárgyalás a főügyészség vagy az ennek részéről megbízott kir. ügyész jelenléte nélkül csak a 41. §. első bekezdésében felsorolt esetekben tartható meg”. S miután a Bp. 41. §-ának hivatkozott első bekezdése a főmagánvád alapján üldözendő bűncselekmények felsorolását tartalmazza, így az idézett rendelkezés értelmében a pótmagánvádló általi vádképviselőt esetén is jelen kellett lennie a másodfokú főtárgyaláson a főügyészség képviselőjének, aki ilyenkor nem csupán passzív szemlélője lehetett az eljárásnak, hiszen ha a magánvádló fellebbezett, akkor a fellebbező ellenfelének a válasza után előterjesztést tehetett⁸⁸. Erre tekintettel a hatályos szabályozástól eltérően a Bp. nem terhelte a bíróságot a határozat ügyész részére történő megküldésének előírásával.⁸⁹ A semmisségi panasz eszközével a fő- és a pótmagánvádló is egyaránt élhetett, de csak akkor, „ha már a másodfokú bíróság ítéletének meghozása előtt képviselte a vádat”⁹⁰. A Kúria tanácsülésen vagy tárgyaláson intézhette el a semmisségi panaszt. A tárgyalásról értesíteni kellett a magánvádlót is, aki azonban azon nem szólalhatott fel, hanem csak az ügyvédje.⁹¹ A tárgyalást a magánvádlónak, illetve képviselőjének a távollétében is meg kellett tartani, csak a koronaügyész vagy a helyettese jelenléte volt kötelező.⁹²

A járásbíróság előtti eljárás

A Bp. és a Be. szerkezete abban is összevethetőnek látszik, hogy a bírósági szakasz szabályozásának gerincét mindkét kódex esetében a jogalkotó által tipikusnak tekintett elsőfokú eljárás adja, és ebből kiindulva a további eljárási formákra vonatkozóan már csak az eltérő rendelkezéseket fogalmazza meg. Ilyen rendelkezéseket fogalmaz meg a Bp. 337. § első bekezdése az esküdtbíróság előtti főtárgyalásra, a 418. § első bekezdése a fellebbviteli főtárgyalásra, az 521. §-a a járásbíróság előtti eljárásra, az 561. §-a pedig a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmények miatt indított eljárásra vonatkozóan. Ezen belül a még nem tárgyaltak közül esetünkben különösen

⁸⁷ Bp. 396. § (1) bek.

⁸⁸ Bp. 412. § (4) bek.

⁸⁹ Bp. 430. § (1)–(2) bek.

⁹⁰ Bp. 430. § (1)–(2) bek.

⁹¹ Bp. 435. § (5) bek.

⁹² Bp. 436. § (1)–(2) bek.

a járásbíróóság előtti eljárásra vonatkozó szabályozás érdekes, miután a járásbíróóság hatáskörébe tartozó bűncselekmények tekintetében a magánvádnak kiemelkedő gyakorlati jelentősége volt a Bp. 41. §-ában felsorolt vétségek és kihágások teljes körére kiterjedő általános elsőfokú hatásköréből következően, illetőleg a vád átvételének sajátos szabályozása miatt.

A vádképviselő szempontjából lényeges rendelkezés, hogy a közvédat a járásbíróóság előtt rendszerint ügyészségi megbízott képviselte⁹³, aki az általános szabályoktól eltérően a sértett vagy a hatóság részéről tett feljelentés nélkül is vádat emelhetett a hivatalból üldözendő bűncselekmények miatt.⁹⁴ A feljelentést vagy a Bp. 41. §-ában felsorolt bűncselekmények miatti vádindítványt fő szabály szerint a járásbíróóságnál kellett megtenni, de azt más bíróságok, valamint az ügyészség, továbbá a rendőri szervek is kötelesek voltak elfogadni, és az illetékességgel felruházott elsőfokú bírósághoz áttenni.⁹⁵ A járásbíróóságnak a nála tett vagy hozzá érkezett feljelentést vagy vádindítványt haladéktalanul közölnie kellett az ügyészségi megbízottal indítvány, illetőleg nyilatkozattétel céljából.⁹⁶ Ha az ügyészségi megbízott elvállalta a vád képviselését, akkor az eljárás közvédat alapján folyt tovább. Az ügyészségi megbízott nemleges nyilatkozatának viszont egészen sajátos eljárásjogi következménye volt a pótmagánvád körében a Bp. 526. §-ának második bekezdése szerint: „*Ha az ügyészségi megbízott a nála tett, vagy vele közölt feljelentés vagy vádindítvány alapján (525.§.) a vád képviselését nem vállalja el, erről a feljelentés és csatolmányai megküldésével értesíti a járásbíróóságot, mely – a mennyiben a feljelentést, illetőleg a vádindítványt az 525. § második bekezdésében*”⁹⁷ megnevezett egyén tette – *annak alapján haladék nélkül úgy jár el, mintha a sértett a vád képviselését átvette volna.*” A vádképviselő átvétele tehát ilyenkor a Bp. 42. §-ának (4) bekezdése által egyébként megkívánt külön nyilatkozat nélkül automatikusan bekövetkezett. Nyilván erre is tekintettel rendelkezett úgy a Bp., hogy a tárgyalásra „*a magánvádlónak tekintendő sértett azzal idézendő, hogy amennyiben a tárgyalás órájára sem ő, sem képviselője nem jelen meg a bíróság előtt, a vádtól elállottnak fogják tekinteni*”⁹⁸. Az eljárás további egyszerűsítését idézte elő az a következő szabály, amely szerint „*a sértett a tárgyalás határmájáról az-*

93 Bp. 522. §

94 Bp. 526. § (1) bek.

95 Bp. 525. §

96 Bp. 525. § (3) bek.

97 Bp. 525. § (2): „A sértett, illetőleg törvényes képviselője, továbbá a sértett nő férje részéről tett feljelentés vádindítványnak tekintendő és a büntető törvények értelmében az eljárás megindításához szükséges magánindítványt (90.§.) is pótolja.”

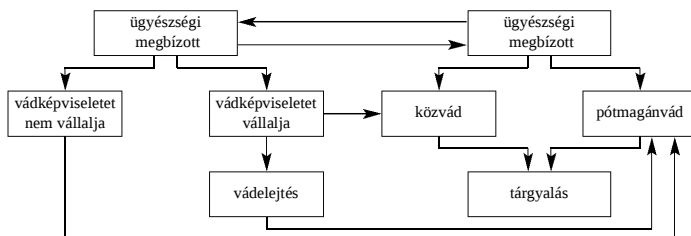
98 Bp. 530. § (4) bek.

zal a figyelmeztetéssel értesítendő, hogy ha nem jelenik meg, illetőleg magát nem képviselteti; a bíróság azt fogja vélelmezni, hogy a közvádoló által esetleg elejtendő vádnak képviseletét nem szándékozik átvenni”⁹⁹. Ez jelenti a pótmagánvádra vonatkozó általános szabályok alóli másik legjelentősebb kivételt, hiszen ezáltal mellőzendő volt a tárgyaláson történő vádelejtés esetén egyébként kötelező értesítése a sértettnek, aki azonban a mulasztását ilyenkor is igazolhatta¹⁰⁰. Ez kifejezetten is következik a Bp. járásbírói tárgyalásra vonatkozó 539. §-ának második és harmadik bekezdésében foglalt következő rendelkezésből: „A mennyiben a vádat nem a közvádoló képviseli, a járásbíró meg-szüntető végzést hoz az esetben is, ha a tárgyalás helyén a kitűzött órára sem a fő- vagy a pótmagánvádló, illetőleg a magánvádlónak tekintendő sértett, sem meghatalmazottjuk rendes idézés daczára nem jelent meg és elmaradásukat el-fogadható módon ki nem mentették; a vád emelésére jogosultak közül pedig senki sincs jelen, vagy a jelenlevő jogosult nem hajlandó a vád képviseletének átvételére. A magánvádló, illetőleg a sértett elmaradása miatt hozott megszüntető végzés ellen perorvoslat kizárásával csak igazolásnak van helye.” Az eljárás további egyszerűsítését szolgálta az az előbbieket kiegészítő rendelkezés, amely szerint a bíró „a már meghozott megszüntető határozatot is félreteheti és megtarthatja a tárgyalást, ha a sértett a tárgyalás befejezése után még oly idő-ben jelen meg, midőn a többi megidézettek még nem távoztak el”¹⁰¹. Az eddi-gieket összegezve a járásbírói előtti pótmagánvádas eljárás lehetséges esetei-t a következőképpen ábrázolhatjuk (9. számú ábra).

Más esetekről e helyütt azért nem kell szót ejtenünk, mert a törvényszéki hatáskörbe tartozó bűncselekmények miatti (vagyis az általános szabályok

9. számú ábra

A pótmagánvadás esetei a járásbírói előtt

99 Bp. 530. § (6) bek.

100 Bp. 463–464. §

101 Bp. 539. § (2)–(3) bek.

szerinti) eljáráshoz képest a Bp. nagymértékben leegyszerűsítette az előkészítő szakaszt, miután az 528. § első bekezdése szerint „a nyomozás a mellőzhetetlenül szükségesekre szorítkozik s azt a feljelentés után az eljáró bíró teljesíti vagy teljesíteti. Vizsgálatnak nincs helye.” Ugyancsak mellőzendő volt a Bp. XV. fejezetében szabályozott vád alá helyezési eljárás lefolytatása is. Ha tehát a ma vagy a közelmúltból ismert szabályozás tükrében szeretnénk elhelyezni valahol a Bp. XXIX. fejezetének rendelkezéseit, akkor a magánvádas, illetőleg a vétségi eljárás szabályait kellene szemügyre vennünk. Más összefüggésben pedig azt mondhatjuk, hogy a Bp. rendkívül leegyszerűsítette a pótmagánvádló általi vádképviselőt gyakorlásának szabályait, de anélkül, hogy ezáltal számára bármilyen érdeksérelmet okozott volna.

Későbbi módosítások

Az eddigiekben a pótmagánvádra vonatkozó szabályozást a Bp. elfogadásakor hatályos jogszabályszöveg alapján ismertettem, amely azonban később, a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk (Bpn.) rendelkezései folytán jelentősen módosult. A mai fogalmaink szerinti „saláttörvény” kategóriájába tartozó (147 paragrafusból álló) Bpn. három vonatkozásban: 1) a kötelező ügyvédi képviselet bevezetésével; 2) az opportunitás lehetőségeinek kiszélesítésével; és 3) a büntügyi költségek előlegezésére vonatkozó szabályozás megváltoztatásával és az illetékkötelezettség előírásával is érintette a pótmagánvádat, ezek behatóbb szemrevételezése a mai szabályozás elfogadhatóságának megítélése szempontjából sem tűnik haszontalan vállalkozásnak.

Eredetileg a Bp. nem írt elő a magánvádló számára általános érvényű *kötelező ügyvédi képviseletet*, noha a miniszteri indokolás szerint „a vádlói teendők szabályosabb, expeditivebb teljesítése szempontjából nagyon kívánatos”. Lehetőséget adott azonban a bíróságnak arra, hogy a magánvádlót konkrét ügyben ügyvéd választására utasíthassa. E rendelkezés sajátossága azonban, hogy a bíróság ezen alapuló felhívásának figyelmen kívül hagyása nem volt szankcionálható. „Ennélfogva, ha azok a sértettek, a kik ügyvéd vagy a bíróság székhelyén lakó megbízott választására vannak felhiva, e meghagyásnak nem tesznek eleget, az első foku bíróság továbbra is kénytelen lesz határozatait közvetlenül a magánvádlónak vagy csatlakozónak, illetőleg a bíróság székhelyén kívül lakó megbízottjának kézbesíttetni.”¹⁰² Ezen a

¹⁰² Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1898): i. m. 488. o.

szabályozáson módosított a Bpn., amelynek 104. §-a a kötelező ügyvédi képviseletre vonatkozóan a következőképpen rendelkezett:

„A kir. törvényszék – akár mint elsőfokú, akár mint fellebbviteli bíróság – előtt a magánvádat rendszerint ügyvédnek kell képviselnie. Amennyiben a törvény a magánvádló megjelenéséhez vagy más eljárási cselekményéhez jogkövetkezményt fűz, az ilyen rendelkezés a magánvádlót képviselő ügyvédre is kiterjed. Ha a kir. ügyész a vádat a kir. törvényszék főtárgyalásán ejti el, a jelenlevő sértett személyesen veheti át a pótmagánvádat és az ugyanazon a határnapon ügyvéd nélkül képviselheti. A magánvád tekintetében is alkalmazni kell a polgári perrendtartásnak azokat a szabályait, melyek a kötelező ügyvédi képviselet alól mentességet állapítanak meg (Pp. 97. §.). A meghatalmazás (Pp. 100–110. §.), valamint a szegénységi jog (Pp. 112–123. §.) tekintetében a polgári perrendtartás szabályait kell megfelelően alkalmazni azaz az eltéréssel, hogy olyankor, ha a magánvádló a szegénységi jog kedvezményében részesül, a bíróság az ügyvédi képviselet kötelezettsége alól felmentést adhat, vagy a magánvádló képviseletére ügyvédet rendelhet.”

A törvénycikk miniszteri indokolása szerint „a büntető eljárás komolyságának fokozására irányulnak a javaslatnak azok az intézkedései, melyek a magánvád gyakorlásának könnyelmű és szakszerűtlenségét kívánják csökkenteni egyfelől a kötelező ügyvédi képviselet rendszerének bizonyos körben meghonosításával”¹⁰³. Ebből következően a Be. által előírt kötelező ügyvédi képviseletet nem tekinthetjük minden előzmény nélküli szabályozásnak.

Az *opportunitás elvét* eredetileg csak rendkívül szűk körben ismerő Bp. szabályait ezen a téren már az 1921. évi XXIX. törvénycikk módosította, megteremtve a csekély jelentőségű bűncselekmény miatti vádelejtés lehetőségét, amelynek köre a Bpn. 105. §-ával a következők szerint bővült:

„Ha ugyanazt az egyént több bűncselekmény gyanúja terheli, a kir. ügyészség mellőzheti ezek közül a vádemelést olyan bűncselekmények miatt, amelyek figyelmen kívül hagyása a megtorlás súlyát lényegesebben nem befolyásolhatja. Ilyen esetben mellőzni kell a vádemelést olyankor, amikor az ilyen bűncselekmény felderítése és ítélettel eldöntése jelentékenyen késleltetné az ugyanazon terhelt ellen nagyobb jelentőségű bűncselekmény miatt folyó eljárás befejezését. A vádemelésnek ily mellőzése esetében pótmagánvádnak nincs helye, a sértett azonban a kir. ügyészség határozata ellen a kir. főügyészhez folyamadhatik.”

¹⁰³ Magyar Törvénytár. Franklin Társulat, Budapest, 1931, 467. o.

Az általános miniszteri indokolás szerint az „*eljárás komolyságát kívánja fokozni a javaslat azzal is, hogy megengedi a kir. ügyészségnek a vádemelés mellőzését minden olyan esetben, amikor valakit több bűncselekmény gyanúja terhel és ezek közül egynek vagy többnek letárgyalása esetében a kiszabott büntetés előreláthatólag olyan jelentékeny lehet, hogy a többi bűncselekmény elbírálása a közérdek szempontjából közömbösnek s így céltalannak tekinthető*”¹⁰⁴. S hogy erre tekintettel miért zárja ki a Bpn. a pótmagánvád lehetőségét, arra a részletes miniszteri indokolás a következő logikus magyarázattal szolgál: „A §. alapján mellőzött vádemelés esetében nem enged pótmagánvádat a javaslat, mert különben nem érhetné el célját, a fölösleges hatósági munka megtakarítását és ezzel együtt az eljárás nagyobb gyorsaságát. A gyakorlati tapasztalat az bizonyítja, hogy a büntető per jog tudományában kifejtett elvek nem abszolút értékek és a célszerűség érdekében, amelynek éppen az eljárási jogban nagy a jelentősége, az egyes elvek viszonylagos érvényesülése egymás mellett föltöbb kívánatos. Így a javaslat a §-ban meghatározott körben érvényesüléshez juttatja a közvád monopóliumának elvét, melyet bűnvádi perrendtartásunk ma csupán a felhatalmazásra és kívánatra üldözendő bűncselekmények eseteiben ismer el.”¹⁰⁵

Ennek megfelelően a szóban forgó rendelkezés kétségtelenül korlátozta a pótmagánvád lehetséges érvényesülési körét, ami azonban nyilvánvalóan szükségsszerű lépés volt a jogalkotó részéről, mert különben valóban könnyen olyan helyzet állhatott volna elő, hogy a jogalkalmazás elveszíti a réven, amit nyer a vámon. Mindazonáltal, amint láthattuk, a Bpn. legalább jogorvoslati lehetőséget adott a sértett számára az ilyen ügyészi intézkedéssel szemben.

A Bpn. *bűnügyi költségek előlegezésére* vonatkozó új rendelkezése a Bp. 479. §-ának második bekezdése helyébe lépett, és az addig magánvádas ügyekben is érvényesülő államkincstár általi általános költségelőlegezés helyett az ilyen ügyekben a bíróság saját döntésétől függően a tanú vagy a szakértő megidézését megfelelő összeg előzetes letétbe helyezéséhez köthette a módosított szabályozás szerint, kivéve, ha „*a megidézést kérő fél szegénységi jogban részesül*”¹⁰⁶. A büntetőbírószági eljárás költségeit érintette az a rendelkezés is, amely pótmagánvádra folyó ügyek tekintetében illetékkötelezettség rendelettel történő megállapítására hatalmazta fel a pénzügyminisztert, amihez csupán az igazságügy-miniszter egyetértését kívánta meg.¹⁰⁷ Ennek

104 Uo.

105 Uo. 516. o.

106 Bpn. 118. §

107 Bpn. 120. §

bevezetését a miniszteri indokolás azzal a meglepő érveléssel kívánta alátámasztani, hogy a pótmagánvád „a közvád rendszerében bizonyos mértékig mint a sértettnek nyújtott kedvezmény jelentkezik”¹⁰⁸, ami egy dogmatikailag kevésbé kimunkált álláspontnak tűnik a korabeli kodifikátor részéről, ezért feltételezhetőnek látszik, hogy – napjainkhoz hasonlóan – a garanciális érdekeknel nagyobb súllyal estek a latba az államkincstár szempontjai.

A pótmagánvád az egypártrendszer idején

A korabeli szerzők által a „burzsoá jogszabályok” körébe sorolt Bp.-t az 1951-ben elfogadott II. Bp. váltotta fel, amelynek deklarált célja az volt, „*hogy a büntető eljárás szabályozásával a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjének és intézményeinek, valamint a dolgozók jogainak védelmében biztosítsa a bűncselekmények üldözését, a dolgozó nép ellenségeinek megbüntetését s a dolgozóknak a szocialista társadalmi együttélés szabályaira való nevelését*”¹⁰⁹. Ebből akár a pótmagánvád szépen induló karrierjének a leáldozását is kiolvashatnánk, de érdekes módon ez ekkor még nem következett be, ehelyett kifejezetten bővült a sértett ilyen irányú mozgásterét. A II. Bp. ugyanis a következő alapvető jelentőségű rendelkezéseket tartalmazta a pótmagánvád szabályozása körében: „*Ha az ügyész olyan cselekmény esetében, mely nem főmagánvádra üldözendő, a nyomozás teljesítését megtagadja (90. §), a nyomozást megszünteti (134. §), a vádat elejti (38. § (3) bek.), vagy a terheltet felmentő elsőfokú ítélet ellen fellebbezéssel (188. §) nem él, illetőleg az ilyen ítélet ellen bejelentett fellebbezését visszavonja (192. §, 193. § (3) bek.), a sértett mint pótmagánvádló, a vád képviselétét átveheti, kivéve, ha erről már korábban lemondott. Ha az ügyész a vád elejtését, a felmentő ítéletben való megnyugvást, illetőleg a fellebbezés visszavonását tárgyaláson jelenti be, a sértettnek nyomban, illetőleg a 189. § (1) bekezdésében megszabott idő alatt kell nyilatkoznia a vád képviselétének átvétele kérdésében. Ezeken az eseteken kívül a sértett a vonatkozó írásbeli értesítésnek – az ügyész határozata ellen bejelentett jogorvoslata esetén (136. §) a másodfokú ügyészi határozatnak – részére történt kézbesítésétől számított harminc nap alatt veheti át a vád képviselétét.*”¹¹⁰ A szabályozás kétségtelen újdonsága abban mutatkozik, hogy „a felmentő elsőfokú ítélet elleni ügyészi fellebbezés el-

¹⁰⁸ Magyar Törvénytár... i. m. 525. o.

¹⁰⁹ II. Bp. 1. §

¹¹⁰ II. Bp. 41. § (2) bek.

mulasztása vagy a bejelentett ügyészi fellebbezés visszavonása esetén – amit csak a bírói gyakorlat (Kúria 3727/1909., Büntetőjogi Döntvénytár, új folyam, III. évf. 117.) ismert el a vádképviselőt pótmagánvádlói fellépésre okot adó megtagadásának – is teret nyitott”¹¹¹ a pótmagánvádló fellépésének.

A részletszabályokat illetően azt látjuk, hogy a nyomozás megtagadása esetén az erre kizárólagos hatáskörrel felruházott ügyésznek kellett erről a feljelentést tevő vagy magánindítványt előterjesztő sértettet a II. Bp. 41. §-ának (2) bekezdésére való figyelmeztetéssel értesítenie.¹¹² Ugyanilyen kötelezettség terhelte a bíróságot is a tárgyalás előkészítése során ügyészi védelejtés esetén, azzal az eltéréssel, hogy indokolt esetben a sértett a vád képviselőjének átvétele esetén vádirat egyidejű benyújtására is felhívható volt. A vádképviselő átvételének, illetőleg a vádirat erre irányuló felhívás melletti elmulasztása az eljárás megszüntetését vonta maga után, amire az értesítésben figyelmeztetni kellett a sértettet.¹¹³ Egyszerűbb volt a helyzet a vád tárgyaláson történő elejtése esetében, mivel a bíróságnak azzal a figyelmeztetéssel kellett a sértettet megidéznie, hogy távolmaradása esetén a 41. § (2) bekezdésében biztosított jogát nem gyakorolhatja.¹¹⁴ Ennek megfelelően ügyészi védelejtés esetén a bíróság megszüntette az eljárást, ha a sértett nyomban nem vette át a vád képviselőt, vagy azon az idézés ellenére nem volt jelen.¹¹⁵ A magánvádló változatlanul csak a terhelt terhére jelenhetett be fellebbezést¹¹⁶, és továbbra sem volt jogosult perújítás indítványozására¹¹⁷.

A pótmagánvádnak ez a sajátos másodvirágzása azonban természetesen nem tarthatott sokáig a kor viszonyai közepette, így nem meglepő, hogy a II. Bp. 1954. évi V. törvénnyel elfogadott novellája hatályon kívül helyezte a pótmagánvádról rendelkező 41. § (2) bekezdését, és 1954. augusztus 1-jén megszűnt Magyarországon a pótmagánvád intézménye.

Epilógus helyett

Minden bizonnyal igaza van *Király Tibornak*, amikor arról ír, hogy „*lehet rajta bánkódni: miért nem adatott meg nekünk a szerves fejlődés esélye,*

¹¹¹ Bócz Endre (2004): i. m. 21. o.

¹¹² II. Bp. 90. § (4)–(5) bek.

¹¹³ II. Bp. 145. § (2) bek.

¹¹⁴ II. Bp. 139. § (5) bek.

¹¹⁵ II. Bp. 175. § (3) bek.

¹¹⁶ II. Bp. 218. § III/1.

¹¹⁷ II. Bp. 215. § (2) bek.

amelyből saját jogunk kinőhetett volna. De ez az esély talán Angliát kivéve tisztán sehol nem volt; a büntetőjog és büntetőeljárási jog alakulása a felvilágosodás után összeurópai mértékben formálódott és ezért beszélhetünk ma is kontinentális és angolszász típusú jogrendszerekről.”¹¹⁸ Ennek ellenére 110 évvel a hatálybalépése után nyugodtan kijelenthetjük, hogy számunkra a büntetőeljárás-jogunk fejlődésének vitathatatlanul legfontosabb mérföldkövét jelentő Bp. ma már a jogi kultúránk olyan tradicionális értéke, amelynek figyelembevétele korunk jogalkotóitól is elvárható. Ez azonban természetesen a mai kor követelményeinek megfelelően kitűzött jogalkotói célhoz képest is időtállóan bizonyuló megoldásokra vonatkozatható. Ezért kell előtérbe helyezni a jogszabályszerkesztő felelősségének kérdését, és ennek kapcsán csak egyetérteni lehet Király Tibor következő gondolataival: „A kodifikátornak most és mindig elsőrendű kötelessége és felelőssége, hogy olyan törvényt fogalmazzon, amely hatékony a büntetőjogi felelősségre vonásban, és egyaránt óvja mind a társadalmat, mind a polgárait. Emellett terheli őt történeti felelősség, mert azokat a legjobb hagyományokat kell folytatnia, amelyeket Magyarországon a múltban megteremtettek és követtek. A legtöbb garanciát, a legjobb elveket magában foglaló törvényt kell alkotnia, arra törekedve, hogy meghaladja a nagy elődöket, és példamutató legyen a jövő számára.”¹¹⁹ Abban most nem érdemes elmélyednünk, hogy a Be. mennyiben felel meg ezeknek a magasan szárnyaló elvi szempontoknak, mert ezekből most számunkra csak a legjobb történeti hagyományok folytatásának követelménye érdekes, aminek a fontosságára szerettem volna felhívni a figyelmet, elsősorban a pótmagánvád nehezen átlátható és következetlen hatályos szabályozására tekintettel.

IRODALOM

Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bűnvádi perrendtartás magyarázata II. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1897

Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bűnvádi perrendtartás magyarázata I. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1898

Bócz Endre: Milyen legyen a büntetőeljárás? *Rendészeti Szemle*, 1991/7.

Bócz Endre: A pótmagánvád. *Ügyvédek Lapja*, 2004/2.

Busch Béla: Pótmagánvád intézménye. In: **Gellér Balázs (szerk.):** Ünnepi kötet Györgyi Kálmán 65. születésnapjára. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004

¹¹⁸ Király Tibor: i. m. 258. o.

¹¹⁹ Király Tibor: A magyar büntetőeljárás-jog fél évszázados történetének vázlata. *Belügyi Szemle*, 2003/1., 18. o.

Cséka Ervin: A 100 éves Büntető Perrendtartás perorvoslati rendszeréről. *Magyar Jog*, 1996/11.

Degré Miklós: A vád alá helyezési eljárásról. In: **Angyal Pál (szerk.):** Büntetőjogi dolgozatok Balogh Jenő születése ötvenedik évfordulójának ünnepére. Wessely és Horváth könyvnyomdája, Pécs, 1914, 77. o.

Finkey Ferenc: A magyar Büntető Perjog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1916

Kardos Sándor: Jogorvoslat a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 2003/1.

Kardos Sándor: Gondolatok a pótmagánvádról. *Debreceni Jogi Műhely*, 2004/1.

Király Tibor: A büntetőeljárás jog reformja elé. *Magyar Jog*, 1993/5.

Király Tibor: A magyar büntetőeljárás-jog fél évszázados történetének vázlata. *Belügyi Szemle*, 2003/1.

Kónya István: A Magyar Királyi Kúriáról. *Bírák Lapja*, 1994/3–4.

Lőrinczy György: Gondolatok a pótmagánvádról. *Ügyészek Lapja*, 1996/1.

Mészáros Zsolt – Jungi Eszter: A pótmagánvád lehetőségei a büntetőeljárásban. *Ügyészek Lapja*, 1995/3.

Tóth Tihamér: A sértett hatékonyabb jogvédelméről. *Rendészeti Szemle*, 1991/3.

Tremmel Flórián: A magánvád szabályozása az első magyar Büntető Perrendtartásban és a mai magyar reformtörekvések. *Magyar Jog*, 1996/11.

BAKONDI GYÖRGY – KOSSA GYÖRGY – PAPP ANTAL

A vörösiszap-katasztrófa

Magyarország eddigi legnagyobb, ökológiai következményekkel is járó ipari katasztrófája 2010. október 4-én történt, amikor a Mal Zrt. *X. iszapátározó kazettája gátjának északnyugati sarka átszakadt*. A gátszakadás következtében több mint egymillió köbméter vörösiszap és erősen lúgos víz elegye – a Torna patakon keresztül – elöntötte Kolontár, Devecser és Somlóvásárhely mélyebben fekvő belterületi részeit. Az erősen lúgos, maró hatású ipari hulladék nagy területet öntött el, felbecsülhetetlen humán, gazdasági és ökológiai károkat okozva a térségben.

A katasztrófában *tíz ember életét veszítette*, csaknem háromszázan szorult egészségügyi ellátásra, közülük százhuszan kórházba kerültek. Az utolsó sérült 2010. december 2-án hagyta el az egészségügyi intézményt. A felmérések szerint az iszapár a három érintett településen több mint háromszáz lakó- és egyéb ingatlant rongált meg. A károsultak száma meghaladja a hétszázat. A vörösiszap 1017 hektár mezőgazdasági területet borított el.

A lakosság mentése és a védelmi munkálatok

Az állam azonnal és határozottan cselekedett a kialakult helyzetben. Az első számú és egyben a legfontosabb feladat a lakosság biztonságba helyezése, az emberélet védelme, a humán kockázatok feltárása volt, az után kezdődhetett meg a belterületi kármentesítés. 2010. október 6-án a kormány a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény alapján a helyzet kezelése érdekében megalkotta a veszélyhelyzet kihirdetéséről és az ennek során teendő intézkedésről szóló 245/2010. (X. 6.) kormányrendeletet, amely 15 órai hatállyal Győr-Moson-Sopron, Veszprém és Vas megye teljes közigazgatási területére *veszélyhelyzetet hirdetett*.

Az iszapkatasztrófa helyszínére *a riasztástól számított nyolcadik percben kiérkeztek a működési terület szerint illetékes ajkai tűzoltók*, majd a helyzet súlyosságára és mértékére tekintettel az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója az ország más területéről is a helyszínre rendelt *tűzoltó, katasztrófa- és polgári védelmi erőket*. A kárhelyszínen a fő feladat a la-

kosságvédelem szervezése, a mentés koordinálása, a beavatkozó állomány munkájának irányítása, a munkagépek, járművek elosztása, a védőeszközök biztosítása, a logisztika megszervezése volt. Folyamatosan zajlott az információgyűjtés, a védekezéshez szükséges erők, eszközök pontosítása, helyszínre kérése, az eseményekről, a végrehajtott feladatokról történő tájékoztatás.

Az érintett területet a rendőrség lezárta, a forgalmat ellenőrző-átesztő pontok létrehozásával szabályozták, a településekre csak a helyi lakosokat engedték be. A károsodott ingatlanokban élők többsége rokonokhoz ment, de azoknak, akiknek szükségük volt rá, az önkormányzatok és a karitatív szervezetek albérletet és elhelyezést nyújtottak. Átmeneti időre sem maradt senki fedél nélkül. A sérülteket a mentőszolgálat, illetve az egészségügyi szervek ellátópontokon, rendelőintézetekben, közeli kórházakban látták el.

A mentési és mentesítési munkákban az első pillanattól sokan vettek részt. 2010. október 6-án Kolontár és Devecser térségében 84 tűzoltó 12 gépjárművel, négy veszélyhelyzeti felderítőcsoport (a továbbiakban: felderítőcsoport) 12 fővel, 103 rendőr 22 gépjárművel, 174 katona 39 gépjárművel, a katasztrófavédelem és a polgári védelem állományából 29 ember 20 gépjárművel, 149 polgári erő 43 munkagéppel, az ÁNTSZ öt emberrel és két gépjárművel, valamint a Mal Zrt. ötven dolgozója igyekezett felszámolni a katasztrófa következményeit. *Hatszázhat ember és 142 technikai eszköz.* 2010. október 20-án már *1125 ember, 292 gépjármű és munkagép* vett részt a munkálatokban. *Novemberben 8535 személy és 4881 technikai eszköz dolgozott a kárhelyszíneken.*

Vízminőségi kárelhárítás

A sikeres vízkár-elhárítási munkák nyomán nem jutott el a szennyeződés a Dunába, három hónap alatt kiépültek a települések védelmét szolgáló ideiglenes védőművek, és rövidesen befejeződik a teljes körű védelmet nyújtó létesítmények építése is. A kárelhárítás alapvető stratégiai célja az volt, hogy a szennyezés ne érje el a Dunát, hiszen a vízbázis veszélyeztetése hosszú távú káros hatásokat okozott volna. A munkában nyolc vízügyi igazgatóság vett részt, a védekezés első hetében az átlaglétszám elérte a *százhetvenet*. A kiomlott és a mederben lefolyó csaknem másfél millió köbméter erősen lúgos (~13,5 pH) folyadék részleges visszatartása és semlegesítése érdekében *huszonegy beavatkozási helyet* építettek ki a Torna patakon és a Marcalon. A vegyi semlegesítés tizenöt helyen történt gipsz, illetve ecetsav adagolásával

(23 500 tonna reagipisz, 1800 köbméter ecetsav), a mechanikai beavatkozás tizenegy fenékküszöb megépítésével valósult meg. (A hatályos, az EU előírásaival összhangban lévő szabályozás szerint egy anyag 11,5 pH érték felett minősül veszélyesnek, tekintettel maró hatására.)

Az állami felügyelet létrejötte

Az Országgyűlés 2010. október 11-i ülésén módosította a *honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényt (a továbbiakban: Hvt.)* A Hvt. 197/A §-a szerint rendelet útján az állam felügyelete alá vonható a gazdálkodó szervezetek működése; az állam nevében az államháztartáért felelős miniszter vagy kormánybiztos jár el. E törvénymódosítással nyílt lehetőség arra, hogy a vörösiszap-katasztrófa után a Mal Zrt.-t állami felügyelet alá vonják. Az Országgyűlés sürgősséggel tárgyalta a módosító javaslatot, majd annak sürgős kihirdetését kérte a köztársasági elnöktől. A módosított törvény így 2011. október 12-én lépett hatályba. A vállalat felügyelet alá vonásával az állam négy célt kívánt elérni: a további humánkockázatok kizárása; a munkahelyek megőrzése érdekében a termelés felügyelet melletti, biztonságos újraindítása; a további egyéb veszélyforrások elhárítása, megelőzése; a keletkezett károk felszámolásának megkezdése a társaság vagyონvesztésének megakadályozása mellett.

A kormány a Hvt. 197/A §-ában foglalt felhatalmazás alapján meghozta a veszélyhelyzet kihirdetéséről és az ennek során teendő intézkedésekről szóló 245/2010. (X. 6.) kormányrendelet módosításáról szóló 247/2010. (X. 12.) kormányrendeletét, amellyel felügyelete alá vonta a Mal Zrt.-t. A kormányrendelet kimondta, hogy a magyar állam nevében a kormánybiztos jár el. A kormánybiztos feladata és hatáskörei:

1. Áttekinti a gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetét
E jogkörében a kormánybiztos *betekinthet* a gazdálkodó szervezet könyveibe, eszközeit, kötelezettségeit, szerződéseit, pénzforgalmi számláit megvizsgálhatja, a gazdálkodó szervezet vezetőitől, a legfőbb szervtől, a felügyelőbizottsági tagoktól, a könyvvizsgálótól – a gazdasági társaságokról szóló törvény szerinti elismert vállalatcsoport esetén az uralkodó tagtól – *felvilágosítást kérhet*, amelyet azok kötelesek megadni.
2. Jövőhagyja, ellenjegyzí a gazdálkodó szervezet vagyoni jellegű kötelezettségvállalásait.

E jogkörében a kormánybiztos részt vesz a gazdálkodó szervezet vagyoni jellegű kötelezettségvállalásait előkészítő, a *gazdálkodó szervezet és hitelezői közötti tárgyalásokon*.

3. A rendkívüli intézkedés bevezetését előidéző helyzet közvetlen elhárításával, illetve következményeinek enyhítésével összefüggésben dönt a *gazdálkodó szervezet legfőbb döntéshozó szerve hatáskörébe tartozó ügyekben*. Ez esetben azonban a hozott döntéseiről haladéktalanul írásban tájékoztatja a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőit és felügyelőbizottságának tagjait. A kormánybiztos e joga egyebekben nem érinti a gazdálkodó szervezet legfőbb döntéshozó szervének a hatásköreit.
4. Kezdeményezheti a gazdálkodó szervezettel szemben a Hvt. 34. § (1) bekezdése szerinti szolgáltatás, így meghatározott gazdasági és anyagi szolgáltatás elrendelését.

A szükséges jogi előfeltételek megteremtése után a kormány meghozta a *Magyar Alumíniumtermelő és -kereskedelmi Zártkörűen Működő Részvénytársaság magyar állam felügyelete alá vonása során a magyar állam nevében eljáró kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól* szóló 1213/2010. (X. 12.) kormányhatározatot, amely kormánybiztosként Bakondi György tűzoltó altábornagyot nevezte ki. A kormánybiztos megbízatása a 245/2010. (X. 6.) kormányrendelet hatályvesztéséig, de legfeljebb a kinevezésről szóló kormányhatározat hatálybalépésétől számított két évig szól. A kormánybiztos tevékenységét a miniszterelnök irányítja, feladata ellátásáért a miniszterelnöknek felel. A kormánybiztos munkáját két helyettese, felügyelők és szakértők segítették. A kormánybiztos által felkért felügyelők és szakértők megbízólevelük átvétele után kezdték meg tevékenységüket. A Mal Zrt. vezetőivel a kapcsolatfelvétel még a kormányhatározat hatálybalépésének napján megtörtént; az állami felügyelet tevékenységét az ajkai telephelyen 2010. október 13-án kezdte meg, itt alakult meg a kormánybiztos titkársága is. A kormánybiztos a Mal Zrt. állami felügyelet alatt tartásáról működési rendet bocsátott ki, amelyet a cég vezetősége is megkapott.

Az üzem újraindulása

A Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (a továbbiakban: közép-dunántúli felügyelőség) a Mal Zrt. 2006-ban kiadott egységes környezethasználati engedélyhez kötött tevékenységét

a 25969/2010. számú határozatával 2010. október 4-én *megtiltotta*, a cég fellebbezett. Az elsőfokú határozatot az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség 14/5740-6/2010. számú határozatával helybenhagyta.

A társaság 2010. október 13-án beadvánnyal fordult a közép-dunántúli felügyelőséghez, a tevékenység folytatását illetően kiadott *tilalom feloldását* és a képződő vörösiszap elhelyezésére a X/a kazetta üzemelésbe vonását kérve. Kérelméhez a cég mellékelte geotechnikai szakértő véleményét, e szerint a kért szintig történő feltöltés nem veszélyezteti a gát állékonyságát. Az eljáró hatóság 2010. október 15-én – figyelembe véve a szakvéleményt – a *X/a kazetta feltöltését engedélyezte*, ezzel egyidejűleg a korábbi *tiltást korlátozásra módosította*. A termelés így újraindíthatóvá vált, a körfolyamat újraindítását még aznap megkezdték.

A Mal Zrt. története¹

A társaságot magyar magánszemélyek az alumíniumipar privatizációjának megkezdésekor, 1995-ben alapították. A privatizációs folyamat során fokozatosan a társaság tulajdonába kerültek az alumíniumiparhoz szorosan kapcsolódó vállalkozások (Bakonyi Bauxitbánya, Ajkai Timföldgyár, Inotai Alumíniumkohó), miközben a társaság részvénytársasággá alakult át. A piaci pozíciók erősítését célozták a Romániában (MAL-Product S.R.L.) és Németországban (MAL-Deutschland GmbH) alapított termelő, illetve kereskedelmi társaságok.

A társaság korábbi timföld- és alumíniumágazatai termékkapcsolataikban illeszkedtek egymáshoz, kiaknázva azt a sajátos adottságot, hogy a Magyarországon található és még gazdaságosan kitermelhető bauxit teljes mennyisége különböző minőségű és feldolgozottságú hidráttá és timfölddé dolgozható fel (a feldolgozás melléktermékeként előállított szintetikus zeolit és fém gallium mellett), illetve a hidrát és a timföld részben önálló termékként, részben – a timföld kohósítása után – különböző alumínium féglyártmányként értékesíthető. A társaság a termékei hetven-hetvenöt százalékát nyugat-európai országokba exportálja.

A Mal Zrt. az 1997–98-ban végrehajtott reorganizációval termékorientált üzleti egységeket (divízió) hozott létre, megteremtve a divíziók önálló első-

¹ Forrás: www.mal.hu

molási és érdekeltségi rendszerét, egyúttal jelentősen csökkentve a működési költségeket.

A társaságcsoporthoz strukturális átalakítása 2001-ben kezdődött, amikor megvásárolta a zeolitokat és timföldörleményeket gyártó szlovén SILKEM d.o.o. többségi tulajdonrészét. Az új társaság termékkapcsolataiban jól illeszkedik a korábbi timföldágazat tevékenységéhez. A Mal Zrt. a boszniai privatizáció keretében 2004-ben többségi tulajdont szerzett a Rudnici Boksita Jajce bauxitbánya társaságban, amelynek kiváló minőségű bauxitja jól kiegészíti a ma már csak korlátozottan hozzáférhető hazai bauxitot. A Mal Zrt. 2005 júniusában átvette a többségi tulajdonában álló Bakonyi Bauxitbánya Kft.-től a mélyművelésű bauxittermelést, és az eszközök kivásárlásával létrehozta a bauxitbányászati ágazatot. A társaság – döntően a magas villamosenergia-árak miatt – 2006. január 31-ével leállította az Inotai Alumíniumkohót, miközben két új hulladékolvasztó kemencét helyezett üzembe. Alapos elemzés és előkészület után a Mal Zrt. 2007. június 1-jén az INOTAL Alumíniumfeldolgozó Kft.-nek értékesítette az Inotán működő alumíniumfélgyártmány-előállító kapacitásait. Stratégiai és termékfejlesztési célkitűzéseinek hatékonyabb valóra váltása érdekében a Mal Zrt. 2008. április végén szervezeti/szerkezeti és személyi változtatásokat hajtott végre.

A Mal tevékenysége

Az alumínium a földkéreg harmadik leggyakoribb eleme. Vegyületei számos ásványban előfordulnak. A bauxitban az alumínium-oxid jellemzően 45–55 százalék arányban van jelen különféle kristályszerkezetű módosulataiban. Az alumínium-oxid mellett a bauxit második legnagyobb koncentrációjú alkotója a vas (III)-oxid (Fe_2O_3). Ennek jellegzetes vörös színe adja mind a bauxit, mind a bauxitfeldolgozás hulladékának, a vörösiszapnak a színét.

A Mal Zrt.-nek két fő tevékenységi köre és két ágazata van: a timföldgyártás és -feldolgozás, valamint az alumíniumhulladékok újrahasznosítása öntészeti technológiával. A timföldgyártás adja az értékesítési árbevétel csaknem nyolcvanöt százalékát.

A Mal Zrt. értékteremtő folyamatai: a timföldgyártás bauxitból, valamint alumíniumhulladékok beolvasztásával különféle minőségű alumíniumötvözetek előállítása. A Mal Zrt. a timföldgyártáshoz a Bayer-körfolyamatot alkalmazza. A timföld az alumínium-oxid (Al_2O_3) köznyelvi elnevezése. A körfolyamatban a bauxit lúggal (NaOH) történő feltárásakor az alumínium mellett kioldódnak más lúgban oldható komponensek is, mint például a szilí-

cium, gallium, vanádium, molibdén stb. Ezek egy része bizonyos technológiai műveletekkel elkülöníthető, és a piacon magas hozzáadott értékű terméként értékesíthető. Ezek a termékek a timföldhidrátok (alumínium-hidroxid $[\text{Al}(\text{OH})_3]$), zeolitok, szilikátok, továbbá ritka fémek (gallium, vanádium). A magasabb hozzáadott értékű, nem kohászati timföldrakományokat és timföldhidrátokat nem önállóan használják fel, hanem alapanyagként beépülnek más ipari termékekbe.

A kereslet leginkább az építőipar, a jármű- és gépgyártás és egyéb fogyasztási cikkek gyártásától függ, ezek az iparágak alapvetően konjunktúra-függők.

A Mal Zrt. termékportfóliója:

1. a nem kohászati timföld (timföld és őrölt timföld termékek), amelynek végfelhasználói: olvadékból öntött tűzálló idomok gyártása, korundgyártás, műszakikerámia-gyártás, háztartási kerámia-gyártás;
2. hidrátok (hidrát, precipitált hidrát, szárított hidrát, őrölt hidrát), amelyeket a vegyipar, a gumi- és műanyaggyártás és a lánggátló töltőanyagok gyártása során használnak;
3. zeolitok (hagyományos és nagy feldolgozottságú zeolit termékek), amelyeket a szigetelőanyagok, műanyagipari töltőanyagok és mosószergyártás során használnak;
4. gallium, amelyet a félvezetők és a LED-gyártás során hasznosítanak.

A bauxitból az alumíniumot a Mal Zrt. oldásos eljárással nyeri ki. Ezt az eljárást 1887-ben dolgozta ki *Karl Joseph Bayer*. A világ timföld-(alumínium-oxid- $[\text{Al}_2\text{O}_3]$ -) termelésének kilencven százalékát ma is a Bayer által kidolgozott eljárás alapján alapuló technológiával állítják elő. Ennek lényege, hogy a megőrölt bauxitból az alumíniumot 200-250 °C hőmérsékleten nátronlúggal (nátrium-hidroxid) oldják ki. Az eljárás során a cél minél több alumíniumot kioldani és az oldatot a bauxit egyéb ásványaitól – amelyek nem oldódnak fel a lúgban – elkülöníteni. A tiszta oldatból, amely nátrium-aluminát $[\text{NaAlO}_4]$ formájában tartalmazza az alumíniumot, választják ki kristályosítással a timföldgyártás termékét, az alumínium-hidroxidot $[\text{Al}(\text{OH})_3]$. Az alumínium-hidroxid további feldolgozásával különféle minőségű termékeket állítanak elő, amelyeket egyebek között a repülőgépipar, a mosószergyártás, a műanyag- és gumipar, a gyógyszeripar, valamint a tűzálló anyagokat gyártó ipar alkalmaz. (Alumíniumkohászati célra ma már nem értékesít timföldet a Mal.)

Az oldáskor fel nem oldódó szilárd rész a vörösiszap, amelynek fő komponense a vas(III)-oxid, az anyag jellegzetes rozsdabarna színét adó vegyület. A folyadékot a szilárd anyagtól ülepítéssel és szűréssel választják el. A keletkező vörösiszap még mintegy tizenöt-húsz százalék alumínium-oxidot is tartalmaz, a kioldás ugyanis nem teljes hatásfokú. A két fő komponens mellett a vörösiszap tartalmaz számos nyomelemet, illetve azok vegyületeit, valamint az alumínium kioldásához használt lúg maradványait.

A 2011. március elején bevezetett úgynevezett száraz technológia a vörösiszap-kezelés új módszere, amellyel a képződő iszap víztartalmát harminc százalékra csökkentik. A nagy nyomású szűréssel kapott anyag, állagát tekintve földszerű, tehát elfolyni nem képes, nedves tapintású szilárd anyag.

A technológiafejlesztés nyomán megszűnt a folyékony anyagok kibocsátása a tározóba, azaz abban nincs szabad fázisban folyadék.

Sajtó- és tájékoztatási tevékenység

A kormánybiztos és a vele szoros együttműködésben tevékenykedő Újjáépítési Kormányzati Koordinációs Központ (a továbbiakban: koordinációs központ) az átlátható működés jegyében – figyelemmel a cég érdekeire és üzleti titkaira – tevékenységéről folyamatosan tájékoztatta a közvéleményt.

A tájékoztatás egyik legfontosabb csatornája a 2010. október 20-án induló www.katasztrofabiztos.hu oldal, amely széles körű tájékoztatást adott a Mal Zrt. állami felügyeletére vonatkozó tevékenységről.

A honlap átlagosan két-három naponta frissült az események függvényében, hiszen a kormánybiztos – az egységes kommunikáció érdekében – az újjáépítéssel összefüggő információkat is ezen az oldalon tette közzé. A honlapra feltöltött, fényképekkel kiegészített napi közlemények nagyban segítettek a szerkesztőségek munkáját. A honlapon nemcsak az aktuális hírek, hanem az *állami felügyelet fennállására vonatkozó jogszabályok, azok értelmezése, továbbá a kormánybiztos és a Mal Zrt. vezetése közötti levelezések* egy része is elérhető. A honlapnak több mint huszonkétezer látogatója volt, és ez a szám folyamatosan növekszik. A weblapot külföldről is ezres nagyságrendben tekintették meg.

Az aktuális helyzetkép folyamatos bemutatása mellett a kormánybiztos számos alkalommal tartott *lakossági fórumot, sajtótájékoztatót hazai és nemzetközi sajtóorgánumoknak.*

A helyszínen forgatott egyebek között a *BBC*, a *CNN* a japán *TBS* televízió, a német *ARD*, a *Deutsche Welle*, az osztrák *ORF Burgenland*, az *AFP* francia hírügynökség, az *Aljazeera English* és a német közszolgálati *ZDF* is.

A kormánybiztos, illetve nevében az állami felügyelet tagjai, valamint a koordinációs központ vezetője 2010. október 18-án fogadta *Annemie Turtelboom* belügyminisztert és *Kristalina Georgievát*, az Európai Unió humanitárius segítségnyújtással és válságkezeléssel foglalkozó biztosa. *Janez Potočnik*, az Európai Bizottság környezetvédelmi biztosa 2011. május 6-án, az Európai Unió tagállamainak polgári védelmi főigazgatói 2011. május 23-án tették tiszteletüket, de több külföldi, így például vietnami és tajvani delegáció is ellátogatott a térségbe.

Schmitt Pál köztársasági elnök 2011. február 24-én, *Mádl Dalma*, a Katolikus Karitász jószolgálati nagykövete 2011. április 19-én tett látogatást.

Az állami felügyelet ajkai titkárságán látogatást tett *Ékes József*, a terület fideszes országgyűlési képviselője, *Jávor Benedek*, az Országgyűlés fenntartható fejlődés bizottságának LMP-s elnöke, *Nagy Andor*, az Országgyűlés fenntartható fejlődés bizottságának KDNP-s alelnöke, valamint *Kepli Lajos*, a Kolontár melletti vörösiszap-tározó átszakadása miatt bekövetkező környezeti katasztrófával kapcsolatos felelősség feltárását és a hasonló katasztrófák jövőbeni megakadályozását célzó országgyűlési vizsgálóbizottság jobbikos elnöke. Utóbbi bizottság 2011. május 18-án tartott *kihelyezett ülést* a társaság ajkai telephelyén.

Az épülő lakóparkot az érdeklődők nyílt napokon tekinthették meg az építkezés valamennyi fázisában. A károsultak szervezett látogatáson megnézhettek a 2001-es beregi árvizek után felépített lakóházakat, településrészeket.

Az élénk érdeklődésre tekintettel a kormánybiztos hangsúlyozta a Mal Zrt. száraz technológiára történő átállását, ennek a cég és a környéken élők biztonsága szempontjából is különös jelentősége volt.

Az állami felügyelet sajátos jellegéből adódóan a kormánybiztos a Mal Zrt. működésével összefüggésben valamennyi *hatósággal*, illetve *szakhatósággal* napi kapcsolatot ápolt. Valamennyi szervezet esetében elmondható, hogy az együttműködés jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy megszűntek a cég működéséből fakadó, addig ellenőrizetlen kockázatok.

Kormánybiztosi megállapítások

A Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. (a továbbiakban: Mal Zrt.) nemzetgazdasági szempontból jelentős gazdasági társaság, amelynek ál-

lami felügyelet alá vonása közérdekből történt meg a 2010. október 4-én bekövetkezett súlyos ipari katasztrófa után. A lépés hazai és nemzetközi előzmény nélküli volt. A kormány célja az volt, hogy a gyár kényszerű leállása után a cég mielőbb *megkezdje a termelés biztonságos újraindítását célzó munkát, elhárítson egy esetleges újabb katasztrófát, valamint megkezdődjön a szükséges kármentesítés.* További cél volt, hogy a Mal Zrt. mint a térség egyik legjelentősebb munkaadója talpon tudjon maradni, és biztonságosan, a hatósági előírásoknak eleget téve, vagyonesztés nélkül folytathassa a működését.

Az állami felügyelet kezdetekor a következőkkel kellett szembenézni.

- A Mal Zrt. humán erőforrásai, szervezeti rendje több tekintetben sem volt elegendő egy ilyen katasztrófa helyzet kezeléséhez.
- A cég valamennyi dolgozója fokozott fizikai és pszichikai megterhelésnek volt kitéve.
- A katasztrófa miatt drasztikusan és ugrásszerűen megnőtt a szakmai feladatok száma, ehhez a Mal Zrt.-nek nem volt kellő számú és megfelelően képzett munkatársa.
- A jogszabályok jelentős része nem a hasonló katasztrófa helyzetben történő alkalmazás szempontjainak figyelembevételével született meg.
- Az engedélyezési folyamatokat sokszor hatásköri viták övezték.

Az állami felügyelet ellátása abból a szempontból is speciális volt, hogy *a jelenleg ismert minőségirányítási modellek nem voltak alkalmazhatók a kialakult helyzetre*, az állami felügyelet ellátásának módszertanát a munka megkezdésekor kellett kialakítani.

Az állami felügyelet a megfogalmazott célok elérése érdekében a következő eszközöket vette igénybe, illetve a következő módszereket dolgozta ki:

- Nyomon követte a hatósági kötelezések végrehajtását, szükség esetén felszólította a kötelezettet a határidők betartására, a megfelelő intézkedések megtételére.
- Figyelemmel kísérte a különböző hatósági eljárásokat (ellenőrzések, engedélyezések), részt vett a hatósági egyeztetéseken, alkalmanként maga is egyeztetést kezdeményezett.
- Szükség esetén a hatósági eljárások megindítását kezdeményezte.
- Felhívta a cég vezetését a felmerülő humán- és egyéb kockázatokra, kérte a tulajdonosok intézkedését.
- Szükség esetén módszertani javaslatokkal segítette a felmerült nehézségek megoldását.

- Rendszeres bejárásokat, ellenőrzéseket végzett az üzem területén, dokumentálta a megtett intézkedéseket, felhívta a figyelmet a tapasztalt hiányosságokra.
- Elősegítette a társaságon belüli munkafolyamatok optimalizálását, nem hagyva figyelmen kívül a cég anyagi és humán erőforrásait.
- Szakmai tanácsokkal segítette a Mal Zrt. vezetését a döntések meghozatala előtt.
- Ügyeleti rendszert alakított ki annak érdekében, hogy reagálni tudjon a munkaidőn kívül felvetődő problémára, üzemzavarra.
- Kialakította a cég pénzügyi kötelezettségvállalásai felügyeletének, engedélyezésének működési rendjét, ennek alapján ellenőrizte, nyomon követte az egyes kötelezettségvállalásokat.

Az állami felügyelet több mint nyolc hónapos fennállása alatt a kormánybiztos *együttműködést alakított ki a Mal Zrt. vezetésével, illetve tulajdonosaival*. A kormánybiztos hatásköreinek gyakorlása közben mindvégig szem előtt tartotta a magántulajdonosok jogait, a társaság üzleti és egyéb érdekeit. Működése folyamán szoros együttműködésre törekedett a hatóságokkal, szakhatóságokkal, önkormányzatokkal, valamint az érintett lakossággal. Az átlátható működés jegyében a kormánybiztos *folymatosan tájékoztatta a nyilvánosságot az állami felügyelet tevékenységéről*.

Elért eredményeink:

- A vörösiszap-szennyezés nem érte el a Dunát.
- Ma már minden település biztonságban van a Torna és a Marcal völgyében.
- Sikerült fenntartani a Mal Zrt. katasztrófa utáni működését, ennek következtében közvetlenül 1280, közvetve hatezer munkahelyet sikerült megőrizni. Ezzel jelentősen hozzájárultunk az ajkai, kolontári, devecseri, somlóvásárhelyi térség gazdasági stabilitásához.
- A Mal Zrt. megőrizte vevőkörének bizalmát. Ez tette lehetővé a több mint harmincmilliárdos éves árbevételt, amelynek túlnyomó része exportból származik.
- A Mal Zrt. megőrizte a belföldi és külföldi beszállítóinak bizalmát. Ebből fakadóan folyamatos az alapanyag-ellátás.
- Magyarország mélyművelésű bányáinak ötven százalékát működteti a Mal Zrt. Ezen túlmenően külszíni fejtéseket is fenntart, ezzel segítve a szakma hosszú távú fennmaradását.
- A Mal Zrt. továbbműködtetésével lehetővé vált a felhagyott vörösiszap-kazeták biztonságos kezelése és a csurgalékvizek semlegesítése hosszú távon is.

- A Mal Zrt. működésével jelentős mértékben növeli a térség közteherviselési lehetőségeit.
- A katasztrófa következtében jelentkező mérnöki és szakmai nehézségeket széles körű hazai tudományos összefogással sikerült megoldani.
- Hathatós közreműködésünkkel a Mal Zrt. átállt a száraz technológiára, kiépült a diszpécseri rendszer, a környezeti monitoringrendszer, a gyártás- és irányítási rendszer és a biztonsági rendszer.
- Zajlik a teljes technológiai sor haváriatervének felülvizsgálata és az új technológiának megfelelő katasztrófaelhárítási terv kidolgozása, összeállítása.
- Segítségünkkel a Mal Zrt. megkapta az egységes környezethasználati engedélyt, amely a cég további működésének elengedhetetlen feltétele volt.

Mindezek alapján napjainkra sikerült megszüntetni az eddig kontroll nélkül lévő humán- és ökológiai kockázatokat. A cég sikeres technológiaváltást hajtott végre, meg tudta őrizni piaci pozícióit és partnereinek bizalmát. Kijelenthetjük, hogy az *állami felügyelet* – mint a hazai jogrendben eddig egyedülálló jogintézmény – *sikeres volt, elérte céljait*.

Az állami felügyelet sikerességéhez azonban nemcsak az adott gazdasági szereplő profiljának megfelelő szakmai hozzáértésre, hanem a felügyeletet ellátók rátermettségére és élettapasztalatára is szükség volt. Egy gazdálkodó szervezet állami felügyelet alá vonása eleve krízishelyzet, így főleg különös jelentőségű az azt ellátók kiemelkedő szakmai tudása és gyakorlata, *rugalmassága*, proaktivitása, a felügyeleten belüli *gyors kommunikációja*. A hazai műszaki-tudományos élet és felsőoktatás képviselői és intézményei összefogva segítették a kritikus helyzetekben a döntéshozók munkáját. A Mal Zrt. állami felügyeletét ellátó kormánybiztosság az említett szempontoknak mindenben megfelelt, a felvetődő problémákat a kellő időben és megfelelő módszerrel kezelte. A munkája közben megszerzett tapasztalatok birtokában javaslatot tett *egy széles szakmai kört lefedő stáb készenléti tartására* arra az esetre, ha a későbbiekben bármilyen okból szükségessé válna egy gazdasági szereplő állami felügyelet alá vonása.

Az állami felügyelet ellátásában – a 2011. június 15-i állapot szerint – az ajkai kirendeltségen *13 szakértő* 901, valamint *13 felügyelő* 1111 napot dolgozott. A kormánybiztos a végzett munkáról a 2010. október 14. és 18. között készült napi jelentésekben, illetve az után heti jelentésekben (28) tájékoztatta a miniszterelnököt. Az állami felügyelet fennállása alatt megközelítőleg *hatezer iktatott ügyirat* keletkezett.

Az állami felügyelet működéséről *Bakonyi Árpád*, a Mal Zrt. igazgatóságának alelnöke a *Veszprémi Napló* június 20-i online interjújában a következőket mondta: „A munkahelyek hosszú távú megtartásában, amennyiben sikerül, elévülhetetlen érdem illeti az állami intézkedéssel Ajkára telepített kormánybiztos által vezetett állami felügyeletet, amiért köszönettel tartozunk.”²

² http://www.naplo-online.hu/gazdasag/20110620_Mal

PÁLYÁZAT

GÖRBE ATTILÁNÉ DR. ZÁN KRISZTINA

A rendőrök és a külföldiek¹

Napjainkban a bevándorlás az európai társadalmak egyik érzékeny kérdése, számos demográfiai, gazdasági, kulturális és politikai vetülettel. Az elmúlt évtizedben ennek kapcsán több európai országnak kellett különböző problémákkal szembenéznie. A csökkenő népességű és elöregedő országokban gyakran tekintenek úgy a bevándorlókra, mint a demográfiai gondok, illetve a munkaerőpótlás lehetséges megoldására, amely egyúttal jelentős gazdasági haszonnal is jár – annak ellenére, hogy némely kutatás cáfolja ennek a szemléletnek a megalapozottságát². Az Európai Bizottság jelentése is megállapítja, hogy a földrészen kívülről érkező bevándorlók enyhítik ugyan a népességszökkenés hatásait, de nem jelentenek megoldást a kontinens népességének elöregedésére, és befogadásuk nem helyettesítheti a gazdasági reformokat³. A demográfiai és gazdasági előnyöket hangsúlyozók azonban figyelmen kívül hagyják mindazokat a társadalmi és kulturális hatásokat, amelyek a más etnikumú, kultúrájú és vallású népesség növekvő jelenlétével járnak az adott országokban.

Egyes országokban a bevándorlók jelenléte konfliktusokkal jár, ami idegenellenességet indukál. A Nyugat-Európában tapasztalható bevándorlókra érintő idegenkedést strukturális idegenellenességnek nevezzük, oka a társadalmon belül keresendő. Az emberek félnek, hogy a bevándorlók elveszik a munkájukat.

A témában végzett eddigi vizsgálatok alapján elmondható, hogy Európa szegényebb országaiban erősebb elutasítás tapasztalható a bevándorlókkal szemben, mint a jóléti társadalmakban. A bevándorlással hosszabb ideje szembesülő országokban a lakosság befogadóbb, és nagyobb jelentőséget tulajdonít az állam szerepének a külföldiek integrációjában, egyéni szinten leg-erősebben az iskolai végzettség differenciálja a beáramlók iránti attitűdöket.

¹ A tanulmány a Belügyminisztérium és a Belügyi Szemle által kiírt pályázatra beküldött anyag szerkesztett, rövidített változata.

² David Coleman: The economic effect of immigration on United Kingdom. Population and Development Review, vol. 30, no. 4, 2004, pp. 579–622.

³ The social situation in the European Union 2005–2006. The Balance between Generations in an Ageing Europa. European Commission 2006
http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/ssr2005_2006_en.pdf

Magyarországon csak a rendszerváltozás óta van lehetőség szabadabb be- és kivándorlásra, ezért nálunk nem él túl sok bevándorló, ennek ellenére erős az idegenellenesség. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal közelmúltban nyilvánosságra hozott adatai szerint 2008-ban nőtt a bevándorlók száma: 2007-ben mintegy 21 ezer, 2008-ban pedig 35 ezer Európai Unió kívüli külföldi kért tartózkodási engedélyt a hivataltól, és 14 százalékkal több esetben kellett eljárást indítani migrációval kapcsolatos jogsértések miatt, mint az előző évben. A kérelmezők elsősorban ukrán, kínai és szerb állampolgárok voltak.

A szociológusok körében régóta ismert tény a magyar társadalomban jelen lévő xenofóbia nemzetközi összehasonlításban is magas szintje. A Tárki vizsgálatai szerint a 2000 utáni években a magyar lakosság körében egynegyed és négytized közé esett azok aránya, akik úgy vélik, semmilyen menekültet nem kellene beengedni hazánkba⁴.

A témában végzett kutatások arra engednek következtetni, hogy a magyarok is egyre inkább ellenségesek a külföldiekkel, tartanak tőlük, miközben nem biztos, hogy félelmeik megalapozottak vagy csupán munkaerő-piaci eredetűek. Leginkább azok mutatnak félelmet vagy elzárkózást, akik általában bizonytalanak érzékelik a helyzetüket. A félelmek erőssége a veszélyeztettség-érzés fokától függ. Annál inkább fél valaki attól, hogy a bevándorlók elveszik az állását, minél inkább veszélyeztetve van. *„Nem arról van szó, hogy a befogadó ország lakossága, így például a magyarok, gyűlölik az idegeneket, hanem azért idegenkednek tőlük, mert már hosszú évek óta azt érzik, hogy egzisztenciális helyzetük egyre ingatagabbá válik, anyagi biztonságuk megingott, munkahelyük bizonytalanná vált, és félelmeiket a bevándorlókra vetítik ki.”*⁵

Mivel a félelem általában valamilyen bizonytalan helyzet következménye, ebből egyértelműen adódik, hogy ha az egyén úgy érzi, hogy rendezett körülmények között, olyan társadalomban (országban) él, ahol „rend van”, nincs oka félelemre.

⁴ Czene Gábor: Növekszik az idegenellenesség. Idézi Vicsek Lilla – Keszi Roland – Márkus Marcell: A menekültügy képe a magyarországi nyomtatott sajtóban 2005 és 2006-ban. Média kutató, 2008. ősz www.mediakutato.hu/cikk; Enyedi Zsolt – Fábián Zoltán – Sik Endre: Nöttek-e az előítéletek Magyarországon? In: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): Társadalmi Riport 2004. Tárki, Budapest, 2004, 375–399. o.

⁵ Örkény Antal: A befogadás haszna – avagy miért lehet jó a bevándorlás? In: Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter (szerk.): Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok. HVG-ORAC, Budapest, 2009

A migráció mint az idegenellenesség forrása

„A Rasszizmust és Idegengyűlöletet Megfigyelő Európai Hivatal 2005. évi jelentése megállapítja, hogy a bevándorlókat az Európai Közösségen belül mindenütt hátrányosan megkülönböztetik a munkaerő-piacon, rosszabb, kisebb és drágább lakásokban élnek, hátrányban vannak az oktatás területén, gyakran elrettentő áldozatai rasszista támadásoknak. Egyedül Nagy-Britanniában, ahol a legátfogóbb az adatbázis, 2004-ben 52 654 rasszista motivációjú erőszakos cselekményt regisztráltak. Németországban 2004. első tíz hónapjában 6464 olyan bűntettre került sor, amelyet »politikailag motivált jobboldali«-ként soroltak be.”⁶

Ahhoz, hogy a bevándorlók sikeresen végigmenjenek az integrációs folyamaton, arra is szükség van, hogy a befogadó társadalom ne tanúsítson ellenséges magatartást a „mással” szemben. Az integráció sikere tehát nemcsak a bevándorlók igyekezetén, hanem a befogadóország lakosságának nyitottságán is múlik.

A közvéleményt erősen befolyásolja a migránsok mindennapi magatartása. Ha a „kiválasztás” hozadékkal jár együtt, akkor a helyben élőkkel is jobb kapcsolat, gazdagabb kultúra alakulhat ki, és ez a beilleszkedés sikerét jelenti.

Miután azonban az országok többsége esetében az oktatásból, a közvélemény formálásából hiányzik a migránsokkal való együttérzésre való felkészítés, szinte biztosra vehető az idegenellenesség megjelenése, illetve ennek eszkalálódása, az idegengyűlölet. Ez utóbbi gyakran nem is alaptalan, hiszen a fejlődő országokból érkező bevándorlók és a fejlett országok lakosai közötti szokások, viselkedések terén igen nagy különbségek lehetnek. A mindennapi, esetleg deviánsnak tűnő magatartáson túl azonban jóval inkább táplálja ezt az érzést, hogy az idegenek részesülnek a közpénzekből, a szociális juttatásokból, veszélyeztetve ezzel a hazaiak helyzetét.

A bevándorlókkal, a menekültekkel, általában az idegenekkel kapcsolatos ellenérzések azt a bizonytalanságot tükrözik, amely abban a társadalomban keletkezett, amelyik nem felelős vagy csak elméletileg tehet a kialakult helyzetről. A radikális társadalomelméletek egy része minden elmaradott országban bekövetkező válságért a világ fejlett területeit teszi felelőssé, úgy gondolva, hogy végső soron az újkori gyarmatosítás indította el a tömeges menekülést

⁶ Cosima Milborn: Európa: az ostromlott erőd. A bevándorlás fekete könyve. Alexandra Kiadó, Budapest, 2007, 111. o.

fajuló migrációt, mert széttrökte a fejletlen országok társadalmának tradicionális kereteit.

A menekültek befogadására sokszor jó lehetőségek lennének a befogadó országban, de annak állampolgárai „áldozataivá” válnak a hiedelmeknek, előítéleteknek, vagy a felelőtlen politikusok és a média keltette izgatásnak, és ezért viselkednek ellenségesen a migránsokkal. A nagy arányú népességnövekedés és a megnövekedett konfliktuspotenciál oda vezetett, hogy exponenciális mértékben emelkedik a vándorok száma a világon.

A külföldiekkel kapcsolatos konfliktusok leggyakoribb okai – a teljesség igénye nélkül – a következők lehetnek:⁷

- talán a leggyakoribb a kommunikáció félreértése (általánosságban igaz, hogy a konfliktusok nyolcvan százaléka ebből ered!); információhiány: a jó döntések meghozatala csak kellő mennyiségű információ birtokában történhet. Ha kezelni akarjuk a konfliktusokat, akkor rendbe kell tenni a kommunikációs rendszert, az információáramlást; nem tudatosult előítéletek: ezek az előítéletek egy nem tudatosult attitűdöt alakítanak ki, fokozatosan torzítják az információkat, aminek következtében a helyzetre nézve rossz döntések születnek (például az arabokkal kapcsolatban);
- a konfliktusban részt vevő külföldiek származási, vallási, etnikai hovatartozásából adódó tradicionális, írott és íratlan szabályok ismeretének hiánya;
- a konfliktusban részt vevők eltérő kulturális értékei, szabályai. Előfordul, hogy az adott népnek, népcsoportnak más szabályozó értékei vannak valamire, mint az „öshonos” lakosságnak, és ez okozza a konfliktust;
- érdekkülönbség: amikor az egyik csak a másik kárára győzhet. Ez sokszor azért vezet ellentétbe, mert a meglévő konfliktust ebben az esetben győztes-vesztes módon kezelik. Sokkal célravezetőbb lenne ezekben az esetekben a problémamegoldó stratégiát preferálni.

Bár Magyarországon csak a rendszerváltozás óta nyílt lehetőség szabadabb be- és kivándorlásra, ezért nálunk nem élnek tömegesen bevándorlók, ennek ellenére erősnek látszik az idegenellenesség. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal közelmúltban nyilvánosságra hozott adatai szerint 2009-ben 33 682 Európai Unió kívüli külföldi kért tartózkodási engedélyt a hivataltól, a kérelmezők elsősorban ukrán, kínai és szerb állampolgárok voltak.

⁷ Tájok Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009, 406–407. o.

Xenofóbia-kutatás

Mint az előzőekből is kitűnik, napjainkban a bevándorlás az európai társadalmak egyik érzékeny kérdése, számos demográfiai, gazdasági, kulturális és politikai vetülettel. Az elmúlt évtizedben ennek kapcsán több európai országnak kellett a bevándorlók jelenlétéből adódó konfliktusokkal szembesülnie, az idegenellenességet valamilyen módon kezelnie.

Tény, hogy a migránsokkal kapcsolatos idegenellenesség – és annak erőteljesebb megnyilvánulása, az idegengyűlölet (xenofóbia) – nemzetközi és hazai szinten egyre erőteljesebben van jelen. Ez késztetett arra, hogy a migrációkezelés témájának feldolgozásakor külön figyelmet szenteljek ennek a jelenségnek, és egy saját, a rendőrségnél végzett kutatással választ találjak azokra a kérdésekre, hogy egyrészt a magyar lakosság hogyan viszonyul a bevándorlókhoz, milyen attitűdjei vannak az idegenek vonatkozásában, másrészt, van-e releváns különbség, illetve eltérés a civil lakosság és a migránsokkal első körben találkozó rendőrök viszonyulása között.

A témában végzett korábbi és számomra is kiindulópontot jelentő kutatások arra engednek következtetni, hogy a magyarok is egyre inkább ellenségesek a külföldiekkel, tartanak tőlük, miközben nem biztos, hogy a félelmek megalapozottak. A külföldiekkel kapcsolatos pozitív és negatív attitűdök észlelése, mérése a magyar szociológiai szakirodalomban érintőlegesen már az 1970-es években megjelent. Az 1980-as évek végétől, de különösen az 1990-es években a rendszerváltozás következtében a külföldiek hazai befogadóképességével kapcsolatos vizsgálódások úgy robbantak be a szociológiai kutatás felségterületére, ahogyan a külföldiek egyre nagyobb számban jelentek meg a mindennapjainkban. Az elmúlt években a lakosság xenofóbiájának megismerése érdekében megszorodtak az idegenekkel, a külföldiekkel foglalkozó elemzések.

A bevándorlókat érintő előítéletesség nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő szintje inkább a közbeszéd természetével, illetve az ismeretlen-től való félelemmel, mintsem konkrét tapasztalatokkal magyarázható. Magyarországon a bevándorlókról élő képet nem maguk a bevándorlók, hanem a nyilvánosságban megjelenő általános migránskép (például „tutajos menekültek”), a magyar közgondolkodásban történetileg rögzült migránskép, valamint a politikai vitákból és a média közvetítése nyomán kibontakozó migránskép formálja.

A migráció globalizálódásával egyidejűleg az idegenellenesség egyre inkább közelít az idegengyűlölet fogalmához. Az idegengyűlölet alapjául általá-

ban nem racionális vagy objektív tények, hanem társadalmilag felépített képek, elképzelések szolgálnak. Míg Kelet- és Közép-Európában az idegengyűlölet első számú áldozata a helyi kisebbségek, addig Nyugat-Európában főleg a bevándorlók és a menekültek, köztük a kelet-európai országokból érkezők az érintettek.

Bár az idegenektől való félelem morálisan elfogadhatatlan, és ellenkezik mindazzal, ami az emberi jogok kultúráját jelenti, az idegengyűlölet nem törvényellenes, és így jogilag nem is büntethető. Következésképpen az idegengyűlöletnek csak a gyakorlati megjelenési formáit lehet büntetni, hogyha azokat a törvény büncselekménynek ismeri el (idetartoznak az olyan, xenofób látásmódon alapuló rejtett vagy fizikai erőszakkal járó cselekmények, mint a rasszista támadások, a munkahelyi megkülönböztetés, szóbeli bántalmazás, etnikai tisztogató, népiertás stb.).

A migrációtól való félelem általában sokkal inkább jellemzi Európa szegényebb országait, mint a gazdagabbakat, inkább jellemzi a később csatlakozókat, mint az unió alapítóit, és inkább jelen van ott, ahol a migráció kevésbé jellemző, mint azokban az országokban, ahol az idegenek befogadásának több évtizedes vagy akár évszázados hagyománya van. Az International Social Survey Program⁸ keretében 1995-ben és 2003-ban végzett vizsgálatok eredményei szerint a vizsgált 23, illetve 22 ország közül Magyarország is azoknak az országoknak a körébe tartozik, ahol nagyon erőteljesen elutasítják a bevándorlókat és általában az idegeneket. 2003-ra valamennyivel enyhült ugyan a magyar idegenellenesség mértéke, de Magyarország továbbra is a bevándorlók és az idegenek befogadását leginkább elutasító országok egyikének mutatkozik az európai mezőnyben.

Az idegenekkel/külföldiekkel kapcsolatos jelenlegi külföldi kutatások régióként és államokként eltérő társadalom- és politikatörténeti gyökereik. Talán az eltérő hagyományoknak is tulajdonítható, hogy máig nincsen egységes nemzetközi „xenológia”, azaz önálló szaktudomány, amely a külföldiek és a társadalom viszonyát kutatná. Az önálló szaktudománnyá fejlődés ellen

⁸ Nemzetközi társadalmi felmérés program. A Társi 1986 óta vesz részt az ISSP nemzetközi összehasonlító felmérési programban. A vizsgálat kb. félórás, évenként változó tematikájú kérdőívét gondosan adaptálják az egyes országok. A kutatás kezdetben öt-hat országra terjedt ki, napjainkra már több mint negyven ország vesz részt benne. Az európai országok mellett az Egyesült Államok, Kanada, Japán, Ausztrália, Izrael, Dél-Afrika és egyes latin-amerikai országok kapcsolódtak be a kutatási programba. Az ISSP-témák évről évre változnak, de a középpontjukban mindig a közvélemény és a társadalmi attitűdök vizsgálata áll. Eddig a társadalmi kapcsolatok és egyenlőtlenségek, a nők és a család, a munkával és munkanélküliséggel kapcsolatos attitűdök, a vallásosság, a környezetvédelem, a nemzeti azonosságtudat témakörökben végeztek felmérést.

PÁLYÁZAT

hat az is, hogy a xenos – a mozgás – a vándorlás által teremődik a társadalomszerkezetben és a diskurzusokban, maga a migráció pedig olyan bonyolult társadalmi jelenség, hogy nehezen határozhatók meg tudományos törvényszerűségei. Mindezt jól tükrözi, hogy a máig érvényes 1948-as emberi jogi nyilatkozat is csak ekként rendelkezik: „*Minden embernek jogában áll a sajátján kívül bármely országot elhagyni és a sajátjába visszatérni.*”⁹

Ha mégis megkísérelnénk a xenológia kutatási területeinek csoportosítását, három fő irányt kapnánk:

- a migrációkutatásokat, amelyek elsősorban a bevándorlással, az állampolgársággal és az integrációval foglalkoznak;
- a rasszizmussal, illetve idegengyűlölettel kapcsolatos kutatásokat, és
- a társadalmi együttéléssel kapcsolatos kutatásokat (asszimiláció, multikulturalizmus, interkulturalizmus, művelődéstudomány, etnicitás).

Mindhárom kutatási terület fő problémája, hogy vagy maga is részt kell hogy vegyen a xenos konstruálásában (szociológiai értelemben: a társadalmi rend/struktúra maga teremti meg a felismerhető idegent), vagy maga is etnikai/rassz/származási kategóriákat kell hogy alkalmazzon.

Az idegenellenesség tényének és működésének magyarázására – igen sok változó hatására kitérve – nagy számban készültek elemző tanulmányok. Ezek alapján az idegenellenességet magyarázó tények a következőképpen összegezhetők:

- társadalmi-demográfiai változók (iskolai végzettség, életkor, lakóhely, település típusa és regionális elhelyezkedése, társadalmi státus és vagyoni helyzet);
- gazdasági változók;
- politikai változók;
- kulturális változók;
- szubjektív természetű változók;
- kognitív természetű változók;
- migrációval kapcsolatos kontextuális változók;
- média.

Az utóbbi években kezd kialakulni egy „európai xenofóbia-diskurzus”, amely a nemzeti kutatási hagyományokra és véleménycserékre támaszkodik elsősorban a bevándorlók kapcsán. Ennek a megnyilvánulásai egyrésztől a közös európai kutatások, amelyeket főleg az Európai Unió finanszíroz, de

⁹ United Nations General Assembly Official Records 3rd Sess. Resolutions part. I. p. 71.

idesorolható az a politikai diskurzus is, amely a Europe fortress¹⁰ használja, akár mint elérendő célt, akár mint el- és megvetendő kimenetelét a létező, egyre inkább összehangolt európai politikának.

A magyar lakosság körében mérhető – nemzetközi összehasonlításban is magasnak számító – bevándorlókkal kapcsolatos idegenellenességre fokozottan igaz, hogy jellemzően nem strukturális, hanem szimbolikus természetű. Magyarország persze nincs ezzel egyedül, hiszen az utóbbi évtizedek nemzetközi migrációval kapcsolatos fejleményei szinte a világon mindenhol megteremtették egy újfajta megközelítés igényét, nevezetesen azt, hogy a migrációt többé ne elsősorban közgazdasági, illetve szociológiai problémaként, hanem egyre inkább politikai és kommunikációs kérdésként vizsgáljuk. Magyarország példája erre két, egymással szorosan összefüggő okból is kiválóan alkalmas.

Az első ok, hogy nincs jelentős mértékű bevándorlás Magyarországon. A rendszerváltozás óta nálunk letelepedő mintegy negyedmillió bevándorló túlnyomó többsége is magyar nemzetiségű, vagyis – az egyébként hazai viszonylatban relatíve jelentős kínai diaszpórát kivéve – nem releváns a más-
hol oly sokat emlegetett civilizációs-kulturális ellentét. Ebből következően a magyarországi bevándorlóellenesség szó szerint az egységesen idegen csoportként felfogott „bevándorlók” ellen is irányul, nem csupán a bevándorlók különböző etnikumú csoportjai ellen.

A második ok, hogy Magyarországon éppen a migránsokkal kapcsolatos konkrét napi tapasztalatok és ügyek hiányában a bevándorlással kapcsolatos társadalmi attitűd formálásában kiemelten láthatóvá, érzékelhetővé válnak azok a migrációval kapcsolatos nyilvános diskurzusok, amelyek a vándorlók-
kal kapcsolatos képet alakítják. Ilyen a nyilvánosságban megjelenő általános migránskép, a magyar közgondolkodásban történetileg rögzült migránskép, valamint a politikai vitákból és a média közvetítéséből kibontakozó migránskép.¹¹

Idegenellenesség-kutatások a civil szférában

A Társadalomkutatási Intézet) mintegy másfél évtizede azonos módszertani alappal kutatja az idegenellenesség alakulását, ezáltal számos, össze-

10 A restriktív (megszorító, korlátozó) migrációs politika miatt kapta Európa a Europe fortress (Európa-erőd) elnevezést.

11 Gimes Gergely – Juhász Attila – Kiss Kálmán – Krekó Péter – Somogyi Zoltán: Látélet 2008. Kutatási összefoglaló az előítéletesség és intolerancia hazai helyzetéről. Helyzetjelentés és javaslatok. Political Capital, Budapest, 2008, 38. o.

http://www.maraalapitvany.hu/upload/eloitetelesseg_tanulmany_081016.pdf

hasonlításra alkalmas adat áll rendelkezésre a jelenlegi és a korábbi állapot bemutatására.

A magyar lakosság idegenellenességére vonatkozó eddigi kutatások azt mutatják, hogy a kilencvenes évek elejétől 1995-ig emelkedett a nyílt idegenellenesség aránya, és elérte a negyven százalékot. Ez után jelentős csökkenés mutatkozott, és 1997 és 1999 között a lakosság huszonöt-harminc a utasított volna el minden menedéket kereső idegent. 2000-ben azonban ismét a xenofóbia növekedése volt regisztrálható, és a mérték megközelítette az 1995-ös csúcspontot (38 százalék) (1. számú ábra).

Az 1998 és 2008 közötti tíz év alatt folyamatosan (háromról tíz százalékra) emelkedett az idegenbarátok aránya, miközben az idegenellenesség mértéke a 2001-es csúcstérték (43 százalék) után 2006 óta számottevő mértékben, 24-ről 32 százalékra növekedett. Az évek óta tartó tendenciózus csökkenés ellenére természetesen még mindig a mérlegelők aránya a legmagasabb (2. számú ábra).

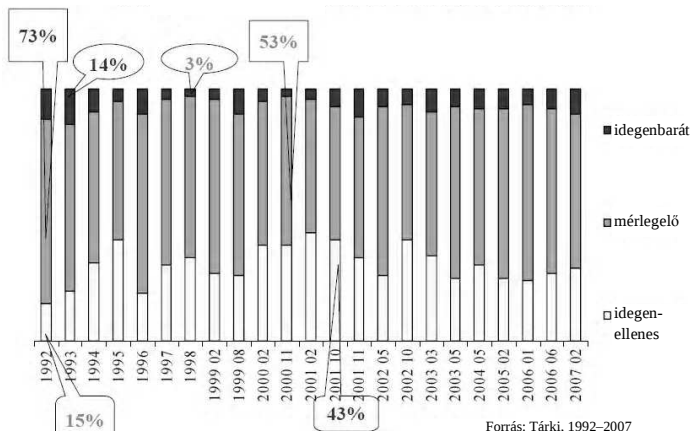
Az idegenellenesség társadalmi bázisának vizsgálatakor a következő szempontokra kell figyelemmel lenni:

- az iskolázottsági szint növekedésével emelkedik a mindenkit befogadók aránya, csökken a nyíltan idegenelleneseké, míg a mérlegelők a középfokú végzettségűek körében felülreprezentáltak;
- a kor kevésbé ugyan, de befolyásolja az idegenellenességet. A fiatalok inkább befogadók, a negyven és hatvan év közötti középgeneráció viszont az átlagosnál valamivel hajlamosabb a nyílt idegenellenességre;
- a lakóhely is befolyásoló tényezőként jelentkezik, hiszen a községekben élők az átlagosnál kissé befogadóbbak, a városokban élők átlagon aluli arányban engednének be az országba minden menekültet;
- azok körében, akik ismernek menekültet vagy bevándorlót, nem magasabb ugyan az átlagosnál az idegenbarátok aránya, de alacsonyabb az idegenelleneseké;
- az is tény, hogy a migránsokat ismerők körében magasabb a mérlegelők aránya, ami nagyrészt valójában rejtett idegenellenességet takar. Ebből arra lehet következtetni, hogy a személyes ismeretség hatására a nyílt idegenellenesség egy része rejtetté válik vagy válhat.¹²

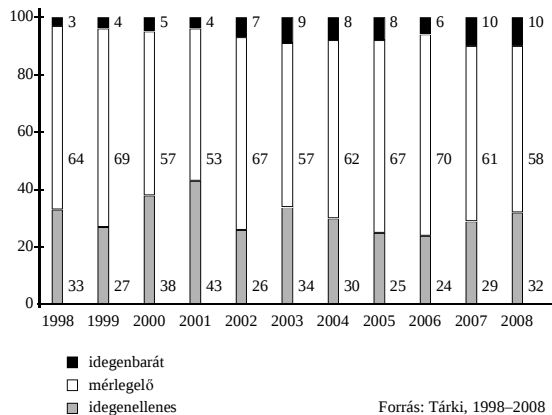
¹² Ezért is tartottam fontosnak, hogy a rendőrségnél folytatott xenofóbia-kutatás során a kérdőív tartalmazzon ilyen jellegű kérdéseket. Bernát Anikó: Idegenellenesség Magyarországon és a visegrádi országokban. Előzetes verzió az IDEA magyarországi műhelyvitéjára. 2008. június 10., 8. o.

PÁLYÁZAT

1. számú táblázat
Az idegenellenesség változása Magyarországon 1992 és 2007 között

2. számú ábra
Az idegenellenesek, az idegenbarátok és a mérlegelők aránya
1998 és 2008 között Magyarországon (%)

2005-ben a Közép-európai Közvélemény-kutató Társulás (Central European Opinion Research Group; CEORG) kutatási együttműködés keretében végzett Tárki-kutatás eredményei alapján az látható, hogy a menekültek befogadására vonatkozó mérséklődő hozzáállás nem csupán Magyarországra volt jellemző (3. számú ábra).

A bevándorlókval kapcsolatban mind a négy visegrádi országban (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia) meghatározó vélemény, hogy nincs szükség rájuk: legnagyobb arányban a magyar és a szlovák választadók (80, illetve 79 százalék) gondolták úgy, hogy inkább nincs, illetve egyáltalán nincs szükség bevándorlókra, míg Csehországban és Lengyelországban mintegy tíz százalékkal kevesebben vélték így (70, illetve 71 százalék). Ez a fajta vélekedés a menekültekkel kapcsolatos félelemre utal, amely indokolt is Magyarország esetében, tekintve, hogy a regisztrált menedékkérek száma 2008-ban 3118 volt, míg 2009-ben 4672-re emelkedett.¹³

Mint ahogy a Magyarországon folytatott kutatások esetében, a visegrádi országoknál is érdemes megvizsgálnunk az idegenellenesség társadalmi bázisát:

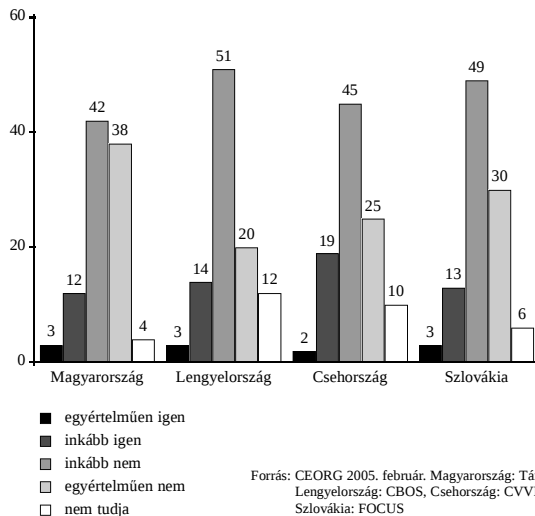
- az iskolai végzettség emelkedésével csökken a nyíltan idegenellenesek és növekszik az idegenbarátok aránya, elsősorban Lengyelországban és Magyarországon. A mérlegelők átlagon felüli arányban jelennek meg az általános iskolát végzettek körében Csehországban és Szlovákiában, míg a lengyel és a magyar választadók esetében ez az érettségizettek körében jellemző;
- főleg Magyarországon és Szlovákiában a hatvan év felettiek az átlagosnál nagyobb arányban idegenellenesek. Erre utaló jeleket – gyengébben ugyan, de – a másik két országban is találtak. Szlovákiában és Csehországban a fiatalok ezzel szemben felülreprezentáltak a mérlegelők között;
- a településméret növekedésével emelkedik az idegenbarátok és csökken az idegenellenesek aránya;
- a lengyel férfiak körében csaknem kétszer annyi befogadót találunk (19 százalék), mint a nők körében (10 százalék).¹⁴

Egy másik nemzetközi kutatás volt az ugyancsak 2005-ös, Magyarországon a Tárki részvételével végzett Új Európa-barométer. Ennek összehasonlító vizsgálata szerint is kimutatható, hogy a vizsgálatban részt vevő mind a tizenhárom posztoszocialista ország esetében a lakosság veszélyforrásként érzékeli az adott országban élő etnikai kisebbségeket és migránsokat, illetve a

¹³ Forrás: Bevándorlási és állampolgársági statisztikák 2005–2009.

¹⁴ Bernát Anikó: i. m. 11. o.

3. számú ábra
Menekültek befogadásával kapcsolatos kutatás a visegrádi országokban

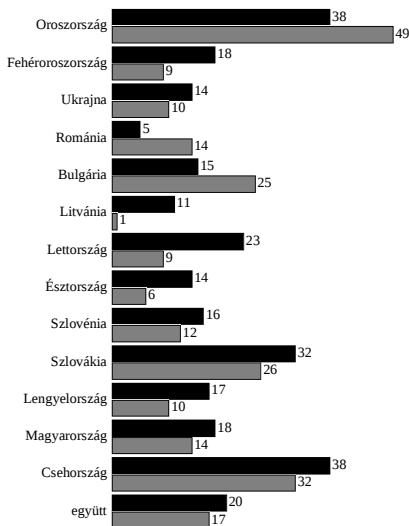

menekülteket. A kérdés az volt, hogy kell-e féltetni az ország békéjét és biztonságát a felsorolt két belső „veszélyforrástól” (4. számú ábra).

A vizsgált tizenhárom ország lakosainak körülbelül ötöde tartja az ország szempontjából veszélyforrásnak a kisebbségeket és a migránsokat. Mindkét belső veszélyforrástól az átlagosnál nagyobb arányú a félelem Oroszországban, valamint – inkább a migránsoktól – Csehországban és Szlovákiában. Bulgáriában a kisebbségek jelentik a veszélyérzet fő forrását. A belső veszélyérzet mindkét veszélyforrás szempontjából átlag alatti Litvániában, Észtországban és Ukrajnában, és valamivel kevésbé elmaradva az átlagtól Magyarország és Szlovénia is idesorolható. Romániában a migránsok, Lettországon, Fehéroroszországban és Lengyelországban a kisebbségek nem okai a félelemnek.

A Társi 2005-ben részt vett az Európai társadalmak összehasonlító vizsgálatában, ez Magyarországon kívül még huszonhárom ország lakosaira terjedt ki. A kutatás egyik eredménye, hogy a magyar lakosok csaknem harmada szerint Magyarország rosszabb hely lett azáltal, hogy más országból

4. számú ábra
Az ország biztonsága és békéje szempontjából a nemzeti kisebbséget és a migránsokat,
illetve menekülteket meglehetősen vagy nagymértékben veszélyforrásnak tartók aránya
tizenhárom közép-(kelet-)európai országban (%)

Forrás: Társki, 2005

származó emberek itt telepedtek le. Idegenellenesség terén az összes vizsgált országhoz képest az élmezőnyben vagyunk.

A bevándorlókat érintő lakossági attitűdöt nemcsak általában, hanem két külön dimenzióban, a gazdasági és a kulturális életre gyakorolt hatásuk megítélése alapján is vizsgálták. Az adatok azt mutatják, hogy a véleményt nyilvánítók körében az a domináns nézet, hogy Magyarország kulturális életét inkább gazdagítják a bevándorlók (a válaszadók 29 százaléka vélekedik így), gazdaságilag azonban negatív hatással vannak az országra (a kérdezettek 43 százaléka gondolja ezt). Meg kell azonban jegyezni, hogy a bevándorlók országra gyakorolt hatásának megítélésében – mind az általános vélekedésben, mind pedig a két külön szegmenst tekintve – nagyon magas a bizonytalanok aránya: tízből öt-hatan nem tudtak választ adni a kérdésekre (5. számú ábra).

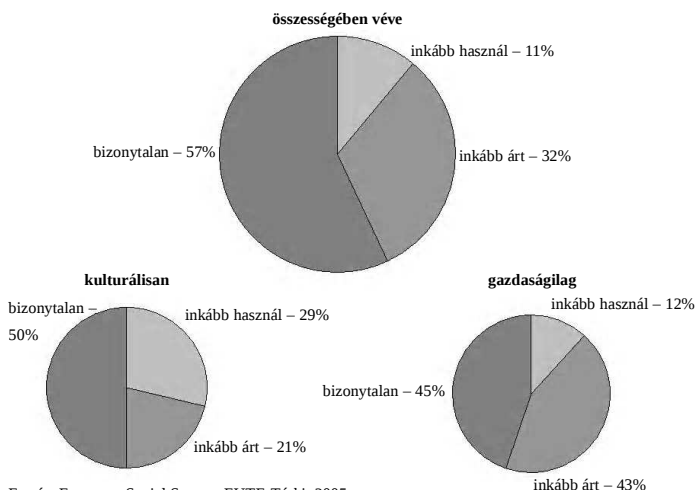
Összességében a Tárki 2008. szeptember 24-én közzétett jelentése alapján elmondható, hogy a felnőtt magyar lakosság csaknem egyharmada (32 százaléka) tekinthető idegenellenesnek annak alapján, hogy egyetért azzal az állítással, miszerint az országba menedékkérő be ne tehesse a lábát. A felnőtt magyarok tizede (tíz százaléka) tekinthető idegenbarátnak, szerintük minden menedékkérőt be kell fogadni. A többség (a megkérdezettek 58 százaléka) mérlegelné a menedéknyújtásának, illetve megtagadásának kérdését attól függően, hogy milyen nemzetiségű vagy mely etnikai csoporthoz tartozik a menedékkérő.¹⁵

A rendőrségnél végzett kutatás

Az előzőekben bemutatott nemzetközi és hazai felmérések egyértelműen azt mutatják, hogy a magyar lakosság körében – nemzetközi összehasonlításban

5. számú ábra

Árt vagy használ Magyarországnak a bevándorlók jelenléte?

¹⁵ www.tarki.hu/tarkitekinto/

PÁLYÁZAT

is – kifejezetten magasnak mondható a bevándorlókra vonatkozó előítéleteség, idegenellenesség.

Kutatásom egyik célja mindenekelőtt annak a megállapítása volt, hogy a migrációkezelésben részt vevők, konkrétan a rendőrök, hogyan viszonyulnak az idegenekhez. Másképp intézkednek-e a különböző országok állampolgárai esetében, más módszerekkel közelítenek-e a külföldiekhez, vannak-e előítéleteik, és ha igen, az miben nyilvánul meg. Mennyire igazak, jellemzők rájuk is azok az attitűdök, magatartás- és viselkedésmódok, amelyek a civil lakosság körében végzett vizsgálatok alapján a magyarországi népességre jellemzőnek mondhatók. A kutatás érintette azt a kérdést is, hogy a rendészeti oktatásban eltöltött idő módosítja-e a képzésben részt vevő hallgatók véleményét, hozzáállását. Ha igen, ez a változás negatív vagy pozitív irányú-e.

Feltételezés szerint a rendőrök nem mutatnak az idegenellenesség terén rosszabb képet, mint amilyen a megkérdezett civil lakosság válaszaiból kirajzolódott.

A kutatás alapsokasága a rendőrség állományának azon része volt, amely gyakorta kerül kapcsolatba külföldiekkel, valamint a leendő rendőrök: szakközépiskolai és főiskolai hallgatók. A kutatásban érintett csaknem nyolcszáz ezres mintában a Budapesti Rendőr-főkapitányság Bevetési Főosztály állománya, a Repülőtéri Rendőr-igazgatóságnál dolgozó rendőrök, külső és belső megyés határrendészek, járőrök, a Rendőrtiszti Főiskola elsős és végzős hallgatói, az Adyligeti Rendészeti Szakközépiskola tanulói vettek részt. A gyakorlati területen dolgozók bevonása a mintába azért is meghatározó, mert ők azok, akik napi rendszerességgel találkoznak idegenekkel, kerülnek kapcsolatba adott esetben külföldiekkel.

Az adatfelvétel strukturált, zárt kérdéseket tartalmazó kérdőívvel készült. A koncepció szerint az idegenekhez való viszonyt meghatározzák az intézményi és a személyes összefüggésben kialakuló attitűdök.¹⁶ A kutatás dimenziói a következők voltak:

- hatalmi attitűdök (hivatali hatalom: 16.; 18–20.; 26–29.; többségi hatalom: 31–32. kérdés);
- szolidaritási attitűdök (30. kérdés);
- interperszonális attitűdök (33–35. kérdés);
- befogadó-elutasító attitűdök (12–15.; 17., 21–25. kérdés).

¹⁶ A kutatás ebben a tekintetben a Krémer Ferenc által 2004-ben végzett RTF-vizsgálatot követi.

A kérdőív első tizenegy kérdése a társadalmi-demográfiai változók meghatározásához ad segítséget (válaszadó neme, életkora, rendőrségnél betöltött szerepe stb.).

A további kérdésekben minden esetben azonos idegen népcsoportokkal (kínai, arab, afgán, afrikai, török, „piréz”, koszovói, európai uniós állampolgár, ukrán) kapcsolatos attitűdök és a hozzájuk való viszonyulás meghatározása történt.

A kutatás reprezentativitását az aktív rendőrök – a minta 56,3 százaléka (440 fő) – kora, rendfokozata és szolgálati helye adja.

A kutatás eredményei

A kérdőívre 763-an válaszoltak. A nemek aránya erősen a férfiak felé tolódik el (77,5 százalék férfi, 22,5 nő). A rendőrség korösszetételéből adódóan a minta csaknem fele (47,3 százalék) huszonöt év alatti, és a harminchat éven felüliek mindössze 16,1 százalékot tesznek ki. A válaszadók 94,3 százaléka városban dolgozik, és több mint a fele Budapesten.

A megélhetést inkább elfogadják migrációs okként a rendőrök, mint a politikai üldözést. A politikainál a megoszlás véletlenszerűnek tűnik: 35,8 százalék elutasító, 34 elfogadó, 30,2 bizonytalan. A jobb megélhetésnél viszont mintegy 57 százalék elfogadó és csak 21,2 százalék elutasító. Nagyon érdekes, hogy az iskoláztatás, egészségügy és a lakás véletlenszerűen oszlik meg, ami azt jelenti, hogy a válaszadók ezeket nem tartják fontosnak. Vagyis: csak a jobb életről tudtak igazán véleményt formálni. A nemi, életkori, települési és a végzettség szerinti bontásban is ugyanez az arány.

A befogadási hajlandóság szelektív, az itt vizsgált három kategória (határon túli magyar kisebbséghez tartozók, minden rászoruló, minden beilleszkedni kész bevándorló) között jelentős különbség van. A válaszadók a határon túli magyarokat 46,9, a beilleszkedni hajlandókat 45,2, mindenkit 14,3 százalékban fogadnak el. Viszont nincs korreláció ezek között, vagyis a határon túli magyarokat a beilleszkedéstől függetlenül, a beilleszkedni hajlandókat származásuktól függetlenül elfogadják. Amikor konkrétan megnevezett csoportokat kellett elfogadni-elutasítani, kiderül, hogy rendkívül alacsony az elfogadás, pontosabban szinte magától értődő az elutasítás. Talán csak az uniós polgárok kivételek ez alól.

A válaszok tehát azt mutatják, hogy a rendőrök szinte senkit sem akarnak befogadni. Még a határon túli magyarok sem érik el náluk az ötven százalékot (47 százalék.) A rászorulókat pedig mindössze 14,3 százalék fogadná be.

Az adatokból az állapítható meg, hogy a befogadási hajlandóság rendkívül alacsony. Az indexek az egyes kérdésekben szereplő változók átlagai, amelyekben nem szerepelnek az unió polgáraival kapcsolatos válaszok értékei, mert azok külön csoportot alkotnak, ezért nem is értékelhetők együtt a más kontinensekről és az unión kívülről érkezőkkel kapcsolatos véleményekkel. A külföldiek befogadására és integrálódására vonatkozó indexek átlagai, a viszonylag kicsi szórással együtt, elutasítást tükröznek. A legelutasítóbbak a rendőrség aktív állományú tagjai. A legkevésbé elutasítók pedig a főiskolai hallgatók.

Bár az RTF hallgatói a legkevésbé elutasítók, jelentős különbség van az első- és a harmadéves hallgatók véleménye között: az elsőévesek sokkal befogadóbbak, mint a harmadévesek. Úgy tűnik, minél közelebb kerülnek a hallgatók a munkába álláshoz, annál inkább hasonlítanak az aktív rendőrökhöz. Ebben valószínűleg szerepet játszik a kognitív diszsonancia, vagyis az a pszichológiai állapot, amikor az egyén ellentmondást tapasztal saját attitűdjei, hiedelmei, gondolatai vagy cselekedetei között.

A főiskolai hallgatókat természetesen a tisztekhez kell hasonlítanunk és nem általában az aktív rendőrökhöz. A frissen végzett tiszteknek még tovább kell „intolerálódniuk” ahhoz, hogy elérjék az aktív tisztek átlagát. Az is látható azonban, hogy a tisztek és a tiszthelyettesek között is különbség van. Ez azt is jelenti, hogy a szakközépiskolásoknak még jelentősen el kell távolodniuk a kezdeti álláspontjuktól, hogy – a vizsgálat szempontját tekintve – átlagos rendőrré válhassanak.

Ha a befogadási hajlandóságot együttesen, valamennyi csoportra érvényesen vizsgáljuk, akkor azt kapjuk, hogy csak néhány tényező van, amely meghatározza azt. A függő változók mind negatív hatásúak, azaz csökkenti a befogadási hajlandóságot, ha a válaszadó férfi, vagy azt gondolja, hogy a külföldiek nem tartják be a törvényeket, illetve, ha szerinte lebecsülik a magyarokat. A legerősebb hatása azonban annak van, ha úgy véli, a bevándorlás árt az országnak.

Ha az uniós polgárokat nem számítjuk, akkor kb. hatvan százalék felett van azok aránya, akik nem hiszik, hogy a külföldiek integrálódának. A legkevésbé abban hisznek, hogy a nem is létező „pirézek” integrálódának (77 százalék).

Ha megnézzük, milyen kapcsolat áll fenn az integrálódási index és a külföldiekről kialakított vélemények között, akkor látható, hogy mindegyik negatíve korrelál az integrációs kívánalmakkal. Ez a „külföldiek nem tartják be a törvényeket” és a „külföldiek lebecsülik a magyarokat” változók esetében legerősebb, amelyek között erős kapcsolat van.

A befogadást tehát feltételezések és hitek befolyásolják. Megfordítva a kérdést, érdemes azt megvizsgálni, mi határozza meg az idegenekről alkotott véleményeket. A mintából kihagytam a beilleszkedési indexet, hogy ne jöjjön létre tautológia.

Az idegenekről alkotott véleményeket tehát leginkább azok a változók határozzák meg, amelyek a veszélyességükre, az ellenük alkalmazott kényszerre és az ártalmasságukra vonatkoznak. A veszélyesség és az idegenek megítélése között kölcsönhatás van, nem így az ártalmasság esetében. Leginkább azért ítélik az idegeneket veszélyesnek, mert úgy hiszik, kényszeríteni kell őket, és fordítva. Veszélyhit és kényszerhit között szintén kölcsönkapcsolat áll fenn. Úgy tűnik tehát, hogy létezik egy olyan zárt véleményrendszer, amelyben a külföldiek veszélyesek, rossz tulajdonságaik vannak, és kényszerrel kell alkalmazni velük szemben.

Következtetések

A kutatásom alapjául szolgáló vizsgálatból megállapítható, hogy az idegenek iránti nyitottság, illetve a merev elutasítás mértéke, az egyes országokat összehasonlítva, meglehetősen széles határok között szóródik. Ebben természetesen szerepet játszanak azok a szocializációs hatások is, amelyek a különböző társadalmak családi és intézményes nevelését jellemzik. A huszadik század első felében még egész Európára döntően jellemző autoriter nevelési stílust egy demokratikus és toleráns nevelési stílus váltotta fel azokban az országokban, ahol a második világháború traumáival, így a rasszizmussal való szembenézés is megtörtént. Azokban az országokban azonban, ahol fennmaradt a diktatúra, ahol a nemzeti sérelmek szorosan összefonódtak a más hatalmakkal való fenyegetettség érzésével, nem alakult ki a világ sokféleségének elfogadására irányuló nevelés hagyománya. Ezzel magyarázható, hogy a posztoszocialista országok és köztük éppen Magyarország válaszdói mutatják a legmerekvebb, leginkább intoleráns nézeteket az idegenekkel kapcsolatban. A menekült státusért folyamodók és általában a bevándorlás megítélésében, ami az egyik legnyilvánvalóbb mutatója lehet egy társadalom demokratikus működésének, Magyarország – más posztoszocialista országokkal, illetve Görögországgal együtt – szintén rosszul szerepelt.

Az idegeneket érintő tolerancia alakításában erőteljes befolyásoló szerepe van az intézményes nevelésnek. A magyar oktatási rendszer, amely mindmáig megőrizte autoriter jellegét és szelekciós erejét, ahelyett hogy csökkentene

né a meglévő társadalmi különbségeket, inkább fokozza őket. Egy olyan struktúrában, amelyben etnikai alapon spontán és intézményes szegregáció valósul meg, amelyben az eltérő testi vagy szellemi képességeket elkülönítik, nem lehet nem arra gondolni, hogy az ilyen iskolarendszer melegegya az előítéletességnek, az idegenellenességnek, az intoleranciának. Ha ezzel szembeállítják az észak- vagy nyugat-európai országok már több évtizedes gyakorlattal jellemezhető, multikulturális alapokon álló, befogadó, integratív iskolarendszerét, érezhetővé válhat az országok közötti különbségek nagy része. Természetesen a családi, iskolai szocializációra vonatkozó megállapításokat nem lehet és nem szabad fátumként kezelni, hanem olyan tényként, amellyel szembesülve törekedni kell a változtatásra.

A rendőrség állománya körében végzett kutatásom eredményeiből összességében megállapítható, hogy releváns a különbség a civil lakosság és a migrációkezelésben közvetlenül részt vevő hivatalos személyek véleménye, beállítódása, a külföldiek, idegenek befogadását, integrálódását megítélő álláspontja között. A kutatásból az a következtetés is levonható, hogy a megkérdezetteknel a képzésben eltöltött idő, a már „élesben”, a gyakorlati munka során való napi találkozásuk az idegenekkel, módosítja, negatív irányban befolyásolja a véleményalkotásukat. A vizsgálat szerint ahhoz, hogy a hivatásos állomány idegenellenessége érzékelhető módon csökkenjen, és pozitív beállítódásukkal esetleg befolyásolják a civil társadalom véleményét, további lépésekre, intézkedésekre van szükség. Fel kell tárnunk, mi az oka az idegenellenességnek, és ezeket kell „kezelni”: megismertetni, megértetni az állománnyal a migránsok valós motivációit, hatásukat az országra, az egyes társadalmi csoportokra. Az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásainak ismerete és figyelembevétele elősegítheti a hatékonyabb és humánusabb intézkedést. Mivel az állomány többsége nem részesült olyan képzésben, amely a külföldiekkel való találkozáskor keletkező konfliktusok megelőzésére vonatkozó ismereteket tananyagként tartalmazná, ezért szükség van arra, hogy a képzési tananyagba építetten, rendszerezett formában sajátítsák el a konfliktuskezelési technikákat. A jelenlegi képzések mellett új képzési, oktatási formák, új típusú tanfolyamok, speciális továbbképzések indításával lehetőséget kell teremteni, hogy a külföldieket érintő intézkedések specifikumai, a nyelvi képzés, a kommunikáció fejlesztése a rendőri állomány felkészítésében hangsúlyos szerepet kapjon.¹⁷ Törekedni kell rá, hogy tisztában legyenek a multikulturalizmusból adódó sajátos

¹⁷ Tájak Péter: i. m.

feladataikkal, munkájuk elismerésekor legyen szempont az idegenekkel kapcsolatban tanúsított magatartás.

A rendőrségi fogdákból és őrzött szállásokon fogva tartottak esetében a krízishelyzetek kialakulásának kockázata lényegesen magasabb, mint a járőrszolgálat esetében. A fogdaőri szolgálatot teljesítő állomány tevékenysége fokozott pszichés megterheléssel és igénybevétellel jár. Számukra még fontosabb a nemzeti, etnikai és kulturális különbségek alapvető ismerete, messzemenő tiszteletben tartása. Esetükben fokozottabban szükség van az általános és rendkívüli helyzetek kezelésére való felkészítésre: tréningek előadások, esettanulmányok feldolgozása keretében.

Speciális követelmény a légi toloncolásban részt vevők pszichológiai módszerekkel történő kiválasztása, felkészítésük a kísérés humánus végrehajtására, a külföldiekkel történő kommunikációra, az intézkedési helyzetek kezelésére, intézkedő képességük fejlesztésére, valamint különösen fontos az efféle helyzetek utáni stresszmentesítésük.

A vázolt problémák kezelésében elsősorban a pszichológiai szakszolgálat képes segítséget nyújtani egyrészt a személyi állomány védelmében, pszichés stabilitásának támogatásában, másrészt a rendkívüli események megelőzésében és a kialakult válsághelyzetek, rendkívüli helyzetek kezelésében. Fontos szerepük lehet az állomány körében kialakult előítéletesség „féken tartásában” az úgynevezett csillapító technikák elsajátításának. Részt vehetnek a krízishelyzetek kialakulásának lehetőség szerinti megelőzésében, a megszokottól eltérő viselkedésmódok észlelésében, a válságok (például éhségsztrájk, szökés, túszejtés) kezelésében. Segítséget nyújthatnak a külföldieknek a multikulturális tanácsadás¹⁸ keretében történő tájékoztatásban, információnyújtásban.¹⁹

A migrációs folyamatokból adódó konfliktushelyzeteket, társadalmi feszültségeket, a bevándorlókkal, külföldiekkel szembeni idegenellenességgé formálódó előítéletességet nemzetközi és hazai összehasonlításban vizsgálva,

18 A multikulturális tanácsadás során a kliens és a tanácsadó eltérő kultúrához tartozik. A tanácsadás rendszerint tolmácon keresztül vagy egy harmadik közös nyelven történik, ez különleges felkészültséget, odafigyelést követel a tanácsadó részéről. Ehhez társul még sajátos körülményként a kultúránként eltérő nonverbális kommunikáció jellegzetessége. Az eltérő feltételek ellenére a multikulturális tanácsadás általános céljai megegyeznek az egyéni és csoportos tanácsadás céljaival: rendvédelmi szervek őrzött szállásain elhelyezettek mentális gondozása, kezelése, ellátása.

19 Virág László – Vajner Éva – Rigó Éva – Sallai Dóra – Vizinger Erzsébet – Mari Gabriella – Csomós István – Szabó Beatrix – Zsolnai Ágnes – Gáti Szilvia – Somorjai Dezső – Nagy József: A rendvédelmi speciális pszichológiai tevékenység szakmai protokollja. In: Virág László (szerk.): A rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja. Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanács, Budapest, 2009, 354–357. o.

a vonatkozó korábbi kutatások és a rendőri állományra vonatkozó vizsgálatok eredményeit is elemezve megállapítható, hogy az előítéletesség, idegenellenesség kialakulása szocializációs hatások függvénye (család, intézményes nevelés, szakmai szocializáció), és az egyes országokat összehasonlítva meglehetősen széles határok között mozog. A kutatásokból az is egyértelműen kitűnik, hogy a magyar lakosság körében egyrészt erőteljesebben van jelen az idegenellenesség, másrészt – más társadalmaktól eltérően – nem strukturális, hanem szimbolikus eredetű.

A rendőri állomány körében végzett, kérdőíves felmérésen alapuló kutatásom²⁰ egyrészt cáfolta azt a feltételezésemet, hogy az idegenekre vonatkozó attitűdök vonatkozásában nem mutatható ki releváns különbség a civil lakosság és a migrációs folyamatok kezelésében közvetlenül érintett hivatalos személyek között, másrészt arra is rámutatott, hogy a megkérdezetteknek a képzésben töltött idő, a gyakorlati munka közben szerzett tapasztalatok negatív irányban befolyásolják a külföldiekre vonatkozó véleményüket.

Javaslatok

Tekintettel arra, hogy a rendőri állomány többségének szakmai szocializációja nem fókuszál arra, hogy idegenellenessége minél alacsonyabb legyen, illetve nem részesült olyan képzésben, amely a külföldiekkel való találkozásnál keletkező konfliktusok megelőzésére vonatkozó ismereteket tartalmazna, ezért elengedhetetlen a képzési feladatok szakirányítási rendszerének kidolgozása. Mind az alapképzés, mind a továbbképzés tananyagába rendszerezett, módszertanilag kidolgozott ismeretanyag (intézkedés-lélektan, pszichológia, vezetéselmélet) kell hogy beépüljön, hogy annak elsajátításával eredményesebb legyen a rendőri felkészítés, és létrejöjjön egy mindenkor rendelkezésre álló tudásmenedzsment, amely lehetővé teszi a megszerzett ismeretek szükséges, rugalmasan alkalmazható beépítését a változó gyakorlatba.

A jelenlegi képzési formák mellett olyan tanfolyamszerű képzések indítására, konferenciák szervezésére van szükség, amelyek a konfliktuskezeléssel, a kommunikációs készség fejlesztésével, a külföldieket érintő rendőri intézkedések specifikumaival foglalkoznak. Természetesen a felsoroltak tematikájának, esetleges tankönyvi szükségletének kidolgozása hozzáférő szakembe-

²⁰ Az adott lehetőségek nem tették lehetővé, hogy a kutatás a tudományos vizsgálatok alapjául szolgáló reprezentatív mintavétellel történjen.

rek bevonásával lehetséges. Egyidejűleg meg kell találni a helyét és lehetőségét a nyelvi képzés színvonala növelésének. A rendőri állományt fel kell készíteni, hogy a külföldieket érintő fellépésekkor – a vonatkozó jogi és egyéb normák nyilvánvaló betartása mellett – nagyobb körültekintéssel járjanak el, az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásaik ismerete és figyelembevétele pedig elősegítheti az idegenellenességtől mentes, humánusabb rendőri intézkedéseket.

A képzésen belül külön gonddal kell kezelni az idegenrendészeti fogdákon szolgálatot teljesítő állományt. A határőrségnél példaértékű gyakorlatként működött a fogdaőrök pszichológusok segítségével történő felkészítése, az előítéletesség kialakulását csillapító technikák elsajátítása. Ezt a gyakorlatot, illetve a fogdaőrök esetében történő évenkénti pszichológiai szűrést továbbra is indokolt lenne fenntartani.

A xenofóbia mérséklése érdekében célszerű lenne a rendőrség körében végzett kutatás kiterjesztése, több szinten is. Ahhoz, hogy összehasonlíthó elemzések készülhessenek akár az egyes megyék, akár a különböző szervek tekintetében, elengedhetetlen a rendőri állomány tételes felmérése. Ha a teljes körű vizsgálatra törekszünk, olyan szervezeti elemeket is be kell vonni a kutatásba, mint a Repülőtéri Rendőr-igazgatóság, a Nemzeti Nyomozó Iroda, a Készenléti Rendőrség, a Köztársasági Őrezred, illetve a 2010. szeptember 1-jén létrehozott Terrorelhárítási Központ.

A Magyarországra jellemző, nemzetközi összehasonlításban is kifejezetten magasnak mondható idegenellenesség mértéke indokolja a kutatás további szélesítését a rendőrséggel együttműködő társhatóságokra, illetve a későbbiek folyamán a kutatás monitoringrendszerre alakítását. Megítélésem szerint ezek a kutatások hozzájárulhatnak mind a hivatásos, mind a kormánytisztviselői szakmai kultúra színvonalának javításához.

Befejezés

Az EU Tanácsa soros elnökségét 2010 második felében Belgium látja el, ez után következik a magyar elnökség 2011. január 1-jétől. A soros elnökségi tisztet betöltő ország több szempontból, elsősorban a politikai napirend meghatározásával jelentősen befolyásolja az unió tevékenységét. A magyar soros EU-elnökség és az unió prioritásai nagyrészt egybeesnek, idetartozik az energiabiztonság, a további bővítés, a kelet-európai országokkal fenntartott partneri kapcsolatok fejlesztése, a Duna-stratégia vagy a hatékony regionális és

kohéziós politika, az uniós romastratégia kidolgozása, a demográfiai és családpolitikai kérdések csúcsszintű kezelése, Horvátország uniós csatlakozásának segítése és a schengeni övezet bővítése is. A magyar EU-elnökség arculatát a Budapest által elsődleges feladatként kezelt vízpolitika adhatja. Az érintett nyolc ország vállalta, hogy közösen lépnek fel a régió előtt álló próbatételek, így a környezetvédelem, a természetvédelem, a szállítási infrastruktúra, az energiabiztonság, a migráció, a demográfia, a klímaváltozás és a globális válságok megoldása ügyében.

Magyarország után Lengyelország következik. Bár a lengyelek már a következő trióhoz tartoznak, a kontinuitást meg kell tartani, és presztízs kérdése számunkra, mit hagyunk örököül. A Tanácshoz beadandó operatív programnak és munkatervnek körvonalazódtak a főbb irányai. Ezek a következők: az európai politikák fenntarthatóságán belül a minket is érintő – és a lisszaboni szerződés által közösségi szintre emelt – energiapolitika, valamint a klímapolitika kidolgozása; a szabadság, biztonság és jog térségét tekintve a migráció kérdése; a 2013 utáni uniós pénzügyi keret létrehozása; a további bővítés Nyugat-Balkánra irányuló része; a szomszédságpolitika terén pedig a keleti kapcsolatok erősítése.

Amint az az előbbiekből is kitűnik, a migráció kezelése az uniós elsőrangú kérdéseinek sorába tartozik, így mind a magyar, mind a lengyel soros elnökség számára meghatározó feladatként lesz jelen.

A migráció kérdésével foglalkozó nemzetközi és hazai szakanyagok, tudományos publikációk, értekezések, kutatások mind ez idáig azonban elsősorban – és csaknem kizárólagosan – az egyes országok civil lakosságára vonatkozóan foglalkoztak az idegenekkel kapcsolatos attitűdökkel, el- és befogadó vagy elutasító véleményekkel és magatartásokkal, és az ebben a körben kapott vizsgálati adatokból vontak le következtetéseket és fogalmaztak meg meghatározó megállapításokat.

Ezek ismeretében kívántam a kutatásommal bemutatni és igazolni, hogy a migrációkezelésben részt vevők, konkrétan a rendőrök hogyan viszonyulnak az idegenekhez. A kutatás eredményei erőteljesen felhívják a figyelmet arra, hogy a közrend és a közbiztonság megszilárdítását szolgáló kormányzati célok megvalósításakor nem kerülhető meg az ország migrációs politikájával összefüggő feladatok, programok hangsúlyozott szerepeltetése.

A bevándorlókat érintő előítéletesség, az idegenellenesség mérséklése, az idegenekkel szemben tanúsított magatartás- és viselkedésformák pozitív irányú változása, az idegenek jelenlétével is számoló közbiztonság oltalmazása csak a hivatástudat növelésével, az emberi és szakmai készségek és képessé-

gek fejlesztésével lehetséges. Ahhoz azonban, hogy ezeknek a követelményeknek a rendőri állomány és a rendészeti szervek megfeleljenek, elsősorban a problémák feltárására, beazonosítására, a megoldásukat szolgáló javaslatok megfogalmazására és – szükség szerint – azok kormányzati szintű kezelésére van szükség.

Ehhez kívántam kutatásommal és az annak kiterjesztését is szorgalmazó pályázatommal hozzájárulni.

IRODALOM

Bernát Anikó: Idegenellenesség Magyarországon és a visegrádi országokban. Előzetes verzió az IDEA magyarországi műhelyvitájára. 2008. június 10.

Coleman, David: The economic effect of immigration on United Kingdom. *Population and Development Review*, vol. 30, no. 4, 2004

Czene Gábor: Növekszik az idegenellenesség. Idézi **Vicsek Lilla – Keszi Roland – Márkus Marcell:** A menekültügy képe a magyarországi nyomtatott sajtóban 2005 és 2006-ban. *Médiakutató*, 2008. ősz www.mediakutato.hu/cikk

Csepeli György – Fábíán Zoltán – Sík Endre: Xenofóbia és a cigányságról alkotott vélemények. In: **Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.):** Társadalmi Riport, 1998. Társi, Budapest, 1998

Dencső Blanka – Sík Endre: Adalékok az előítéletesség mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyarországon. *Educatio*, 2007/1.

Enyedi Zsolt – Fábíán Zoltán – Sík Endre: Nöttek-e az előítéletek Magyarországon? In: **Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.):** Társadalmi Riport 2004. Társi, Budapest, 2004

Erőss Gábor – Gárdos Judit: Az előítélet-kutatások bírálatahoz. A „rasszista” nyugdíjasoktól a kirekesztő iskolákig. *Educatio*, 2007. tavasz

Gimes Gergely – Juhász Attila – Kiss Kálmán – Krekó Péter – Somogyi Zoltán: Látélet 2008. Kutatási összefoglaló az előítéletesség és intolerancia hazai helyzetéről. Helyzetjelentés és javaslatok. *Political Capital*, Budapest, 2008

Györffy György (szerk.): István király emlékezete. Európa Kiadó, Budapest, 1988

Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport 1998. Társi, Budapest, 1998

Milborn, Cosima: Európa: az ostromlott erőd. A bevándorlás fekete könyve. Alexandra Kiadó, Budapest, 2007

Neményi Mária – Takács Judit: Befogadás és idegenellenesség Európában és Magyarországon. *Esély*, 2005/5.

Örkény Antal: A befogadás haszna – avagy miért lehet jó a bevándorlás? In: **Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter (szerk.):** Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok. HVG-ORAC, Budapest, 2009

PÁLYÁZAT

Simonovits Bori: A magyarországi idegenellenesség alakulásának longitudinális elemzése 2002–2003.

Tájok Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009

Tóth Pál Péter – Turai Tünde: A magyar lakosság külföldiekhez való viszonyáról szóló szakirodalom összefoglalása. *Szociológiai Szemle*, 2003/4.

Tóth Pál Péter: Külföldiekkel vagy idegenekkel... KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2004 [Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézet kutatási jelentések 76.]

Virág László – Vajger Éva – Rigó Éva – Sallai Dóra – Vizinger Erzsébet – Mari Gabriella – Csomós István – Szabó Beatrix – Zsolnai Ágnes – Gáti Szilvia – Somorjai Dezső – Nagy József: A rendvédelmi speciális pszichológiai tevékenység szakmai protokollja. In: **Virág László (szerk.):** A rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja. Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanács, Budapest, 2009

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

LAJER SÁNDOR

Aranka második születésnapja

J. Aranka a tizenkét éves kislányok átlagos életét élte Tatabányán. Iskolába járt, tanult rendesen. „*Csavarogni nem szokott, inkább otthon ül a számítógépe előtt*”, tudtuk meg később az édesanyjától. Ha lement is a játszótérre, akkor a nyolcéves unokatestvérét vitte le játszani, vagy a kutyáit sétáltatta.

A történeti tényállás

Bár J. Aranka a következőkben részletezett esetet szerencsésen túlélte, azért írtam mindezt múlt időben, mert az a bizonyos nap gyökeresen megváltoztatta a kislány életét.

A Tatabányai Rendőrkapitányság ügyelete 2011. március 7-én, 16.45 körül adta ki rádión a szolgálatban lévőknek azt az utasítást, hogy mindenki menjen a Tatabánya, Mártírok u. 95. számú lépcsőházhoz, mivel ismeretlen személy egy üveggel fejbe dobott egy éppen arra sétáló gyermeket, az állatpártól akkor még csak annyit lehetett tudni, hogy súlyos.

Aki nem ismerős Tatabányán, annak leírom a környéket, hogy lássa: a nyomozás első pillanatától milyen nehézséggel álltunk szemben. A bűncselekmény helyszíne amolyan jól ismert szocialista lakótelep. Két tízezeres szalagház közötti parkoló. Sorházanként hat lépcsőházzal, lépcsőházanként harminc lakással. Így összesen 320 lakásról beszélhetünk ott, ahol pusztán egyetlenegy parkolót két oldalról határoló tömbök vannak.

Már az elsődleges adatgyűjtéskor is megállapíthatóvá vált, hogy a kislányt nem az utcán verték vagy dobták fejbe az üveggel, hanem az ominózus üveget valamelyik ablakból, esetleg a tetőről dobták ki.

Az elsődleges intézkedések és a helyszíni szemle

Mivel egyértelművé vált, hogy biztosan bűncselekmény történt, így azonnal intézkedni kellett. Sor került egy szemlebizottság felállítására, továbbá megtörtént a terület lezárása, beosztottuk, kiknek, hol, illetve mely lépcsőházak-

ban kell az adatgyűjtéseket azonnal elvégezniük, végül egy járőrpárost elküldtünk a kórházba J. Aranka és a mentők után, hátha megtudhatunk valami fontosat. Tekintettel arra, hogy e tevékenységek párhuzamosan zajlottak, így kronológiailag nehéz lenne bemutatnom a nyomozás egész menetét. Így a leírást a szemlével kezdem, mivel ez és a szemlék általában (persze, ha nem megváltoztatott vagy koholt helyszínről van szó) mindig objektív alapot és objektív kiindulási pontot nyújtanak egy-egy bűncselekmény történeti tényállásának megállapításához, illetve a nyomok mint későbbi bizonyítékok felhasználhatóságához.

Tehát a helyszíniszemle-bizottság a munkáját a parkolóban kezdte meg. A bűncselekmény a Mártírok u. 90–95. számú háztömbnél történt. A kislányt az üveg a 94. és 95. lépcsőházak előtti területen találta el. A parkoló aszfaltozott. E ház és a szemközti szalagház között két sorban gépjárművek parkoltak. A bizottság feljegyezte az összes gépkocsi rendszámát az esetleges későbbi kihallgatásokhoz. Az aszfalton zöld és fehér színű, illetve inkább átlátszó üvegdarabok voltak szétszóródva, minden irányban. Már első ránézésre is egyértelmű volt, hogy a két különböző színű üvegszilánk nem egy üveghez tartozott, hiszen színükben, falvastagságukban és anyagszerkezetükben is különböztek. Már csak az volt a kérdés, hogy e két típusú üveg, illetve ezek összetörése egyszerre vagy különböző időben történt, és akár az egyik, akár a másik, annak van-e jelentősége a bűncselekmény szempontjából. Erre a kérdésre nyilván a szemle későbbi szakasza adja meg a választ.

Az aszfalton jól látható vérszenyeződés volt. A jelen lévő tanúk elmondták, hogy a kislány ott feküdt a földön, miután az üveg eltalálta. A vérszenyeződés szintén formátlan volt, de lehetővé tette annak megállapítását, hol állt a lány, amikor az üveg eltalálta, illetve tudott-e még menni, kúszni stb. a becsapódás után. A vérfolt egy helyre összpontosulása azonban megadta a választ, hogy miután az üveg eltalálta, a sértett már nem tudott mozdulni, azaz az üveget valószínűleg nem az alsóbb emeleti ablakokból dobták ki, a sérülés fokából inkább a magasabbról dobásra lehetett következtetni. Az üvegszilánkok és a vérfolt elhelyezkedése már egyfajta támpontot adott számunkra a tekintetben, hogy az üveg merről érkezhett, hiszen az üveg, illetve a becsapódás után a szilánkjai nyilvánvalóan abban az irányban haladtak tovább, amerre a tehetetlenség hatott rájuk. Következésképp az üvegnek ezzel ellentétes irányból kellett érkeznie. De felmerült a kérdés: az átlátszó vagy a zöld színű üveg okozta-e a sérülést? A szemle erre is megadta a választ. Az átlátszó színű üvegtörmelék valamiféle sík felületből származott, tekintettel arra, hogy a nagyobb darab üvegszilánkok maguk is sík felületűek voltak. A nagyobb,

zöld színű üvegtörmelék-darabok között viszont voltak íves formájúak is, valamint egyes zöld színű üvegszilánkokat összetartott egy Don Pedro feliratú címke is. A címkemaradványról jól kiolvasható volt, hogy ez egy habzóbor-típus. Ez a címkedarab vérel szennyezett volt, sőt jobban megvizsgálva, két hajszál is volt benne. Ilyen típusú szennyeződés az átlátszó üvegszilánkokon egyáltalán nem volt fellelhető. Így a kérdés eldőlt: a zöld színű üveg okozta a sértett sérülését. Mivel az üvegszilánkokon és a véren kívül egyéb szennyeződést nem találtunk az aszfalton, így arra is következtetni lehetett, hogy az üveg üres volt, amikor a sértett fejét eltalálta. De vajon az üveg a sértett fején vagy az aszfalton törött-e össze? Ezt ott, helyben nem lehetett megválaszolni, de akkor nem is ez volt a legfontosabb kérdés.

Mindeme megállapítások mellett a technikus összegyűjtötte az üvegcserepeket, külön rögzítette a hajszálakat, a vérből vett mintát, a nagyobb üvegcserepekről sikerült két ujjnyomot is rögzítenie, de mindent összevetve nem mondhatjuk, hogy egy nyomgazdag helyszínnel volt dolgunk, figyelemmel arra, hogy a vér és a hajszál nagy valószínűség szerint a sértettől származott.

Honnan dobhatták ki az üveget? Véletlenül esett ki valahonnan (például egy ablakpárkányról), vagy szándékosan dobták ki? Ha igen, miért? Heccből? A kislányt akarták megijeszteni? Vagy szándékosan meg akarták dobni? Vagy valamelyik ott parkoló autó tulajdonosát akarta így megleckéztetni egyik haragosa? Megannyi kérdés és megannyi verzió, és még csak ott tartottunk a nyomozásban, hogy a parkolóból feltekintettünk a tízemeletes háztömbre, a ránk meredő ablakok erdejére. De nem volt mit tenni, és nem is akartunk mást tenni, mint megtalálni azt a helyet, ahonnan az üveget dobták, és megtalálni azt, aki dobta.

A szemlét így kiterjesztettük a házra. A parkolóban tapasztaltak alapján a dobás legvalószínűbb helyének a 94-es vagy a 95-ös lépcsőházat, azok lakásainak ablakait, illetve a két lépcsőház tetejét tekintettük, ezért a szemlét a lépcsőházakban folytattuk. A lépcsőházakban érdemi nyomot nem találtunk, de kiderült, hogy a lépcsőházak ablakai nyithatók, így esetleges dobási pontként még ezek is számításba jöhetnek. Nem is beszélve arról, hogy a kilencedik és a tizedik emeletek közötti egyik ablak még nyitva is volt. Az igazi megoldást azonban a tetőn látottak hozták meg.

A 94. és a 95. lépcsőházakat egy a tetőn lévő, úgynevezett átkötő folyosó kapcsolja össze. E folyosó egyik ajtaja az egyik, másik ajtaja a másik lépcsőházba, vagy ha tetszik, lépcsőházból nyílik. A folyosóról azonban nem lehet ki-menni a tetőre, mert a kilépést megakadályozza a kétoldalt végigfutó panelekből álló üvegfal. És lám, eme üvegpanelek pont olyanok, mint a parkolóban

talált átlátszó üvegtömelékek. És még valami: az üvegpanelok közül az ajtó-tól számított tizenhatodik kitörött. A darabjai a tetőn voltak. Itt tehát mégiscsak ki lehetett menni a tetőre. Egy-egy ilyen panel szélessége mindössze huszonhárom centi, ebből arra lehetett következtetni, hogy igen vékonynak kell lennie annak, aki e résen akar kijutni a háztömb tetejére. Az átjáró folyosójára kiterjesztett szemle több nyomot is felfedezett. Ilyen volt a tizenötödik és a tizenhetedik üvegpanelról rögzített ujjnyomok, az itteni kitört üvegből vett minta, a borosüveg tetejéről származható zárófolia, két cigarettacsikk, műanyag boros dugó. A legfontosabbat azonban a végére hagytam: a tetőn egy ugyanolyan Don Pedro-s üveget találtunk, mint amilyen az aszfalton volt. E borosüveg azonban a talpán állt a tetőn, viszont a kitörött üvegpaneltól olyan távolságra (114 cm-re), hogy azt nem lehetett csak úgy, a kitörött panelon kinyúlva kitenni a tetőre. Aki azt oda rakta, az kint volt a tetőn, hiszen a 114 cm más következtetést nem engedett meg, mivel egy kidobott üveg – még ha kis távolságra dobjuk is – csak kevéssé képes pont a talpára érkezni és ott meg is állni. Tehát, aki kitette a tetőre a borosüveget, az a 23 cm-es résen ki tudott menni oda.

A tetőről lenézve azonban ugyanazokkal a kérdésekkel találtuk szembe magunkat, mint még az aszfalton. A tetőről dobták le az üveget, vagy valamelyik ablakból? Az véletlenül esett le, vagy szándékosan dobták ki? Az utóbbi kérdésre a lézeres mérések megadták a választ. Közülük is az egyik legfontosabb mérés az volt, amely megállapította, hogy a földön lévő vérfolt – mint becsapódási pont – a ház falsíkjától 416 cm-re volt. Márpedig ha az üveg véletlenül esett volna le akár a tetőről, akár más ablakból, akkor semmiképpen sem kerülhetett volna a fal síkjától több mint négy méterre. Ha véletlenül kibillant volna egy ablakpárkányról, akkor a távolság csupán pár centiméter lehetett volna, és az sem lett volna elképzelhetetlen, hogy már egy alacsonyabban lévő ablakpárkánynak nekiütközve azon széttört volna. Ha pedig szándékosan ejtették volna ki, akkor a becsapódási pont nem lehetett volna messzebb a fal síkjától, mint annak az embernek a karhossza, aki elengedte az üveget. Következtetésként annyi tehát mindenképpen levonható volt, hogy az üveget hajítással indították útjára.

Amikor összegeztük a rögzített nyomokat, némi hiányérzetünk támadt. Ha az a feltételezésünk helyes, hogy az üveget a tetőről dobták le, akkor miért csak egy műanyag dugót és egy záró fóliát találtunk a szemlén? Mivel e kétség nem hagyott nyugodni bennünket, így pár nappal később visszamentünk a tömbház tetejére újabb szemlét tartani. Várakozásunk beigazolódott. Az átkötő folyosó vaslépcsője alatt megtaláltuk a másik üveghez tartozó zárófoliát is, sőt az egyik üveghez tartozó kisméretű címkét is, igaz, ezt há-

rom részre tépett állapotban. Így most már teljesnek lehetett tekinteni a maximálisan begyűjthető nyomok listáját.

A lehetséges szakértők kirendelése

Ezek alapján elsődlegesen igazságügyi ujjnyomatszaktértőt, valamint hemogenetikai szakértőt rendeltünk ki.

Az ujjnyomatszaktértő rendelkezésére bocsátottuk az aszfalton lévő üvegcserepekről rögzített ujjnyomtöredékeket, az átjáró folyosó ép üvegpaneljáról rögzített ujjnyomtöredékeket, valamennyi zárócímkét, a tetőn megtalált üvegcímkét, továbbá a tetőn talált borosüveget.

A hemogenetikai szakértő rendelkezésére bocsátottuk a tetőn talált borosüveg nyakáról, valamint a nyitott lépcsőházi ablak kilincseről levett DNS-mintát.

A nyomok értékelése, a többszöri átbeszélés, sőt a többszöri helyszínmegtekintés ellenére sem tudtuk azonban egyértelműen eldönteni, hogy az üveget a tetőről, valamelyik lépcsőházi ablakból, vagy valamelyik lakásból dobták-e ki. Ahogyan már írtam: az nyilvánvaló volt, hogy az üveget szándékosan dobták el, hiszen a vérfolt faltól való távolsága kizárta mind a párkányról való esetleges kiesést/kibillenést, mind a kézből való pusztá elengedést/leejtést. Azt még a középiskolai tanulmányainkból tudjuk, ha egy tárgy nem szabadeséssel, függőlegesen haladva ér földet, akkor az a tárgy valamilyen parabolapályát vagy annak egy szeletét járja be a kiindulási pont és a becsapódási pont között. Ha ez így van, akkor kis szerencsével (és a fizika törvényszerűségeivel) megtudhatjuk az összetörött üveg kiindulási pontját, hiszen bizonyos adatok a rendelkezésünkre álltak: a tömbház magassága, az egyes emeletek ablakainak magassága, a tető és az egyes emeletek ablakainak távolsága a becsapódási ponttól, a becsapódási pont távolsága a fal síkjától, az üveg mérete és súlya, a sértett magassága, illetve a fején lévő sérülés elhelyezkedése stb. Ha pedig ezáltal megtudjuk a parabolapálya kiindulási pontját vagy annak egy jól behatárolható területét, akkor esetleg kizárható a tető, illetve nem kevés lakáshoz tartozó ablak mint a dobás helye. Miért tulajdonítottunk ennek ilyen nagy jelentőséget? A válasz egyértelmű: ha a kidobott üveg csupán meghatározott ablakokból származhatott, akkor az elkövetői kör nyilvánvalóan csak azokra a személyekre szűkült volna, akik a bűncselekmény elkövetésének idején a meghatározott lakásokban tartózkodtak. Ha viszont a számítás nem tudja kizárni a tetőt mint dobási helyet, akkor

a nyomozás lényegesen nehezebbé válik, hiszen a tetőre bárki fel tud menni még akkor is, ha az adott lépcsőházak kapubejárói számkódosak.

Mindezek alapján kirendeltünk tehát egy fizikus szakértőt is. A szakértővel előzetesen telefonon többször is egyeztettünk. Elmondtuk, hogy mely kérdésekre kellene a válaszokat megadnia, ő pedig elmondta, hogy e kérdések megoldásához a számításokat egyáltalán el lehet-e végezni, illetve e számításokhoz milyen adatokra (mérésekre) lenne szüksége, illetve kérte, ha lehet, adjuk át a tetőn megtalált üveget. E megbeszélések konstruktívak és teljes mértékben érdemiek voltak, így a véglegesen elkészített kirendelő határozaton már csak egyértelmű, lényegre törő és sallangmentes kérdéseket tettünk fel.

Az adatgyűjtés és a személyek meghallgatása

Miután a tárgyi bizonyítékok összegyűjtésével és azok elsődleges értékelésével végeztünk, rá lehetett térni a személyi jellegű bizonyítékok gyűjtésére. Itt térek vissza az elemzés elején írtakra: az adatgyűjtésre és a sértett elsődleges meghallgatására. E két tevékenység természetesen ilyen élesen nem választható el a szemlétől, mint ahogyan azt a mostani írásomban teszem, hiszen a beszerzett tárgyi és személyi adatokat/bizonyítékokat mindig egymással összevetve és összességében kell elemezni és értékelni. Pusztán a jobb megértés miatt választottam ezt a fajta leírásmódot.

A kórházban nemigen tudtunk érdemben beszélni Arankával. A lány magánál volt ugyan, de a feltett kérdésekre nehezen, vontatottan és sokszor összefüggéstelenül válaszolt, de ez egy ilyen trauma után nem róható fel neki. Összességében annyit tudtunk meg tőle, hogy otthonról a boltba indult. Amikor a szomszéd lépcsőházhoz ért, „valami a fejére esett”, és már csak akkor tért magához, amikor „emberek voltak körülötte”.

Meghallgattuk az édesanyát is, aki még tudott vele pár szót beszélni, mielőtt a mentők a kórházba szállították volna. Neki annyival többet tudott még mondani, hogy a boltba menet felnézett a tömbre, amikor az egyik ablakban egy fiút meg egy lányt látott. A fiú a „középső ujját mutogatva integetett, de nem nekem”. Majd a következő pillanatban elkezdett csengeni a füle. Sajnos ennél többet az anyukától sem tudtunk meg. (Ugye emlékszik, kedves olvasó, a dilemmánkra? Az üveget a tetőről vagy valamelyik ablakból dobták-e ki? A sértett által elmondottak álltak szemben a szemlén tapasztaltakkal. És ez nem az utolsó ilyen jellegű vallomás lesz, amellyel a nyomozás közben találkozunk.)

Meghallgattuk a nevelőapát is, ő még az orvosi vizsgálatok előtt, de már a kórházban tudott beszélni a kislánnyal. Neki is ugyanazt mondta, mind az édesanyjának, igaz, a fiút és a lányt az egyik kilencedik emeleti ablakban lévőként említette.

Meghallgattuk azokat, akik először siettek a sértetthez és próbáltak segítséget nyújtani neki. A többség azt mondta, hogy az eseményt nem látták, vagy csak az üveg csattanására, vagy sikoltozásra, vagy mások mentőért kiáltására lettek figyelmesek. Gyanúsán viselkedő személyt/személyeket sem az ablakokban, sem a tetőn nem láttak. Igaz, egyrészt, hogy nem is ezt nézték elsősorban, másrészt pedig a hangoskodásra meglehetősen sok ablakból néztek ki kíváncsiskodók. A többiek által elmondottakon felül egy tanú említette, hogy a nyolcadik vagy kilencedik emeleten látott egy ablakot becsukódni. Furcsállotta, mert miközben a kíváncsiskodók mind-mind nyitották az ablakaikat, hogy megnézzék, mi történt, addig valaki pont ekkor zárta be az ablakát.

Beszéltünk az orvossal, illetve a mentőkkel, ők arról tájékoztattak, hogy a sértett sérülése súlyos, életveszélyes. Koponyaboltozati törése van. Tájékoztattak továbbá, hogy a tatabányai Szent Borbála Kórházban megkapja az elsődleges, sürgős orvosi ellátást, de a végleges ellátásra és a végleges műtétre el fogják szállítani a budapesti Szent János Kórházba.

A sebet már kitisztították, és nem találtak benne üvegszilánkokat. Ez választ adott arra a kérdésünkre, hogy a borosüveg a sértett fején vagy az aszfalton törött-e szét. Nyilvánvalóvá vált, hogy az üveg nem törhetett össze a koponyán, mivel akkor a seb felületén vagy annak mélyén üvegszilánkokat kellett volna az orvosoknak találniuk.

Az adatgyűjtés során volt néhány ember, akik egy piros kapucnis felsőt vagy piros színű kabátot viselő személyt láttak a tetőn a bűncselekmény idején.

Ideje volt egyben és összességében értékelni a rendelkezésre álló adatokat és levonni belőlük a lehetséges következtetéseket, felállítani a verziókat.

A beszerzett adatok összegzése

Először is összegezni kellett, hogy mi történt. Eljárást indítottunk ismeretlen tettes ellen, aki 2011. március 7-én, 16.25 körül (az időpontot a mentőállomás központjába beérkezett segélyhívásból tudjuk) a Tatabánya, Mártírok u. 94. vagy 95. számú házból vagy annak tetejéről egy Don Pedro márkájú, zöld színű habzóboros-üveget dobott le, amellyel fején találta az éppen arra sétá-

ló J. Aranka tatabányai lakost, aki ennek következtében súlyos, életveszélyes sérülést szenvedett.

Másodszor e történeti tényállás alapján meg kellett állapítani a törvényi tényállást is. Mivel a körülményekből arra a következtetésre jutottunk, hogy a szándékosság szinte teljességgel kizárható, úgy ítéltük meg, hogy a testi sértés gondatlan alakzata az (legalábbis az eredmény tekintetében gondatlan), amely kimeríti a Btk. megfelelő tényállását. Ez alapján a nyomozás elrendelésére a 170. § (2) bekezdésbe ütköző és a (7) bekezdés III. fordulata alapján került sor, gondatlanságból elkövetett, életveszélyt okozó testi sértés vétsége miatt.

Számba vettük tehát azokat az adatokat, amelyek már megválaszolták a kriminalisztika hét alapkérdésének némelyikét. Választ kaptunk arra, mi történt, mikor történt, hol történt és mivel követték el a bűncselekményt. A még hiányzó információk nélkül azonban egyelőre nem tudtunk választ adni azokra a kérdésekre, amelyek megadták volna a feleletet arra, hogy ki kivel követte el a bűncselekményt, valamint hogyan és miért történt.

A verziók felállítása és az azokhoz tartozó kérdések

Ahhoz azonban, hogy a választ megkaphassuk, különböző verziókat kellett felállítani. Ezek közül a legfontosabbak a következők voltak:

- 1) Az adott házban, esetleg a környéken lakók követték-e el a bűncselekményt?
- 2) A piros felsőt viselő férfinak köze van a bűncselekmény elkövetéséhez?
- 3) Ha nem a környéken lakók között kell keresni az elkövetőt, akkor ő nem is helybeli, nem is tatabányai lakos?
- 4) A tetőről vagy valamelyik emeleti ablakból dobták-e ki az üveget?
- 5) Az elkövető felnőtt-, fiatal-, esetleg gyermekkorú?
- 6) Az elkövető esetleg hajléktalan?
- 7) Az elkövető és a sértett között van valamilyen kapcsolat? Akár van, akár nincs, az elkövető miért dobta meg a sértettet?
- 8) Ugyanazok dobhatták-e le az üveget, akik annak tartalmát a tetőn (vagy máshol) megitták?
- 9) Ha nem a tetőről dobták le az üveget, akkor az ott megtalált ép üveget csak a mi megtevesztésünkre tette oda valaki? Ha igen, akkor ki?
- 10) A szemlén rögzített két különböző üvegnek van-e köze egymáshoz? Az átlátszó üveget akkor dobták le a tetőről, amikor a zöldet, vagy korábban? Ha pedig azonos időben dobták le, akkor egy vagy több személy dobta-e le?

A Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője célszerűségi okból az eljárás lefolytatásával a Tatabányai Rendőrkapitányságot bízta meg.

A nyomozó csoport felállítása és állampolgári segítség kérése

Úgy ítéltük meg, hogy ezen ügy nyomozásához tapasztaltabb kollégákból álló négyfős nyomozó csoportot állítunk fel, az ő dolguk kizárólag a bűncselekmény elkövetőjének felderítése, személyazonosságának megállapítása és a bűncselekmény bizonyítása.

A Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság és Tatabánya Város Önkormányzata külön-külön kétszázötvenezer forint nyomravezetői díjat tűzött ki annak, aki érdemi információval szolgál az elkövetőről. Ezzel összefüggésben nagyjából ötszáz szórólapon tettük közzé a felhívásunkat: a környék valamennyi lépcsőházában, üzletében, boltjában, óvodájában, iskolájában, orvosi rendelőjében kiragasztottuk, a környék lépcsőházainak valamennyi levelesládájába is bedobtuk (számítva arra az eshetőségre, hogy az elkövető az általa észlelt helyekről letépheti felhívásunkat). Továbbá a díjkitűzést közzétettük valamennyi helyi és megyei médiában is.

A piros felsőt viselő férfi

Tehát az elsődleges feladatunk volt a piros kapucnis vagy piros kabátos férfi megtalálása, ekkor ugyanis még nem állt a rendelkezésünkre az elkövetőre vonatkozó más adat.

A keresést bonyolította, hogy a szemközti házban sikerült felkutatnunk egy olyan lakót/szemtanút, aki az üvegtörés hangjára kinézett az ablakon, és még a mentők kiérkezése előtti percekre is készített fényképeket. Elsődlegesen hasznosnak ítéltük a képeket, arra gondolva, hogyha az elkövető ott maradt a helyszínen megbizonyosodni arról, mi lett a cselekménye következménye, akkor ezeken a felvételeken rajta kell hogy legyen. A képek azonban meglehetősen nagy távolságból készültek, így nem használhattuk a rajtuk lévő személyek elsődleges azonosításához. De több olyan embert is láttunk a felvételeken, akik piros színű felsőt viseltek.

Ismét hosszas adatgyűjtés kezdődött, újabb emberek meghallgatásával. Ennek során azonban a Mártírok u. 95. számú lépcsőházban lakó nő elmondta,

hogy a fia fél öt körül ment fel a tetőre, és piros színű felsőt viselt. Megvártuk, míg a fiú hazaérkezik, és a ruházata lefoglalása után ki is hallgattuk őt. K. G. tagadta, hogy ő dobta volna le az üveget a tetőről. Azt elismerte, hogy járt a tetőn a kérdéses időben, de szerinte 16.45 körüli időben érkezett haza, addig az egyik közeli könyvtárban internetezett. Amikor hazaérkezett, látta a rendőrautókat és a tömeget, és arra gondolt, hogy a tetőn lévő amatőrrádió-antennáit rongálhatták meg. Ezért ment fel a tetőre, de miután meggyőződött arról, hogy a tetőkijáró ajtaja zárva van, le is jött onnan, majd később otthonról is elment. K. G. elmondta, hogy az antennái miatt sűrűn megy a tetőre, és a tetőtérben gyakran lát fiatalokat dohányozni, inni, illetve hajléktalanokat inni, aludni.

Alibijének ellenőrzésekor a nevezett könyvtárban dolgozó hölgy igazolta K. G. állítását. Szerinte K. 16.40-ig biztosan a könyvtárban volt. Ha pedig ez így volt, akkor 16.25-kor nem dobhatta le a tetőről az üveget.

A borosüveg

Másik vonalon kellett a nyomozást tovább folytatni. Ez pedig a borosüveg volt. Felvettük a kapcsolatot a borosüveg címkéjén található gyártóval, a Royalsekt Zrt.-vel. Az értékesítési menedzser készségesen tájékoztatott arról, hogy a kérdéses zöld üveges gyöngyöző bort 2010. november 27-én palackozták, 160 026 palackkal. A menedzser szerint csupán két tatabányai italdiszkonttal vannak kapcsolatban, az egyik a D&Z Kft., a másik a Waldi Kft.

Megkeresésünkre a D&Z Kft. képviselője elmondta, hogy ők csak fehér üveges Don Pedro bort kaptak és árusítottak.

A Waldi Kft. képviselője azonban elmondta, hogy ők tavaly decemberben kétszer is kaptak szállítmányt, az elsőt 14-én, a másodikat 23-án. Ezekből a szállítmányokból Tatabánya területére hét különböző kisboltba is szállítottak. Az egyikben emlékeztek a zöld színű Don Pedróra, de csak körülbelül tudták megmondani, hogy kik vehettek belőle. Közülük kettőt tudott úgy-ahogy megnevezni az eladó: „*A környéken lakó Zita nevű idős nő és Tóth János.*” Elmondta, hogy a Zita nevű nő iker fiúunokáit a közelben lévő Kodály Zoltán Általános Iskola tetején szokta látni mászkálni.

Az első érdemi információ ellenőrzése

Megtaláltuk a Zita nevű nagymamát, ki is hallgattuk. Állítása szerint a környéken lévő kisboltban szokott rendszeresen vásárolni, ami italt vesz, az a

férjének sör, illetve magának vörösbor. A pezsgőt egyikük sem szereti, így sem ezt, sem gyöngyöző bort nem vett soha.

A további adatgyűjtéskor egy újabb tanú azt állította, hogy amikor ő az üvegcsőrömpölésre kinézett az ablakon, akkor látta, hogy az iker fiúk egy lánnyal együtt éppen kijönnek a 95. számú lépcsőházból.

Ez után hallgattuk ki a 15 éves *N. P.-t* és *N. M.-et*. Mindketten azt mondták, hogy nincs közük az elkövetett bűncselekményhez, annak időpontjában a szomszédos játszótéren voltak másik öt társukkal. A történetekről az egyik barátjuktól szereztek tudomást, aki később csatlakozott hozzájuk. Ők ekkor mentek az esemény helyszínére. A feltett kérdésre, miszerint hol álltak pontosan a nézelődés idején, azt válaszolták, hogy a tömbház sarkánál is és a 95. lépcsőház bejáratjánál is. Mivel a későbbiekben kihallgattuk a másik öt fiatalokút is, akiknek vallomása megegyezett az ikrekével, így megállapíthattuk, hogy valóban nem ők dobták le az üveget. Az egyik barát azonban látta, amint az üveg a sértett fejére esik. Szerinte egyből felnézett, de sem az ablakokból, sem a tetőről nem látott senkit lenézni. Annyi tehát mindenképpen leszűrhető volt ebből, hogy az elkövető nem nézett lefelé, miután ledobta az üveget.

A másodiké...

Meg kellett tehát találni azokat a fiatalokat, akik a kilencedik vagy a tizedik emeleten többször is kinéztek az ablakon, majd behúzódtak, esetleg mutogattak lefelé.

Az egyik tizedik emeleti lakásban meghallgattunk egy 18 éves fiút, *H. D.-t*. Elmondta, hogy otthon volt az egyik barátjával, a 16 éves *S. B.-vel*. Elmondása szerint 16.30 tájt mind a ketten lementek kutyát sétáltatni, valamint az egyik ottani kisboltba „kólát vagy gyömbért venni”. Ez után indultak haza, amikor meglátták a lépcsőházuk előtt történeteket. Ott nézelődtek egy darabig, majd felmentek a tizedik emeleti lakásba, és még egypárszor kinéztek. Többször rákérdeztünk, hogy szoktak-e vásárolni és fogyasztani alkoholt, esetleg habzó bort, de mindig nemmel felelt. De éreztük, hogy valami nincs rendjén. Addig-addig tettük fel újra és újra a borra vonatkozó kérdéseinket, hogy *H. D.* végül elmondta, ő is és a barátai is többször vettek már ilyen bort, közösen szokták meginni. Karácsony előtt vásároltak két, zöld üveges Don Pedrót, a házuk tetején itták meg *S. B.-vel* és a 19 éves *Z. Zs.-vel*.

Kihallgattuk *Z. Zs.-t*, és elismerte a decemberi italfogyasztást. Elmondta, hogy a bort az egyik közeli boltban vették. Az üvegeket, a dugókat és az eltépett

zárócímkeket az összekötő átjáróban hagyták. A kérdéses nap eseményeiről azonban nem tudott nyilatkozni. Állítása szerint december óta nem járt a tetőn. A bűncselekmény idején pedig otthon tartózkodott, ezt a szülei is igazolták.

Kihallgattuk S. B.-t is, ő is elismerte a vásárlás és a tetőn italozás tényét. Állítása szerint a születésnapját ünnepelték (december 16.). Ő is azt mondta, hogy az üvegeket, dugókat, címkeket otthagyták az átjáróban. Azóta ő sem járt a tetőn. A kérdéses napon pedig valóban H. D.-nél tartózkodott, majd fél öt körül lementek a boltba üdítőt venni és kutyát sétáltatni. A kislánnyal történekekről már csak a boltból jövet szereztek tudomást, majd kis nézelődés után visszamentek a tizedik emeleti lakásba.

Ez a két fiú akár lehetett is volna az elkövető, de mindenképpen ellenőriznünk kellett az állításukat. Meg kellett állapítanunk, hogy valóban voltak-e az általuk megnevezett boltban, és ha igen, mikor. A bolttulajdonos elmondta, hogy ismeri a két fiút, mert rendszeresen szoktak nála vásárolni, de arra nem tudott egyértelmű választ adni, hogy a bűncselekmény idején voltak-e nála. Ennek megállapítására előkerestettük az adott napra vonatkozó pénztárszalagot, és 16.27-es vásárlási időponttal találtunk egy kifizetést, egy olyan tételről, amelyről a fiúk beszéltek: 1 db kétliteres gyömbér üdítőital, 220 Ft-ért. Ebből egyértelmű volt, hogy ha a két fiú 16.27-kor a boltban fizetett, akkor 16.25-kor nem dobhatták le az üveget a tetőről. Így tehát ezt a verziót is elvethettük, de legalább arra a két kérdésre megkaptuk a választ, hogy azok dobták-e le az üveget a tetőről, akik megitták a tartalmát, vagy mások, illetve hogy nem a mi megtevesztésünkre rakták oda azt az üveget a tetőre.

A harmadiké...

Következhett egy újabb verzió, mégpedig a sértett által említett „valamilyik” kilencedik emeleti ablakhoz tartozó lakás. A bűncselekmény időpontjában hatan voltak benne, mindegyiküket kihallgattuk. Mindannyian a lakásban voltak, különböző helyiségekben. Szeszest italt nem fogyasztottak, a kérdéses habzó borról még csak nem is hallottak. Az üveget nem ők dobták le.

A negyediké...

Időközben folyamatosan ellenőriztük azt a verziót is, hogy az elkövető esetleg hajléktalan lehetett. Megkérdeztük az utcán élőket, felkerestük az összes

tatabányai hajléktalanszállót, nappali melegedőt, de sem a hajléktalanok, sem a szociális munkások között nem találtunk olyasvalakit, aki érdemi információval szolgált volna.

Tovább erősödött az az elképzelésünk, hogy az üveget rendezett körülmények között élő fiatalokú dobta le. Olyasvalaki, aki kifért a 23 centis résen, amely a tetőre vezetett.

Az ötödik érdemi információ ellenőrzése

Számos kérdésre megkaptuk a választ, és kizárhattunk néhány lehetséges verziót is, de nem jutottunk közelebb az elkövetőhöz, ezért folytatnunk kellett az adatgyűjtéseket, tanulmányokat.

Sikerült találnunk egy olyan tanút, aki egy addig meg nem nevezett személyről tett vallomást. *Tóth Á.-t személyesen ismeri, és a bűncselekmény idején látta elszaladni a helyszínről: „Á. elszaladt a tömbünk melletti parkoló széléig. Nagyon ideges volt, nagyon gyorsan futott. Az biztos, hogy nem nézett vissza, csak rohant előre.”* A vallomása elején pedig azt mondta, hogy a bűncselekmény előtt Tóth Á.-t a Mártírok u. 82.-be látta bemenni, és úgy tudja, valamelyik emeleten lakik az egyik haverja. A tanúnak bemutattuk Tóth Á. nyilvántartásban lévő személyiigazolvány-képét, és határozottan felismerte azt, akiről a vallomásában beszélt. Mivel a tanú által elmondottak valósnak tűntek, nem volt okunk kételkedni, így először felkutattuk és kihallgattuk a haverként említett R. B.-t.

Elmondta, hogy ismeri Tóth Á.-t, gyakran jár hozzá, annak ellenére, hogy ő jelenleg Budapesten lakik. A hétvégi közös bulizásokon szoktak találkozni. Azt állította, hogy március 7-én azonban biztosan nem járt nála, mivel ő egész nap vidéken dolgozott. Ennek ellenére a gyanúkat R. B. is erősítette, mivel ekként jellemezte Tóth Á.-t: *„Az Á.-nak egyébként vannak furcsa dolgai [...] Az egészen biztos, hogy feljár a Mártírok utcai lépcsőházak tetejére. Többször láttam azon a lépcsőháztetősoron is, ahonnan állítólag ledobták az üveget, de a többi lépcsőház tetején is láttam már.”*

E két tanú vallomásában némi ellentmondás volt ugyan, ennek ellenére úgy döntöttünk, hogy kihallgatjuk Tóth Á.-t, attól ugyanis, hogy R. B. nem találkozott Tóth Á.-val, ő még mehetett hozzá, hiszen nem tudhatott arról, hogy R. B. aznap dolgozni fog. E miatt pedig a tanú láthatta őt bemenni a lépcsőházba.

Tóth Á. állítása azonban kizárta, hogy a továbbiakban esetleges elkövetőként kezeljük: aznap 6.00-tól 15.00-ig az egyik szomszédos város gyárában

dolgozott. Az édesapjával dolgozik együtt, és munka után egyenesen hazamentek, megebédeltek, és 19 óráig mindketten otthon voltak.

A hatodiké...

Tóth Á. tehát nem lehetett az elkövető. De akkor kiről beszélt a tanú és R. B.? Ekkor már mi sem tudtuk, hogy kiről beszélt a tanú (csak emlékeztetöül: ő a személyiigazolvány-képen határozottan felismerte Tóth Á.-t!), de mint később kiderült, R. B. egy másik Tóth Á.-ról beszélt! Így hát őt is felkutattuk.

A másik Tóth Á. sem ismerte el, hogy köze lenne a bűncselekmény elkövetéséhez. Vallomásaiban elismerte ugyan, hogy ismeri R. B.-t, és hogy rendszeresen járnak szórakozni, de az egészen biztos, hogy március 7-én nem járt sem nála, sem másnál Tatabányán: aznap 9.00-tól 14.00-ig egy belvárosi gyorsétteremben dolgozott, majd elment egy budapesti iskolába, ahová 14.45 táján érkezett, és egészen 20 óráig ott volt.

Mivel őt R. B. olyasvalakinek írta le, mint akinek „vannak furcsa dolgai”, és tudja róla, hogy „feljár a Mártírok utcai lépcsőházak tetejére”, ezért elengedhetetlennek tartottuk a Tóth Á. által elmondottak ellenőrzését.

Ennek érdekében megkerestük a szóban forgó gyorséttermet, annak vezetője elmondta, hogy Tóth Á. aznap 10.30-tól 14.30-ig valóban náluk dolgozott, és egyszer sem hagyta el a munkahelyét. Mivel azonban 14.30 után még vonattal is el lehet úgy jutni Tatabányára, hogy 16.25-kor már a Mártírok utcában legyen valaki, így szükséges volt a Tóth Á. által említett iskola megkeresése is. Az igazgatóhelyettes arról tájékoztatót, hogy az iskolában beléptetőrendszer üzemel. Az igazgatóhelyettes azonban gyorsan lehűtötte reményeinket, mondván, *„előfordulhat, hogy valaki anélkül távozik az épületből vagy érkezik ide, hogy a kártyáját használta volna”*. Így tehát a Tóth Á. 14.26-os érkezési és 20.03-as távozási idejét csupán tájékoztató jellegűnek tartottuk. (Az külön izgalmas kérdés, hogyan lehetett 14.30-ig a gyorsétteremben, ha 14.26-kor már használta a belépőkártyáját a budapesti iskolában.) Így végül nem maradt más választásunk Tóth Á. alibijének végleges ellenőrzésére, mint az iskola bejáratánál elhelyezett kamera felvételének visszanézése. Végignéztük hát 14.26-tól a felvételt. Valóban lehetett látni, ahogy Tóth Á. bemegy az iskolába, és nem láttuk, hogy 16.25-ig elhagyta volna. E felvétel tanúsága szerint kijelenthető, hogy Tóth Á. nem követhette el a bűncselekményt.

Ekkor tehát ott tartottunk, mint a nyomozás első napjaiban: még mindig nem volt érdemi információnk az elkövetőről. Már többször említettem, hogy az adatgyűjtések, tanúkatások folyamatosak voltak. Az egyik tanúkatás folyamán kihallgattunk két, egymástól független személyt, akik újabb, de különböző lehetséges elkövetőkről tettek említést.

A hetediké...

Az egyik tanú csak közvetett módon szerzett tudomást a lehetséges elkövetőről: egy buszmegállóban hallott beszélgetés alapján vélte úgy, hogy a lehetséges elkövető a 19 éves *F. Erika*. E nem igazán meghatározó értesülés ellenére felkutattuk és kihallgattuk *F. Erikát*, ő azonban tagadta a bűncselekmény elkövetését. Elmondása szerint ő az elkövetés idején otthon tartózkodott, beteg, ezt az édesanyja is igazolta.

A nyolcadiké...

A másik tanú által elmondottak jóval ígéretesebbnek tunk. Elmondta, hogy a bűncselekmény elkövetése előtt egy közeli kerékpárboltban volt vásárolni, majd innen indult haza. Amikor a Mártírok u. 95. számú lépcsőház közelébe ért, figyelte az üvegsörömpölésre, és látta, amikor egy átlátszó üveg az aszfalton széttörik. *„Ahogy ezt észrevettem, egyből felnéztem a tízemeletesre, és láttam, hogy a tőlem jobbra lévő, legszélse lépcsőház negyedik emeletén az egyik ablakból egy férfi kidob egy zöld színű valamilyen italos üveget, olyan volt, mint egy borosüveg... Ahogy kidobta ezt a zöld színű üveget, akkor láttam, hogy az üveg egy kislány fejére esik, ebben a pillanatban a kislány ordított is egyet.”*

Döbbenetes! Van egy tanúnk, aki látta az egész bűncselekményt. Kérdés, miért nem jelentkezett eddig. Elmondása szerint azért, mert *„egy 2002-es eset miatt féltam a rendőrektől”*. Mivel azonban ez az ügy elég nagy sajtónyilvánosságot kapott, és *„láttam a tv-ben a riportot a kislánnyal”*, így mégis úgy döntött, hogy vallomást tesz.

A kérdéses 4. emeleti lakás pontosítása céljából a tanú a helyszínen pontosan megmutatta az általa említett ablakot.

A lakásban egy öttagú család lakott: anya, apa és három gyerek (tíz-, nyolc- és hatévesek). Közöltük, hogy miért jöttünk, majd házkutatást végeztünk, ez után pedig kihallgattuk a szülőket.

Először az édesapát hallgattuk ki, ő tagadta a bűncselekmény elkövetését. Március 7-én, hétfőn otthon volt, akárcsak a felesége és mindhárom gyerekük is. A két kisebbik DVD-n különféle mesefilmeket nézett, a nagyobbik a másik szobában a PlayStationnel játszott. Ő pedig a számítógépen játszott, a felesége pedig mosott, főzött. Amikor befejezte a számítógépes játékot, átment a nagyobbik gyerekhez a másik szobába, és együtt játszottak tovább a PlayStationön. Úgy emlékszik, hogy a felesége 12.30 körül lett kész az ebéddel. Ebéd után nem sokkal kinézett az ablakon, és látta, hogy a parkolóban nagy a tömeg. Látta, hogy a földön fekszik egy kislány, és vérzik a feje. Egy darabig nézte a történeteket, majd becsukta az ablakot, és a nap további részében is a lakásban volt. Üvegcsörömpölésre, sikításra, hangoskodásra nem figyelt fel.

Ez után kihallgattuk az asszonyt is. A vallomása addig a pontig egyezett a férjével, hogy mindannyian otthon voltak. A reggeli történésekre azonban teljesen másként emlékezett. Szerinte a két nagyobbik gyereket elvitte iskolába, míg a kisebbiket a férje vitte az óvodába. Nyolc vagy fél kilenc körül érkezhettek haza. Ő mosott, majd dél körül nekiállt megfőzni az ebédet. A férje ez idő alatt a PlayStationnel játszott. A két nagyobbik gyerek délután három óra körül érkeztet haza az iskolából, a kisebbikért pedig – szintén három körül – a férje ment el az óvodába. Megebédeltek, majd ő elkezdett mosogatni. Ekkor üvegcsörömpölésre lett figyelmes, de nem foglalkozott vele, mosogatott tovább. Eközben a férje rágyújtott egy cigarettára, és kinyitotta az ablakot. Miután a férje lenézett a parkolóba, azt mondta a feleségének, hogy „valakit leütöttek az utcán”. Ekkor az asszony abbahagyta a mosogatást, kinézett ő is, és látta, hogy többen is állnak egy vérző fejű kislány körül. Ezután becsukták az ablakot, és többet nem foglalkoztak a történetekkel.

Bár nyilvánvaló különbség volt a férj és a feleség vallomásában, mégis úgy éreztük, hogy még sincs közük a bűncselekményhez. De vajon a tanú hogyan állíthatta oly határozottan, hogy ebből a lakásból dobták ki az üveget?

A kilencediké...

A nyomozás idején folyamatosan kapcsolatban álltunk azzal a kollégával, aki az iskolarendőri feladatokat ellátja. Az egyik iskolából olyan értesülés jutott a birtokába, miszerint a korábban oda járó egyik tizenkettedikes diák azt állította, hogy az unokatestvére dobta fejbe a kislányt.

Az illető kikérdezése után azonban kiderült, hogy valóban mesélt az esetről másoknak, és az is igaz, hogy az unokatestvérét is megemlítette, de azt sosem állította, hogy az unokatestvére dobta fejbe a sértettet, ellenben azt igen, hogy a fejbe dobott kislány az ő unokatestvére.

A szakértői vélemények

Az ujjnyomatszaktörő egyetlenegy azonosításra alkalmas ujjnyomot sem talált, sem a fólikon, sem az eredetben megküldött tárgyakon. A szakértői intézetből pedig azt a tájékoztatást kaptuk, hogy a DNS-vizsgálatot még el sem tudták kezdeni. Az orvos szakértő pedig azt mondta, hogy a sértettet személyesen is meg kell majd vizsgálnia, erre azonban csak a kórházból való kiengetése után kerülhet sor – némi idő elteltével. S még a fizikus szakértő véleménye sem állt a rendelkezésünkre.

A tizedik érdemi információ ellenőrzése

Az első rendőri jelentésekből tudtuk, hogy meghallgattak egy tizenkét éves kislányt, aki azt mondta, egy osztályba jár egy lánnyal, aki a bűncselekmény napján azt mondta neki, lehet, hogy a barátjával felmennek az egyik tízemeletes ház tetejére. Mivel mást nem tudtunk meg, és az elsődleges információk alapján fontosabbnak tartottuk, hogy megállapítsuk a piros felsőt viselő férfi kilétét, így e rendőri jelentés alapján 9-én hallgattuk meg a lányt. Ekkor már azt mondta, ez a bizonyos osztálytárs (*B. M.*) azt hangoztatja az iskolában, hogy ő tudja, kik lehetnek az elkövetők.

Természetesen ez után meghallgattuk *B. M.*-et is. Elmondta, hogy a kérdéses időben otthon volt, és a nappaliban lévő számítógépen játszott. Az ablakon kinézve látta, amint a szomszédos lakótömb tetején, a 94-es és 95-ös lépcsőházat összekötő üveg átjáróban három, általa ismert egyén mászkál (meg is nevezte őket). Az egyikükön bordó felső volt.

Meghallgattuk a három gyermeket is, ők azonban tagadták, hogy a tetőn lettek volna. Elmondták, hogy a bűncselekmény idején az egyik játszótéren voltak, és mindvégig ott játszottak.

Látható, hogy az állítások egyszerre nem lehettek igazak, így felvetődött néhány kérdés: ha a három gyerek nem járt a tetőn, akkor *B. M.* honnan tudta volna, hogy ők hárman épp együtt voltak? Ha pedig ők hárman tényleg

nem voltak a tetőn, akkor B. M. honnan tudta, hogy az üveg ledobásának helye a 94–95-ös lépcsőházak teteje? És miért tartotta fontosnak megemlíteni, hogy az egyikükön bordó felső volt? Mivel e kérdések nem hagytak bennünket nyugodni, ezért 16-ra mind a négy gyereket visszaidéztük a szüleikkel együtt, és újra kihallgattuk őket.

B. M. ragaszkodott az általa korábban elmondottakhoz. Annyiban árnyalta a képet, hogy a megnevezettekkel aznap 15 óráig együtt volt a játszótéren, innen tudta, hogy milyen ruhában voltak. Továbbá, hogy konkrétan nem látta, kik voltak fenn a tetőn, mert csupán az átjáró üvegfalán át látta őket, annyit azonban ki tudott venni az árnyakból, hogy többen vannak, és olyan ruhákban, amilyenekben ők voltak. Elmondása szerint ő maga sosem volt a tetőn, és a kérdéses lépcsőházak kapukódját sem ismeri.

A másik három gyermek viszont teljes egészében ragaszkodott az általuk elmondottakhoz, a történeten semmiben sem változtattak.

A tizenegyediké...

A patthelyzetet egy néhány nappal későbbi dolog látszott feloldani. Talán a felhívásunkra, talán az anyai együttérzésre hallgatva, 19-én telefonon bejelentést tett egy anyuka, e szerint a 13 éves fia elmesélte otthon, hogy van az iskolában egy társa, akitől azt hallotta, tudja, ki dobta fejbe a sértettet.

Ez után meghallgattuk a fiút is, ő pedig megerősítette az édesanyja által elmondottakat. Elmondta, hogy az általa hallott üveget ledobó személy G. T. (ő ezt a személyt nem ismerte). És láss csodát, mindezt B. M.-től hallotta. B. M. tehát újra tudta, ki az elkövető, de már mást mondott annak.

Emiatt újra meghallgattuk B. M.-et, és ő teljes egészében tagadta a fiú által említett beszélgetést, és ragaszkodott a korábbi háromszemélyes verziójához. Azt is tagadta, hogy ismerne G. T. nevű gyereket.

G. T. személyazonosságát nem volt könnyű megállapítani, de végül is sikerült, így május 2-án kihallgattuk.

Lezárás

És ekkor elérkezett az áttörés ideje. G. T. elmondta, hogy a félévi bizonyítványosztás után a Facebookon felvette vele a kapcsolatot egy általa addig nem ismert, vele körülbelül azonos korú személy. Ő azt állította, hogy ismeri

ri, ezért megbeszélték, hogy 7-én, 15.30-kor a kis Tescónál találkoznak. Egy kis beszélgetés után elindultak a Mártírok utcába, hogy „az egyik ismerőssel” beszélgessenek. Az ismerőst meg is találták, beszélgettek is vele. Ekkor azonban odajött hozzájuk másik négy személy, és az új barátot elkezdtek piszkálni, csicskázgatni. Mivel ezt a szekálást nem bírták tovább, ezért elszaladtak onnan, és az új barát útmutatása alapján a Mártírok utca 95. számú lépcsőházhoz mentek, és az általa ismert kóddal bejutottak. A másik négy egyén nem tudott utánuk menni, mivel ők nem ismerték a kapukódot. G. T. vallo-mása szerint az új barát kitalálta, hogy menjenek fel a tetőre, mert ő már korábban járt ott. Bementek a lépcsőházakat összekötő folyosóra, majd a kitört üvegpanelon keresztül kimentek a tetőre. Egészen a tető széléig merészkedtek, hogy lenézve megállapítsák, még a lépcsőház előtt vannak-e az őket zaklatók. Már nem voltak. Ekkor az új barát kitalálta, hogy dobjanak le valamit a tetőről. Ott azonban nem találtak semmit, csak a kitört átlátszó üvegcserepeket. Ezt G. T. nem akarta ledobni, de elmondása szerint „véletlenül” mégis megrúgott egyet, amely leesett és a parkolóban összetört. Ekkor az új barát kitalálta, hogy keressenek még üveget, és jobban körülnézve megtalálta a két otthagyt borosüveget. Az egyiket átadta neki, és mondta, hogy együtt dobják le őket. G. T. beleegyezett, és megint csak kimentek a tető szélére. Lenézve G. T. látta, hogy egy lány jön a parkolóban, és mondta is, hogy ne dobják le az üvegeket, erre az új barát azt felelte, hogy „még messze van”, és már el is dobta. Mivel látták, hogy a zuhanó üveg biztosan eltalálja a lányt, a becsapódás előtt bejöttek a tető széléről, de még hallották a lány sikítását. Akkor G. T. a nála lévő üveget letette a tetőre, majd az átjárón át berohantak a lépcsőházba, és a lifttel lementek az első emeletig, onnan gyalog mentek a földszintre, hogy a lépcsőház ablakából még megnézhessék a történeteket. Látták, ahogyan a lány a földön fekszik, vérző fejjel. Ennek ellenére a lépcsőház hátsó ajtaján mentek ki a házból, és elváltak. Az új barát gyalog ment haza, míg G. T. egy darabig ott maradt bámészkodni, majd, mint aki jól végezte dolgát, taxival (!) hazament.

Végre pontot tehetünk ennek az ügynek a végére, és megkaptuk a válaszokat. Megdöbbentő volt, hogy a fiú milyen közönyösen mesélte el a történetet, ráadásul kiderült, hogy az új barát B. M. volt.

Az elkövetők gyermekkorúak, így csak annyit tehetünk, hogy a szakhatóságok (családsegítő szolgálat, gyámhatóság, jegyző) értesítése mellett a nyomozást – a Be. 190. § (1) bekezdés d) pontja alapján, figyelemmel a 190. § (2) bekezdésére, valamint a Btk. 22. § a) pontjára – bűntethetőséget kizáró ok miatt megszüntettük.

EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén (szeptember)

BEL- ÉS IGAZSÁGÜGYI TANÁCSÜLÉS ESEMÉNYEI SZEPTEMBERBEN. A lengyel elnökség alatti első rendes belügyi tanácsülésre szeptember 22-én került sor Brüsszelben. Az ülésen a miniszterek visszatértek a Románia és Bulgária schengeni csatlakozásáról való döntésre. A magyar elnökség alatti júniusi vita eredményeképpen a közelmúltig úgy látszott, sikerül eredményt elérni és sor kerülhet a schengeni határoknak legalább a légi és tengeri határok tekintetében történő részleges megnyitására, sajnos azonban Finnország és Hollandia világossá tette, hogy továbbra sem látja elérkezettnek az időt a döntésre. Magyarország számára elnökségként is elsőrendű volt a schengeni bővítés továbbvitele, amit tagállamként továbbra is támogatunk. A két ország gyakorlatilag eleget is tesz a csatlakozási kritériumoknak, ezért is sérelmezik azt, hogy a határnyitás kérdésében néhány tagállam bizalmatlan irántuk. A bizottság benyújtotta továbbá a schengeni kormányzás megerősítéséről szóló javaslatát, ennek részeként javasolja egy olyan általános mechanizmus bevezetését, amelynek része lenne a határellenőrzések visszaállításának lehetősége azon tagállamok vonatkozásában, amelyek nem tudnak eleget tenni schengeni kötelezettségeiknek. A tagállamok többsége szkeptikus volt a bizottság javaslatának egyes elemeivel kapcsolatban, így ez a kérdés még jó ideig a napirenden marad.

Az elmúlt időszakban Ausztriában és Magyarországon jelentősen megnőtt a szerb határon vagy mélységi ellenőrzés keretében elfogott illegális migránsok száma. Ezek a személyek többnyire afgán, pakisztáni, indiai, szomáliai, iráni és iraki állampolgárok, akik a szerb–magyar határ menti erdőkben rejtőznek és bejáratott útvonalakon folyamatos utánpótlásuk érkezik. Embertelen körülmények között kísérelik meg átcsempészni őket a magyar határon, mivel a schengeni határ sikeres átlépése kaput nyithat az illegális migránsoknak Európa egyéb országai felé, és ez az érintett, többnyire fiatal vagy középkorú férfiak számára megéri a legsúlyosabb kockázatok vállalását is. Az embercsempész bűncsoport tagjai jól szervezett hálózatban működnek, egyre kifinomultabb technikai rendszereik vannak és használják is őket, útvonalaik

Törökországon, Görögországon és a Balkánon keresztül vezetnek Magyarországra és Ausztriába. A helyzet lehetőség szerinti gyors és hatékony kezelése céljából az osztrák és a magyar belügyminiszter közös levélben fordult a lengyel elnökségéhez és az Európai Bizottsághoz, a téma napirendre került a szeptemberi tanácsülésen is. Az illegális migráció elleni harc uniós probléma, a kérdés kezelése közös uniós fellépést igényel. Emellett kétoldalú alapon számos intézkedést tettünk, közös, konkrét intézkedéseket tartalmazó csomagot dolgoztak ki a magyar–osztrák hatóságok, továbbá sor került szerb–magyar–osztrák határtalálkozóra is. Ezek célja a még szorosabb együttműködés kialakítása, a fokozott ellenőrzés és a naprakész információcsere. Kértük továbbá a Frontex segítségét közös műveletek végrehajtására a magyar–szerb határszakaszon.

Az utas-nyilvántartási adatok rendészeti célú felhasználása tárgyában folyamatban lévő uniós szintű nemzetközi tárgyalások jelenlegi helyzete is napirendre került az ülésen, amely összességében felemás képet ábrázolt. Ausztrália viszonylatában elfogadták a megállapodás aláírására felhatalmazó tanácsi határozatot, így ez a megállapodás a parlament jóváhagyásától függően, de nagy valószínűséggel már az idén hatályba is léphet. Az amerikai megállapodás esetében további, intenzív egyeztetések zajlanak a bizottság és az amerikai főtárgyaló között, míg a kanadai esetben a tárgyalások lelassulni, megtorpanni látszanak.

MAGYAR MISSZIÓVEZETŐ LEHET IRAKBAN. *Catherine Ashton*, az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselője, az iraki EUJUST LEX misszió misszióvezetői pozíciójára *dr. Huszár László* bv. dandártábornokot jelölte, és a politikai és biztonsági bizottságnak (PSC) a magyar szakember kinevezésére tett javaslatot. Az új misszióvezető október 1-jétől foglalhatja el az állomáshelyét. Hazánk először jelölt uniós polgári válságkezelési misszió élére vezetőt, aki minden tekintetben megfelelt a pályázati követelményeknek. A magyar jelölt misszióvezetői kinevezése szakmai és külpolitikai szempontból is példátlan magyar siker, az EU biztonság- és védelempolitikájának keretében indított missziókban való részvételünk eddigi legnagyobb eredménye.

BEL- ÉS IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS A KELETI PARTNERSÉG KERETÉBEN. Az Európai Bizottság szeptember 27-én közleményt adott ki a keleti partnerség országaival való bel- és igazságügyi együttműködésről. A keleti partnerség kezdeményezést a 2009. május 7-én megrendezett prágai csúcstalálkozón in-

dították útjára. Hat harmadik országot érint: Ukrajnát, Moldovát, Grúziát, Örményországot, Azerbajdzsánt és – az Európai Unióval fenntartott kapcsolatai fejlődése mértékével arányosan – Fehéroroszországot. A keleti partnerségi keret céljainak megvalósítása bilaterális és multilaterális keretben is folyik, az előbbi magában foglalja az Európai Unióval köthető újabb kétoldalú (társulási) szerződések és adott esetben mély és átfogó szabadkereskedelmi megállapodások lehetőségét. Beletartozik a fokozatos vízumliberalizáció folyamata és lefedi az energetikai együttműködés fejlesztését. A multilaterális keretben a bizottság által létrehozott négy tematikus platform a demokrácia, a jó kormányzás és biztonság, a gazdasági integráció, az energiabiztonság és emberek közötti kapcsolatok kérdéseire összpontosítanak, de létrehozott már egyéb programokat is, amelyek foglalkoznak például az integrált határigazgatással a kis- és középvállalkozások fejlesztésével, illetve az energetikai együttműködéssel és a katasztrófaregelőzéssel. A keleti partnerség második csúcstalálkozójára magyar–lengyel tárházigazdai szerepkörrel szeptember 29–30-án kerül sor Varsóban.

A közlemény kifejti, hogy ez a keret alapvetően jól működik, de szükség van a megerősítésére, amit öt elv szerint képzel el. Különbséget kell tenni a különböző országok között, és az együttműködés hatékonyságát egyéni eredményeik, elkötelezettségük alapján kell megítélni, fontosak a tagországok közötti regionális együttműködések, az egységes politikai irányvonal meghatározása és a civil társadalom nagyobb mértékben történő bevonása. Szeptember 20-án megjelent Ukrajna és Moldova viszonylatában a vízumliberalizációhoz vezető cselekvési terv végrehajtásának értékeléséről szóló jelentés is, illetve a bizottság arra is javaslatot tett, hogy kezdődjenek vízumkönnyítési és visszafogadásimegállapodás-tárgyalások az unió és Örményország, valamint az unió és Azerbajdzsán között.

RADIKALIZÁLÓDÁS-TUDATOSSÁGI HÁLÓZAT. A közelmúltban Norvégiában bekövetkező tragikus eseményekre való tekintettel az Európai Bizottság felállította az európai radikalizálódás-tudatossági hálózatot. A hálózat célja, hogy a jövőben támogassa a tagállamoknak az erőszakos radikalizálódás és a terrorista tevékenységek céljából történő toborzás megelőzésére irányuló erőfeszítéseit. A hálózat felállása és valódi működése ideális esetben azt jelenti majd, hogy uniós léptékben összeköttetésbe kerülnek a radikalizálódás elleni küzdelemben jelentős szerepet betöltő szakértők, beleértve a szociális munkások, vallási és ifjúsági vezetők, rendőrök, kutatók és a veszélyeztetett közösségek környezetében dolgozó egyéb személyek is. A hálózat kereteinek

kialakítása egyelőre folyamatban van, de a működést érintően körvonalazódni látszik, hogy leghamarabb egy internetes fórumot szeretnének létrehozni, ahol a hálózat tevékenységében részt vállaló szereplők megoszthatják egymással gondolataikat, tapasztalataikat. A tervek között az is szerepel, hogy széles körben rendeznek majd szakértői rendezvényeket ebben a témakörben, nagy valószínűséggel 2012-ben miniszteri szintű konferenciával is jelzik a területen való együttműködés szorosabbra fűzésének fontosságát. A radikalizációs kérdésekben való együttműködés uniós szinten érzékeny témának tekinthető, az azonban kevésbé lenne vitatható, hogy az ilyen jellegű tapasztalatcsere nagy valószínűséggel a tagállamok belső problémáinak kezeléséhez is hathatós segítséget nyújthat. A következő négy évben a bizottság húszmillió euróval támogatja a hálózat működését és a szakmai rendezvények megszervezését a tagállamoknak nyújtott közvetlen támogatás, illetve különböző projektek formájában.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 470 Ft

